

ONKO FILIPPIINILÄISILLÄ HOITAJILLA

SUOMEN KIELI HALLUSSA?

Käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ja sen
riittävydestä hoivatyössä.

Pro gradu

Aija Virtanen

Jyväskylän yliopisto

Kielten laitos

Suomen kieli

Huhtikuu 2010

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Virtanen, Aija Päivikki	
Työn nimi – Title ONKO FILIPPIINILÄISILLÄ HOITAJILLA SUOMEN KIELI HALLUSSA? Käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ja sen riittävydestä hoivatyössä.	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2010	Sivumäärä – Number of pages 126
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Työperusteinen maahanmuutto ja maahanmuuttajien kielitaito ovat herättäneet paljon julkista keskustelua. Nämä teemat yhdistyvät tässä tutkimuksessa, jossa tarkastellaan käsityksiä maahanmuuttajien ammatillisesta kielitaidosta ja sen oppimisesta. Erityisesti huomion kohteena on se, millaisia käsityksiä lehtijutuissa ja verkkokeskusteluissa esiintyy kielitaidosta ja sen riittävydestä etenkin Suomeen rekrytoitavien filippiiniläisten hoitajien kohdalla. Heissä henkilöityvät sekä työperusteisen maahanmuuton käsite että hoiva-alan kielikysymykset.</p> <p>Tutkin aihetta kolmenlaisen aineiston varassa. Aineistooni kuuluu sanomalehtiartikkeleita, verkkokeskusteluketjuja sekä kokeneen ammattialakohtaisen suomen kielen opettajan haastattelu. Työ on toteutettu laadullisin menetelmin ja etnografisella otteella dialogisessa ja sosiokulttuurisessa viitekehyksessä. Päämenetelmänäni on dialoginen käsitysanalyysi, jonka ytimessä ovat äänen ja moniäänisyyden käsitteet.</p> <p>Tulokset osoittavat, että kielitaidolla tarkoitetaan useimmiten vain suomen kielen taitoa, jota joko on tai ei ole. Sama dikotomia vallitsee myös ammatillisen kielitaidon kohdalla; kieli pitäisi olla kokonaan hallussa ennen ammatissa toimimista. Filippiiniläisiä hoitajia ei nähdä osana työyhteisöä, jossa voisi oppia kieltä vuorovaikutuksessa. Tällaisissa käsityksissä kaikuu lähinnä autoritaarisia ääniä. Sen sijaan henkilöt, joilla on kontakteja maahanmuuttajiin, vaikuttavat näkevän kielitaidon laajempänä verbaalisena ja nonverbaalisena taitona. Omakehtaisten kokemusten kautta muodostuneissa käsityksissä kielitaidon katsotaan kehittyvän vähitellen niin työssä kuin sen ohessakin ja sen puutteet ovat kompensoitavissa. Myös vallitseva taantuma vaikuttaa osaltaan asenteisiin maahanmuuttoa ja työperusteista maahanmuuttoa kohtaan.</p> <p>Pro gradu -tutkielmani on osa <i>Suomi työkielenä</i> -tutkimusta, joka liittyy Jyväskylän yliopiston <i>Dialogues of Appropriation: Dialogical perspectives to language learning and teaching</i> (Haltuunoton dialogit: Dialoginen näkökulma kielen oppimiseen ja opetukseen) -tutkimushanketta. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemia vuosina 2008–2010.</p>	
<p>Asiasanat – Keywords</p> <p>Ammatillinen kielitaito, käsitykset, suomi toisena kielenä, dialogisuus, työperusteinen maahanmuutto, terveydenhoito</p>	
<p>Säilytyspaikka – Depository</p> <p>Kielten laitos</p>	
<p>Muita tietoja – Additional information</p>	

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	5
2 DIALOGINEN JA SOSIOKULTTUURINEN NÄKÖKULMA AMMATILLISEEN KIELITAITOON.....	11
2.1 Dialogisuus.....	11
2.2 Sosiokulttuurisuus.....	13
2.3 Ammatillinen kielitaito.....	16
2.4 Käsitukset kielitaidosta ja kielen oppimisesta.....	20
3 AINEISTO JA MENETELMÄT.....	24
3.1 Media-aineisto.....	24
3.2 Haastatteluaineisto.....	26
3.3 Menetelmät.....	27
4 ANALYYSI JA SEN TULOKSET.....	30
4.1 Sanomalehtiartikkelit.....	31
4.1.1 Artikkeleiden tyypit ja puhujat.....	31
4.1.2 Maahanmuuttajat ja työllistyminen.....	33
4.1.3 Sankareina suomalaisessa yhteiskunnassa.....	37
4.1.4 Maahanmuuttajien kielitaito ja -koulutus.....	39
4.1.5 Työperusteinen maahanmuutto.....	48
4.1.6 Asenneilmapiiri.....	59
4.1.7 Sanomalehtien moniäänisyys.....	63
4.2 Verkkokeskustelut.....	65
4.2.1 Verkkokeskustelun piirteitä.....	65
4.2.2 Stereotypiat.....	66
4.2.3 Potilasturvallisuus hoivatyössä.....	68
4.2.4 Vanhusten oikeus hoitoon omalla äidinkielellä.....	75
4.2.5 Kielen oppiminen ja opettaminen.....	78
4.2.6 Kielitaitoa kompensoivat tekijät.....	84
4.2.7 Suomalaiset ja filippiiniläiset hoitajat vastakkain.....	88
4.2.8 Koontia: filippiiniläiset hoivatyössä.....	92
4.3 Haastattelu.....	96
4.3.1 Kielikoulutuksen ammattilaisen näkökulma.....	96
4.3.2 Käsitteitä kielitaidosta.....	96

4.3.3 Kielitaidon riittävyys hoivatyössä.....	100
4.3.4 Kielikoulutuksen pedagoginen kehittäminen.....	103
4.3.5 Kielikoulutuksen kytkös työelämään.....	109
5 PÄÄTELMÄT.....	111
5.1 Käsityksiä työperusteisesta maahanmuutosta.....	111
5.2 Ammatillinen kielitaito ammattitaidon osana	112
5.3 Onko kielitaito riittävä?.....	115
5.4 Kielikoulutuksen työelämälähtöisyyden tarve.....	116
5.5 Äänet ja toimijat.....	118
5.6 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset.....	120
LÄHTEET.....	123

1 JOHDANTO

Työllistymistilanne on muuttunut vallitsevan taloudellisen taantuman myötä; tietyillä aloilla, kuten teollisuudessa, väkeä lomautetaan tai irtisanotaan parasta aikaa eikä kaikkien eläkkeelle jääneiden paikkoja täytetä. Kuitenkin esimerkiksi hoitoalalla on tarvetta työperusteiselle maahanmuutolle. Hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2007) on tuotu esiin se tavoite, että työvoimaa tarvitaan ulkomailta yhä enemmän ja työvoiman saamista muista maista tulisi lisätä. Myös Arajärven (2009) sisäasianministeriölle tekemässä selvityksessä on otettu kantaa maahanmuuttajien työllistymiseen ja sivuttu samalla työperusteisesti maahan tulevien asemaa sekä heidän kielikoulutustaan.

Työperusteinen maahanmuutto ja maahanmuuttajien kielitaito ovat herättäneet paljon yleistä keskustelua. Argumentteja työperusteisen maahanmuuton puolesta ja sitä vastaan on esitetty mediassa lehtiartikkeleita, haastatteluita, mielipidepalstoja sekä verkkokeskusteluja myöten. Lisäksi kielitaito ja sen riittävyys ovat asioita, joihin on otettu kantaa näissä edellä mainituissa medioissa. Työperusteiset maahanmuuttajat ovat ryhmä, jolla ei yleensä ole tullessaan suomen kielen taitoa. He eivät kuitenkaan ole oikeutettuja kotoutumiskoulutukseen eivätkä siis pääse maksuttomille suomen kielen kursseille. Jos esimerkiksi rekrytoiva yritys ei maksa kielikoulutusta, työntekijän täytyy itse kustantaa kielikurssinsa. Kenen vastuulla työperusteisten maahanmuuttajien kielikoulutus siis on? Muun muassa Forsander (2000: 192) jättää ilmaan kysymyksen, maksaako koulutuksen työnantaja, työntekijä vai valtio. Hallintovaliokunnan mietinnön (2009) mukaan työnantajan pitää olla päävastuussa työhön perehdytykseen liittyvästä kielikoulutuksesta, koska työn tekemisen ja kielikoulutuksen yhdistäminen nopeuttaa kotoutumisprosessia ja sijoittumista työmarkkinoille. Tällä hetkellä työntekijä on kuitenkin yleensä itse vastuussa kielitaitonsa kartuttamisesta. Varsinaista velvoitetta koulutuksen tarjoamiseen ei työnantajalla ole. Sen sijaan työnantaja päättää siitä, mitä riittävä kielitaito on kunkin työtehtävän yhteydessä.

Pro gradu -tutkielmani on osa *Suomi työkielenä* -tutkimusta, joka sisältyy Jyväskylän yliopiston *Dialogues of Appropriation: Dialogical perspectives to language learning and teaching* (Haltuunoton dialogit: Dialoginen näkökulma kielen oppimiseen ja opetukseen) -tutkimushankkeeseen. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemia vuosina 2008–2010. *Suomi työkielenä* -tutkimuksessa on mukana myös neljä muuta opinnäytetyöntekijää. Tutkimuksen

tavoitteena on selvittää, miten työperusteisesti maahan muuttanut oppii ja omaksuu ammattikieltä työelämässä ja mikä tähän oppimiseen vaikuttaa.

Tässä tutkielmassani fokus on oppijoita ympäröivässä maailmassa – erityisesti siinä, minkälaisia käsityksiä kielestä ja sen oppimisesta esiintyy lehtiartikkeleissa, verkkokeskusteluissa sekä suomi toisena kielenä -alan ammattilaisen haastattelussa. Tarkastelen ammatillisen kielitaidon kysymyksiä, jotka koskevat hoitoalalla työskenteleviä ja työperusteisesti maahan muuttaneita. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ja sen oppimisesta esiintyy
 - a. sanomalehdissä
 - b. verkkokeskusteluissa
 - c. suomi toisena kielenä -opettajan haastattelussa?
2. Millaisia käsityksiä ja näkemyksiä nousee esiin sanomalehtiartikkeleiden, verkkokeskustelijoiden välisen dialogin sekä suomi toisena kielenä -opettajan haastattelun kautta
 - a. kielitaidosta ja sen riittävydestä institutionaalisissa tilanteissa ja etenkin hoivatyössä?
 - b. kielikoulutuksen tarpeesta ja riittävydestä institutionaalisissa tilanteissa?
3. Millaisia käsityksiä ilmenee työperusteisesta maahanmuutosta?

Tarkastelen näitä kysymyksiä siis kolmenlaisen aineiston varassa. Lähestyn tutkimuksessani käsityksiä sosiokulttuurisessa sekä dialogisessa viitekehyksessä. (Aro 2009, Bahtin 1981, Dufva 2006, Hakamäki 2005, Suni 2008, Vygotsky 1978). Käsityksiä ei nähdä näissä suuntauksissa täysin pysyvinä rakenteina vaan niitä katsotaan ylläpidettävän ja omaksuttavan vuorovaikutuksessa toisten kanssa (Aro 2009).

Suomessa maahanmuutto on suhteellisen nuori ilmiö. Suomesta tuli maahanmuuttomaa vasta 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Ennen 1990-lukua Suomeen palasi tyypillisesti siirtolaisia paluumuuttajina, mutta vuosikymmenten vaihtuessa Suomeen tuli enemmän maahanmuuttajia kuin Suomesta lähti, ja etninen moninaisuus alkoi lisääntyä.

Työmarkkinoita ajatellen maahanmuuttajat voidaan jakaa työvoimamuuttajiin ja ei-työvoimamuuttajiin. Ensimmäiseen ryhmään lasketaan henkilöt, jotka muuttavat Suomeen, koska yhdellä tai useammalla perheenjäsenellä on työpaikka maassa. Toisen ryhmän edustajat ovat Suomessa muiden syiden kuin työpaikan takia: entisen Neuvostoliiton alueen paluumuuttajina, pakolaisina tai erilaisten perhesyiden takia. (Forsander 2000: 150–151.) Työperusteisena maahanmuuttona voidaan pitää myös mitä tahansa maahanmuuttoa, joka kasvattaa maan työpanosta. Ilman työlupaa maahan tullut saa osallistua maan työmarkkinoille tietyn maassaoloajan jälkeen. (Kohonen 2007: 4.) Nyt työn perusteella maahan tulevien osuus on koko ajan lisääntymässä ja määrä on suurempi kuin turvapaikanhakijoiden (Maahanmuuttovirasto 2009).

Työperusteisen maahanmuuton toivotaan helpottavan työvoimapulaa. Erityisesti terveydenhoitoalalla podetaan työvoimavajetta, ja parhaillaan hoitajia rekrytoidaankin ulkomailta. Terveydenhuoltoalan lisäksi palvelualoilla sekä vähemmän arvostetuilla aloilla on tällä hetkellä pulaa työntekijöistä. Kantaväestön koulutustaso nousee, eivätkä kaikkia uusia työntekijöitä kiinnosta vapautuvat työt alhaisen palkan tai statuksen takia. (Heikkilä – Pikkarainen 2008: 61.) Vuonna 2008 suurimpia työn perusteella oleskelulupaa hakeneita ja luvan saaneita ammattiryhmiä olivat siivoojat, putkityöntekijät, hitsaajat ja kokit (Työvoimatoimisto 2008). Ongelmana on se, että maahanmuuttajat työllistyvät usein aloille, jotka eivät vastaa koulutusta. Mediassa on ollut esillä henkilökuvia muun muassa tohtoreista, jotka toimivat siivoojina.

Työvoimapula keskittyy paitsi eri aloille myös Suomen eri kuntiin. Väestön kasvun ennustetaan taittuvan ennen vuotta 2030, jolloin Suomessa on 65 vuotta täyttäneitä yli 600 000 enemmän kuin vuonna 2008. Työikäisten määrän ennustetaan vähenevän yli 300 000:lla, ja 0–14-vuotiaiden määrän olevan 70 000 henkeä pienempi kuin vuonna 2008. Ennusteiden mukaan kuolleisuus ylittää syntyvyyden 2020-luvun alussa. Suomeen on siten kehittymässä kuntia, joissa työikäisten määrä on niin alhainen, ettei työvoimaa riitä kaikkiin tehtäviin. Siksi palveluita joudutaan karsimaan. Etenkin kunnissa, joissa vanhuksia on paljon ja hoito- ja hoivapalveluja tarvittaisiin, talous heikentyy ja työvoiman saatavuus vaikeutuu työikäisten vähetessä. (Heikkilä – Pikkarainen 2008: 127, 130.) Niissä työperusteisesta maahanmuutosta toivotaan tilanteen ratkaisijaa. Kuntaliiton mukaan työvoimaa tarvitaan erityisesti terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja koulutoimen ammattitehtäviin (HS: 27.2.2009). Myös

tämänhetkisen taloudellisen taantuman myötä täyttämättä jätettävien paikkojen sekä irtisanottujen ihmisten määriä seurattaessa vaikuttaisi siltä, että ulkomailta rekrytoimisen tarpeet ovat alakohtaisia.

Tässä tutkimuksessa perehdyn Suomeen rekrytoitavaan työvoimaan, erityisesti filippiiniläisiin hoitajiin, jotka työskentelevät Suomessa. Tarkoitukseni on selvittää käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta, ja näihin hoitajiin henkilöityy ilmiö ”Suomeen työperusteisesti rekrytoitavat työntekijät” sekä kysymys kielitaidosta ja sen riittävydestä. Hoitoalalle rekrytoidaan paljon ihmisiä ulkomailta, ja filippiiniläiset hoitajat ovat herättäneet eniten huomiota mediassa. Siksi olen valinnut heistä käytävän keskustelun tarkasteluni kohteeksi.

Filippiiniläisten hoitajien rekrytointi ulkomailta on aloitettu keväällä 2008, ja toinen ryhmä saapui Suomeen vuoden 2009 tammikuussa. Tällä hetkellä noin 200 filippiiniläisen sairaanhoitajan on uutisoitu opiskelevan suomen kieltä kotimaassaan ja valmistautuvan lähtemään Suomeen töihin (KSML: 6.3.2009). Kyseessä ei ole uusi asia Filippiineillä, sillä ulkomaille töihin lähteminen on maassa varsin yleistä, ja Filippiinit ovat yksi suurimmista siirtolaisia lähettävistä maista. Bruttokansantuotteesta noin 10 prosenttia on ulkomailta tulevia rahasiirtoja. Siirtotyövoimaa voidaan pitää siis Filippiinien tärkeänä vientituotteena ja valtion talouden ylläpitäjänä. Siirtolaisuutta edistää osaltaan maan koulutuspolitiikka, jossa tiettyjä ammattiryhmiä, kuten juuri sairaanhoitajia, koulutetaan tietoisesti yli oman tarpeen. (Lehtola 2009: 8.) Tosin oman maan terveydenhuollon sanotaan olevan ongelmissa, ja sairaaloita on pitänyt sulkea (MTV3: 24.4.2008). Tämän takia työperusteisen maahanmuuton eettisyys herättää keskustelua erityisesti Filippiinien osalta.

Tullessaan Suomeen töihin maahanmuuttajilla on harvoin ollut suomen kielen koulutusta lähtömaassaan. Suomeen rekrytoitavat filippiiniläiset hoitajat ovat poikkeus, koska heidän suomen kielen koulutuksensa on alkanut jo Filippiineillä, jossa kielitaito pyritään saamaan A1-tasolle ennen maahan tuloa. Suomessa heidän kielikoulutuksensa jatkuu lähihoitajan täydennyskoulutuksen ohessa. Filippiineillä hoitajat toimivat sairaanhoitajina, mutta tutkinto ei vastaa sellaisenaan Suomessa suoritettua koulutusta.

Hoitajat tulevat suoraan arkikielestä poikkeavaan ympäristöön työpaikalle – instituutioon – joka on heille ensimmäinen täysin suomenkielinen ympäristö. Esimerkiksi työpaikoilla käytävä institutionaalinen keskustelu eroaa arkikielestä siinä, että sen kieli ja

käytänteet on opittava erikseen. Arkikeskustelu on sen sijaan vuorovaikutusta, jonka äidinkieltään omaksuva oppii ensimmäisenä. Vaikka vuorovaikutus on yleensä tarkkaan jäsentynyttä, arkikeskustelussa on enemmän liikkumavaraa kuin institutionaalisessa tilanteessa. (Raevaara ym. 2001: 13 viittaavat Heritage 1996.)

Maahanmuuttoa yhteiskunnalliselta kannalta tutkinut Forsander (2000: 194) uskoo, että niin käytännön kielitaidon kuin ammatillisen sanastonkin oppii parhaiten vuorovaikutuksessa käytännötilanteissa. Hän lisää, että työyhteisössä toimittaessa opitaan työpaikan kulttuuriset tavat käytännön ja ajattelun tasoilla. Myös kulttuurienvälisen oppimisen haasteita tarkastelleen Pitkäsen (2007: 48) mukaan monikulttuurinen työympäristö tarjoaa kulttuurikoulutusta arjessa. Kuitenkin koko työyhteisön tulee sopeutua monimuotoisuuteen, ja yhteistyön on tuotettava tulosta. Jos ihanteena on sulauttaminen työyhteisöön, voivat institutionaaliset käytännöt osoittautua vieraiksi tai jopa syrjiviksi. Vaikka kielen ja työkuulttuurin oppisi parhaiten työyhteisössä, siihen täytyy ensin päästä osalliseksi. Forsanderin (2002: 239–240) mukaan työnantajilla on liiallisia niin kielitaitoon, osaamiseen, pääomaan kuin sosiaalisiin taitoihinkin liittyviä vaatimuksia. Lisäksi taloudellisen tilanteen heikentyessä työvoiman tarjonta lisääntyy, mutta kysyntä sitä vastoin pienenee, ja työnantajilla on varaa valita työntekijänsä ja pitää valintakriteerinsä. Nyt vallitseva taloudellinen taantuma sävyttääkin tilannetta.

Suomalainen koulutus, työkäytäntöjen tuntemus ja kaiken kaikkiaan suomalaisuus ovat työpaikoilla standardi; ulkomaalaisilta vaaditaan ominaisuuksia, jotka puuttuvat suomalaisilta. Esimerkiksi positiivisella suhtautumisella työntekoon voidaan kompensoida työntekijän ulkomaalaisuutta tai etnistä erilaisuutta. (Pitkänen 2007: 48, 45.) Lisäksi Hartikaisen ja Heinosen tutkielmasta (2009), joka käsittelee asiakaspalvelutyössä tarvittavaa kielitaitoa työnantajien kokemana, ilmenee, että persoonallisuus voi kompensoida kielitaidon puutteita.

Työnantajien odotusten ja vaatimusten ohella maahanmuuttajiin kohdistuu toisenlaisiakin paineita. Työperusteinen maahanmuutto herättää ihmisissä tunnereaktioita, ja etenkin taantumalla on vaikutusta ihmisten ajatuksiin. Jaakkolan (2009) pitkittäistutkimuksen mukaan suomalaisten asenteet kiristyivät edellisen laman aikana. Korkeammin koulutetut suhtautuvat maahanmuuttajiin yleensä ja myös työperusteiseen maahanmuuttoon myönteisemmin kuin työväestö. Koulutus vaikuttaakin asenteisiin eniten. Lisäksi henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajiin lisäävät myönteisyyttä muista taustamuuttajista

riippumatta. (Jaakkola 2009: 34–35.) Jaakkolan (2009) mukaan maahanmuuttajat koetaan maaseudulla useammin sosioekonomisena uhkana kuin suuremmissa kaupungeissa. Maaseudulla pelätään esimerkiksi enemmän, että työllistyminen vaikeutuu tai sosiaalietuudet huononevan maahanmuuton myötä. Myös Helsingin Sanomien teettämän gallupin (HS 17.3.2009) mukaan suomalaisten asenne maahanmuuttoa kohtaan on muuttunut. Maahanmuuton lisäämistä kannatti nyt 45 prosenttia, kun luku oli vuonna 2007 vielä 55 prosenttia.

Ulkomaisen työvoiman haasteena ovat heidän kohtaamiensa asenteiden ohella siis kielitaito ja suomalaisen työelämän tuntemus. Forsander (2000: 164) nostaa työelämän kannalta tärkeimmiksi taidoiksi kielitaidon ja kommunikaatiokyvyn, ammatillisen osaamisen, paikallisen kulttuurin tuntemuksen sekä oman alan sosiaalisten verkostojen hallinnan. Myös Helsingin Kluuvin työvoimatoimiston tekemä selvitys (Välivehmas – Ylätalo 2008: 15) työnantajien vaatimuksista tukee Forsanderin käsitystä siitä, että työnantajat arvostavat paitsi kielitaitoa myös kulttuurista tuntemusta. Nämä kaksi tekijää ovat selvityksen mukaan ylivoimaisesti merkittävimpiä asioita työllistymisen kannalta. Lisäksi yhä useammissa ammateissa vaaditaan ryhmätyötaitoja tiimimuotoisen työskentelyn takia. Tiimissä toimiminen vaatii ammattikunnan ja työyhteisön kulttuuristen koodien tuntemusta. Täydennyskoulutuksen avulla maahanmuuttajien ammattitaitoa on saatu paremmin vastaamaan työelämän vaatimuksia. (Forsander 2000: 164.)

Ensimmäisessä luvussa esittelen tutkielmani teoreettiset viitekehykset. Tämän jälkeen keskityn kuvaamaan aineistoani tarkemmin sekä kerron käyttämästäni menetelmästä luvussa kaksi. Aineistoni varsinainen analysoiminen ja sen tulokset ovat kolmannen luvun sisältönä. Viimeisessä luvussa kokoan tutkimuksen tulokset yhteen.

2 DIALOGINEN JA SOSIOKULTTUURINEN NÄKÖKULMA AMMATILLISEEN KIELITAITOON

2.1 Dialogisuus

Yksilö ei elä yksin ajatuksineen vaan hän on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Keskusteltaessa muiden kanssa luodaan yhteisiä merkityksiä, jotka auttavat ihmisiä ymmärtämään toisiaan ja ylläpitämään yhteistä todellisuutta ja tietoisuutta. Dialogisuuden näkökulmasta oppijoiden käsityksiä tutkineet Dufva, Isoherranen ja Lähteenmäki (1996: 32–33) korostavat, että yksilön tietoisuus on sosiaalista. Tietoisuus muotoutuu kussakin tilanteessa siihen nivoutuvan ajan ja paikan näkökulmasta. Tietty tilanne voidaan jakaa toisten kanssa, mutta silti tilanteessa syntyneet merkitykset saatetaan tulkita eri tavoin. Maailma nähdään sellaisena kuin se jäsentyy erilaisten kielellisten ja kulttuuristen vaikutteiden kautta: tulkintoja tehdään ja merkityksiä rakennetaan. Tulkinnoissa pyritään ymmärtämään, mitä keskustelukumppani on sanonut ja miksi. (Dufva ym. 1996: 35.)

Kukin tilanne on siis luotujen tulkintojen myötä ainutkertainen. Läsä ovat koko ajan tämä hetki ja koettu menneisyys. Lausuman kieli ja kielimuoto ilmaisevat käyttäjien ideologioita ja tavoitteita, joten kieli myös yhdistää ja erottaa ihmisiä: vaikka ihmiset käyttäisivätkin samoja sanoja, voi ristiriitoja ilmetä eikä yhteisymmärrystä aina synny. (Lähteenmäki 2002: 186–187.) Lausuma on teko, jonka kautta tuodaan ilmi oma kanta ja asema suhteessa toisiin ja jo aiemmin käytyyn diskurssiin: hyväksytään, paheksutaan tai ironisoidaan. Esillä on jatkuvasti kielenkäyttäjien välinen dialogi eikä kuulija ole passiivisessa roolissa; lausumaa rakennettaessa otetaan huomioon kuulija ja tämän oletettava reaktio. (Lähteenmäki 2002: 190, 192–193.)

Kieltä käytetään kunkin tilanteen vaatimalla tavalla. Puhutaan kielen *heteroglossiasta* – *puhegenreistä*. Kielessä on läsnä sosiaalisia ja ideologisia puhetapoja ja sille on ominaista vaihtelevuus ja kerroksellisuus. Ei ole olemassa neutraaleja sanoja tai muotoja vaan ilmaisut ovat kannanottoja, jotka saavat merkityksensä kontekstissa. Kieli on luonteeltaan moniäänistä ja eri tilanteissa ja eri puhujien lausumissa samat sanat voivat saada erilaisia merkityksiä. Toistamme muiden sanoja – ilmaisut ovat puoleksi toisen. Jotta sanat muuttuisivat omiksi, niiden täytyy sulautua puhujan omiin tarkoituksiin omaksi näkökulmaksi. (Bakhtin 1981: 291,

293–294.)

Intratasolla, jossa ajattelu nähdään sisäisenä puheena, korostuu kielen rooli ja sen moninaisuus. Bahtin kuvaa tätä moninaisuutta *äänien* käymänä dialogina. (Dufva ym. 1996: 33–34.) Dialogisten suhteiden moniäänisyys tarjoaa mahdollisuuden vaikuttavaan kielenkäyttöön. Äänet mahdollistavat esimerkiksi ironian ja parodian: samassa sanassa voi kuulua kaksi ääntä, jolloin lausumaan kohdistetaan eri merkityksiä – sanaa käytetään ilmaisemaan vastakkaista asennetta. Dialoginen suhde syntyy siis puhujan ja lausuman sisältämien eroavien äänien välillä. Puhuja käyttää jonkun toisen sanaa tai jonkun toisen ääntä ilmaistakseen omaa suhtautumistaan. (Lähtenmäki 2002: 197–198.)

Dialogisille suhteille on ominaista *intertekstuaalisuus*, koska yhteys edeltäviin ja seuraaviin lausumiin ja käsityksiin pysyy. Yksilö on ikään kuin oman diskurssimaailmansa vanki eikä voi irtisanoutua yhteisön jäsenenä oppimistaan sosiaalisista konventioista. Maailmankuva jäsentyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa näiden yhteisön käytänteiden läpi, joten sosiokulttuuriset tavat toimia vaikuttavat myös yksilön käsityksiin. (Lähtenmäki 2002: 196–197.)

Yksilö ilmaisee rakentuneita ja rakentumassa olevia käsityksiä kielellisesti eri muodoissa. Mihail Bahtinin (1981: 344–345) mukaan ääniä on kolmea erilaista tyyppiä: sisäisesti vakuuttavat ja autoritaariset äänet sekä äänet, joilla ei ole merkitystä yksilölle. Sisäisesti vakuuttavat äänet tarkoittavat sitä, että ihminen osaa selittää asian omin sanoin. Sanoma on silti puoliksi muilta lainattua, mistä ilmenee äänien sosiaalinen luonne ja mikä mahdollistaa yhteisymmärryksen puhetilanteessa. Tällaisista äänistä voi tulla yksilön omia: sanoja käytetään uusissa yhteyksissä ja niitä voidaan sulauttaa omiin tarkoituksiin. Tällöin ääni ei ole enää dialogissa muiden äänien kanssa. (Aro 2009: 32.) Autoritaariset sanat ovat puolestaan eri auktoriteettien sanomia niin sanottuja yleisiä totuuksia, joita ihmiset toistavat. Ne eivät ole luonteeltaan dialogisia, sillä niitä joko toistetaan tai ne kielletään täysin. Muita autoritaarisia ääniä voivat olla esimerkiksi tieteelliset faktat tai muut viralliset linjaukset. (Bakhtin 1981: 343–345.) Ääniä, jotka eivät kosketa tai joilla ei ole yksilölle merkitystä ja jotka ohitetaan, sanotaan irrelevanteiksi ääniksi (Aro 2009: 32).

Kaikkia haluamiaan ääniä ei voi yrityksestä huolimatta tehdä omakseen, koska niissä on liikaa erilaisia tarkoituksia eivätkä sanat kuulosta omilta. Esimerkiksi korkean auktoriteettiaseman omaavan sanoma täytyy vain hyväksyä ja toistaa sellaisenaan. (Aro 2009:

32–33.) Sanoihin jää toisten merkityksiä, ja yksilö puhuu näiden toisten äänillä (*ventriloquation*) välittäen heidän merkityksiään (Wertsch 1991: 59). Tällöin yksilön oma tarkoitus jää vieraaksi. Dufva ym. (1996: 44) kutsuvat tällaisia sellaisenaan toistettavia ääniä valmiiksi vastauksiksi – ikään kuin kulttuurisiksi totuuksiksi – jotka eivät osoita puhujan omaa ääntä.

Tässä tutkielmassa tarkastelen sanomalehdissä, verkkokeskusteluissa ja suomi toisena kielenä -opettajan haastattelussa esiintyviä ääniä. Tutkin, mitä ovat esimerkiksi ne sanat, jotka toistuvat tai jotka poikkeavat valtavirrasta ammatillisesta kielitaidosta puhuttaessa. Lisäksi perehdyn siihen, miten omaksuttuja nämä äänet ovat: onko aineistossa täysin omaksutuilla äänillä puhuvia ja mitä ovat ne autoritaariset äänet, joita toistetaan. Koska yksilöt toistavat toisten sanoja, tutkin myös keitä tai mitä eri tasoilla omaksuttujen äänien taustalla on.

2.2 Sosiokulttuurisuus

Sosiaalinen näkökulma, tilannesidonnaisuus ja dynaamisuus ovat sosiokulttuurisen tutkimussuunnan alulle panijan Lev Vygotskin teorian ydintä. Näkökulma on monilta osin lähellä Bahtinin ajattelua. Myös Vygotski painottaa omaksuminen tapahtumista vuorovaikutuksessa. Lisäksi hän painottaa sosiaalista näkökulmaa, jonka katsoo kaiken ihmisen toiminnan perustaksi. (Aro 2009: 41.)

Vygotski korostaa nimenomaan kielen roolia ihmisen ajattelussa ja ajattelun kehittymisessä. Hän ei ole kuitenkaan tutkinut kielen luonnetta vaan sen saamaa merkitystä sosiokulttuurisessa kontekstissa (Johnson 2004: 127). Vygotski (1978: 40, 55) korostaa siis yksilön kulttuurisen ja historiallisen ympäristön merkitystä yksilön toiminnassa. Korkeammat mentaaliset toiminnot ovat muokkautuneet niiden kautta erilaisten psykologisten ja kulttuuristen työkalujen avulla: toiminta on välittynyt (*mediated*) erilaisten artefaktien kautta. Välittäjät voivat olla konkreettisia tai symbolisia. Konkreettisia työvälineitä ovat esimerkiksi tietokone, oppikirja ja kynä. Symbolisia välineitä ovat vuorostaan kieli ja matemaattiset mallit. Vygotski nostaa kielen tärkeimmäksi välineeksi. Kielen välittyminen tapahtuu ensin ulkoisten työkalujen kautta vuorovaikutuksessa ja siirtyy tämän jälkeen sisäiseksi puheeksi – intersubjektiivisesta intrasubjektiiviseksi. Tällöin kielestä tulee psykologinen itsesäätelyn väline. (Vygotsky 1978: 57, 86.) Kielellä siis muokataan ja tuotetaan ajatuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä välitetään niitä. Sama idea vaikuttaa olevan Bahtinin ajattelun

takana: omaksuminen tapahtuu muiden ääniä sisäistämällä ja kieltä jakamalla. Ulkoinen muuttuu sisäiseksi ääneksi.

Vygotski (1982: 184) onkin korostanut tuen merkitystä uuden oppimisessa. Lapsen oppimista tutkiessaan hän huomasi, että lapsi kykenee aikuisen avustuksella tekemään enemmän kuin yksin. Vygotskin mukaan on olemassa *lähikehityksen vyöhyke*, jolle opittavissa oleva asia sijoittuu. Omaksumiseen tarvitaan kuitenkin vielä tukea, eli vuorovaikutusta osaavamman kanssa (*scaffolding*) (Vygotsky 1978: 86). Yksilö pystyy siis avun kautta suorittamaan tehtävän, johon hän ei vielä itsenäisesti kykene. Yhteistyö uuden omaksumisessa on läsnä, kuten dialogisesta näkökulmasta katsottaessakin. Vygotski tarkoittaa kehityksellä sitä, miten omaksumalla toisten kulttuurisia välineitä, jotka toiset ovat tuoneet saataville, yksilö pystyy ottamaan ympäristöään paremmin haltuun. Kieli on ihmisen tietoisuuden tärkein välittäjä ja sen kontrolloija. (Hakamäki 2005: 32.)

Sosiokulttuurisessa ja dialogisessa näkökulmissa on paljon yhtymäkohtia, mutta sosiokulttuurisessa viitekehityksessä keskitytään enemmän yksilön ympäristössä vallitseviin seikkoihin kuin yksilön mentaaliin toimintoihin, joihin taas dialogismi keskittyy enemmän (Aro 2009). Ensimmäisten joukossa Bahtinin ja Vygotskin ajatuksia on yhdistänyt Wertsch (1998: 25), joka nostaa esiin *agentiivisuuden* eli *toimijuuden*. Hän keskittyy yksilön tilanteiseen toimintaan sosiokulttuurisessa ympäristössä. Välittymistä tapahtuu vain silloin, kun on joku toimija välittämässä. Tähän välitykseen tarvitaan kulttuurisia työkaluja (*mediational means*), joista Vygotski puhuu. Wertschkin (1998: 31) painottaa kielen merkitystä yksilön toiminnassa ja nostaa tärkeimmäksi ei-aineelliseksi välineeksi puhutun kielen. Toimija tekee valinnan välittäjän muodosta. Materiaaliset välittäjät – esimerkiksi kirjoitettu kieli – ovat väylä tietoon siitä, miten sisäiset prosessit toimivat ja tulevat näkyväksi. Nämä prosessit voidaan nähdä taitona käyttää erilaisia kulttuurisia työkaluja ja siksi kehitykseen tarvitaan niiden kanssa toimimista ja niihin reagoimista. Tässäkin Wertsch on samoilla linjoilla Vygotskin kanssa.

Eri työkalujen ja toimijoiden välillä vallitsee dynaaminen suhde. Ei riitä, että kulttuurisia välineitä on saatavilla, vaan ne pitää pystyä havaitsemaan. Tästä ilmiöstä käytetään nimitystä tarjouma (*affordance*). Toimijan täytyy osata nähdä ja hyödyntää tarjotut mahdollisuudet. Mikään toiminnan muoto ei ole mahdollinen tai ainakaan helppo ilman toimijaa, joka on oppinut käyttämään tarvittavaa työkalua. Toimijan ja kulttuurisen työkalun

välillä vallitsee siis vääjäämätön jännite (*irreducible tension*) (Wertsch 1998: 30.) Leo van Lier (2000: 252) määrittelee affordanssin eli tarjouman seuraavasti:

An affordance is a particular property of the environment that is relevant – for good or for ill – to an active perceiving organism in that environment. An affordance affords further action (but does not cause or trigger it). What becomes an affordance **depends on what the organism does, what it wants, and what is useful for it.** [- -] its properties do not change; it is just that **different properties are perceived and acted upon by different organisms.**

Tarjouma on ympäristön ominaisuus, joka on relevantti – niin hyvässä kuin pahassa – aktiiviselle ja havaitsevalle yksilölle kyseisessä ympäristössä. Tarjouma tarjoaa mahdollisuuden toimintaan (mutta ei aiheuta tai laukaise sitä). Mikä muotoutuu tarjoumaksi, riippuu siitä, mitä yksilö tekee, mitä hän haluaa, ja mikä on hänelle hyödyllistä. [- -] ympäristön ominaisuudet eivät muutu; erilaiset yksilöt toimivat ja havaitsevat sen eri ominaisuuksia.

Yksilö havainnoi van Lierin mukaan ympäristön ominaisuuksia omien tavoitteidensa mukaisesti. Todellisuus ei muutu, mutta eri yksilöt hyödyntävät tarjoumaa eri tavoin. Se, mikä muotoutuu tarjoumaksi, riippuu yksilön omista motiiveista – mitä tämä pitää esimerkiksi tavoitteinaan. Ympäristöä havainnoidaan näiden omien motiivien läpi. Van Lierin määritelmä korostaakin nimenomaan yksilön ja ympäristön suhdetta. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa pelkästään mediaa seuraavalle verkkokeskustelijalle tarjouma on mahdollisesti erilainen kuin suomen kielen opettajalle, kun keskustellaan kielitaidosta. Yksilöt havaitsevat omista lähtökohdistaan ympäristöä. Tarjoumalla on merkitystä käsitysten tutkimuksessa, sillä ympäristön tarjoamista äänistä yksilö usein omaksuu ja toistaa niitä, jotka ovat tälle relevantteja kyseisellä hetkellä.

Sosiokulttuurinen näkökulma yksilön kielellisestä itsesäätelystä sekä toimijuudesta tarjoaa välineitä aineistossa kuuluvien äänien käsitteellistämiseen (Aro 2009: 50). Tämän tutkimuksen kannalta näkökulma on olennainen, sillä käsitykset välittyvät ympäristöön juuri kielen kautta. Tarkoitus on tutkia, miten ja millaisia toimijoita mediateksteissä ja haastattelussa esiintyy. Jokaisessa kontekstissa – sanomalehdissä, verkkokeskusteluissa ja haastatteluissa – on omat käytänteensä. Kuka on toimijana ja kuka toiminnan kohteena, kun puhutaan ammatillisesta kielitaidosta ja sen oppimisesta? Kuka tekee työn ja keiden äänellä käsityksiä tuodaan ilmi? Miten kieli opitaan? Kuinka hyvin esimerkiksi verkkokeskustelija on muuttanut äänen Bahtinin (1981) termein sisäisesti vakuuttavaksi ja mitä ovat ne autoritaariset äänet, jotka toistuvat läpi aineiston eri yksilöiden suusta? Koska agenttiivisuus ja kulttuuriset välineet

– tässä kielenkäyttö – eivät voi olla erillisiä, aineiston analyysissä on mahdollisuus päästä tarkastelemaan käsityksiä.

2.3 Ammatillinen kielitaito

Kielitaidon määrittely on moninaista. Teorioita on paljon, mutta yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää ei ole. Kielitaitoa on jaoteltu eri osa-alueisiin: kirjoittaminen, puhuminen, tekstin ja puheen ymmärtäminen sekä rakenteiden ja sanaston hallinta (Eurooppalainen viitekehys 2003). Lisäksi kielitaitoa voi tarkastella kielen sujuvuuden, tarkkuuden ja kompleksisuuden mukaan (Martin 2003).

Nykyisiin kielitaitomalleihin (esim. Bachman – Palmer 1996) on tultu monen vaiheen kautta. Kielitaitotarve riippuu työtehtävän laadusta, joten on oleellista miettiä, mitä kielitaidolla kussakin yhteydessä tarkoitetaan (Härmälä 2008: 56). Chomsky on 1960-luvulla kehittänyt kompetenssi-käsitteen osaksi generatiivisen kieliopin viitekehystä kieltä mallintamaan (Chomsky 1965: 4). Siinä sosiokulttuuriset tekijät on erotettu kielellisistä eikä tilannekontekstia oteta huomioon. Chomskyn viitekehys on saanut jälkeensä osakseen paljon kritiikkiä. Muun muassa Hymes (1972: 281–283) kritisoi, että kielitaito on enemmän kuin vain tietoa kielestä, ja vetää mukaan kielen tilannekohtaisen käytön ja kommunikatiivisen kompetenssin käsitteen. Canale ja Swain (1980: 28–34) kehittivät kielen tarkoitusten kuvaamiseen kommunikatiivisen kompetenssin mallin, joka koostuu kieliopillisesta, sosiolingvistisesta ja strategisesta kompetenssista. Kieliopillinen kompetenssi sisältää kielikoodin hallinnan, ja sosiolingvistinen kompetenssi tarkoittaa kykyä käyttää kontekstiin sopivaa kieltä monimuotoisin keinoin. Canalen ja Swainin määrittelemä kolmas kompetenssi käsittää yksilön strategiset mallit – kielelliset ja ei-kielelliset – joiden avulla selviydytään ongelmallisista kielenkäyttötilanteista. Mallia kehittivät edelleen Bachman ja Palmer, joiden mallissa korostuu kielenkäytön vuorovaikutuksellinen puoli, ja merkitys syntyy vasta kontekstissa. Kielitaito koostuu kielellisestä tiedosta, kielen käytön strategioista ja psykososiologisiin mekanismeihin, jotka liittyvät esimerkiksi äänen osuuteen viestinnässä. (Bachman – Palmer 1996: 62–63.)

Nykyisin kielitaitoa arvioidaan Suomessa pitkälti Eurooppalaisen viitekehysten (EVK) avulla. Se on Euroopan neuvoston kehittämä kuusiportainen kielen oppimisen, opetuksen ja arvioinnin työväline, jossa kielitaito asetetaan jatkumolle, joka koostuu kuudesta

tasosta. Taitotasot alkavat peruskäyttäjän taidoista A1 ja päättyvät taitavan kielenkäyttäjän tasolle C2. Kielitaito nähdään viitekehyksen mukaan koostuvan ymmärtämisestä (kuuntelu ja lukeminen), puhumisesta (suullinen vuorovaikutus ja puheen tuottaminen) sekä kirjoittamisesta. Kullekin tasolle on luotu omat kriteerinsä. Viitekehyksen on tarkoitus helpottaa kansallista liikkuvuutta; se auttaa kielitaidon tunnustamisessa yli valtioiden rajojen. (EVK 2003.)

Kieli voidaan jakaa yleiskieliin ja erikoiskieliin. Yleiskielitaito ei ole suoraan erillinen erityisalan kielitaidosta. Erikoiskielellä tarkoitetaan yleiskielestä etenkin sanastollisesti poikkeavaa kieltä: eron tekevät käsitteet ja termit, jotka on määritelty, jotta samalla alalla työskentelevät ihmiset ymmärtäisivät sanatarkasti toisiaan. (Suomalainen 2002.) Niemikorpi (1999) kokoaa perussanakirjan määritelmän mukaisesti ammattikielen kuuluvan erikoisalan kieliin, sillä se on tietyllä alalla käytettävää kieltä. Erikoiskieltä on kaikki kielen yleiskielestä poikkeava käyttö, joka ei noudata kieliopillisia normeja eikä ole sanastoltaan tai lause- ja virkekaavojensa puolesta yleisesti käytettyä. Ammattikielien määrittävät tarkemmin ammatin, sen harjoittajan ja puheenaiheen mukaan. Ammattikielenä voisi esimerkiksi pitää lääkäreiden leikkaussalissa käyttämää slangia; se on yleiskielestä poikkeavaa, tiettyjen ammattilaisten tuottamaa ja aiheen mukaan vaihtelevaa kielenkäyttöä. Viestintää helpottaa, jos jokainen tilanteessa mukana olevan ymmärtää yksiselitteisesti, mitä kullakin sanalla tarkoitetaan.

Tietyissä ammatissa toimiminen ja ammattitaito edellyttävät paljon muutakin kuin sanoja. Esimerkiksi terveysalan työntekijän täytyy osata pehmentää viestiänsä asiakkaalle. Millaisena siis nähdään ammatillisen kielitaidon ja ammattitaidon suhde? Erikois- ja ammattikielten määrittely, muutenkin kuin sanastollisesti, on olennaisessa osassa, kun aletaan puhua ammatillisesta kielitaidosta.

Arajärven raportissa (2009) kuvataan, että ammatillista kielitaitoa ikään kuin kasataan peruskielitaidon päälle. Ensin pitäisi tarjota peruskielitaidon koulutusta, jonka jälkeen alakohtainen kielikoulutus alkaisi. Ammatillista kielitaitoa on tutkittu toistaiseksi lähinnä akateemisilla aloilla. Esimerkiksi Härmälä (2008) on tutkinut ammatillista kielitaitoa arvioinnin näkökulmasta.

Härmälän (2008: 43, 53) mukaan taito-sanalla on usein hyvin käytännönläheinen, konkreettinen ja subjektiivinen merkitys” ja sillä pyritään konkretisoimaan työelämässä työntekijältä vaadittavaa osaamista. Kielitaito on hänen mukaansa ammattitaidon osana

etenkin silloin, kun kieltä tarvitaan tietyn tehtävän suorittamiseen. Kielitaidon merkityksen painotus riippuu työtehtävästä ja organisaatiosta. Härmälä jatkaa (2008: 53, 62), että kielitaito voidaan nähdä työsuhteeseen ja -ympäristöön kiinnittyvänä *substanssiosaamisena*, joka ilmenee sanastollisina ja terminologisina erityispiirteinä. Se on osa erityisalan kielitaitoa, joka liittyy organisaation tuotantoon ja vaikuttaa sen toiminnan tulokseen. Kielen merkitys korostuu, kun ammatillinen osaaminen ylittää yli yksittäisen tehtävän rajojen laajempaan vuorovaikutus- ja yhteistyöverkkoon.

Tässä tutkielmassa on kyse hoiva-alan ammatillisesta kieli- ja viestintätaidosta. Härmälä katsoo (2008: 64) kielitiedon, eli alakohtaisen sanaston hallinnan ja yksilön ominaisuuksien, vaikuttavan kommunikointitilanteeseen. Usein puhutaan toimivasta tai ei-toimivasta kielitaidosta. Kielitaito on toimiva eli riittävä, mikäli puhuja pääsee viestinnällisiin tavoitteisiinsa ilman suuria ponnisteluja – ei-toimivassa kielitaidossa tähän ei yllätä. Kielitaito voi olla myös niin sanotusti liian hyvä. Tällöin puhujan oma viestintäkyky on korkeammalla kuin puhekumppanin eikä puhujalla ole taitoa sopeuttaa puhettaan vastapuolen mukaan. Tällöin viestintä voi epäonnistua. Kielitaito on siten sidoksissa tilanteeseen ja viestijöihin sekä heidän välisiin suhteisiin. Kokonaisuudessaan arvio viestinnän onnistumisesta muodostuu osapuolten kokemuksista tavoitteiden saavuttamisessa. Onnistunut viestintä ei välttämättä vaadi oikeakielisyyttä; onnistuneeseen lopputulokseen voidaan päästä kieliopillisesti puutteellisesta kielestä huolimatta. (Sjöberg 2004: 137–140.)

Viestinnän epäonnistumisen tai kielitaidon riittämättömyyden kokemuksen voivat aiheuttaa tilannetekijät. Kasvokkain puhuttaessa viestintäkanavia on enemmän kuin esimerkiksi puhelimesta keskusteltaessa, joten kasvotusten puhekumppaneille on tarjolla paljon kielitaidon riittämättömyyttä korvaavia väyliä. Puhelimesta pois jäävät eleet ja ympäristö, jolloin viestinnällisiä puutteita tukevia keinoja ei ole käytettävissä. Työelämässä kieli on yleensä varsin konkreettista, joten ympäristöä hyödyntämällä voidaan päästä vähäisenkin sanavaraston turvin tavoitteeseen. Viestintää ovat edistämässä lisäksi valmiit roolit ja tilanne, jossa toimitaan. (Sjöberg 2004: 140–141.) Myös Härmälän (2008: 51) mukaan kielitaidon toimivuus on subjektiivista. Joissakin käytännön tilanteissa kielitaito voi olla toimiva ja toisessa ei. Toimivuus tulisikin Härmälän mukaan suhteuttaa ihmisen tarpeisiin ja kuhunkin kontekstiin.

Terveystieteiden tutkimuksessa tarvittava kielitaito on herättänyt mediassa keskustelua jo siitä asti,

kun ensimmäiset Filippiineiltä rekrytoidut hoitajat tulivat Suomeen. Keskustelu jatkuu edelleen. Terveysturvakeskus (TEO) on ottanut kantaa terveydenhuoltotyössä tarvittavaan kielitaitoon ja huomionut potilasturvallisuusaspektin. Tästä on raportoitu muun muassa ammattilehdissä:

TEO: Suomessa potilastyössä toimivien terveydenhuollon ammattihenkilöiden osattava riittävästi suomea tai ruotsia

[- -] TEO edellyttää, että palkatessaan tai vuokratessaan terveydenhuollon ammattihenkilöitä potilastyöhön **työnantajan on varmistuttava siitä, että palkattavalla henkilöllä on riittävät kielelliset valmiudet selviytyä kyseisestä tehtävästä niin, että hoidon vuorovaikutuksellisuus toteutuu eikä potilasturvallisuus vaarannu.** Ratkaistessaan yksittäisiä hoidon viivästyksiä koskevia ja muita terveydenhuollon valvontatapauksia TEO arvioi jatkossa myös sitä, onko puutteellinen kielitaito vaikuttanut asiaan.

Suomen Hammaslääkärilehti 2007; 14 (3): 136.

Puhutaan ”riittävästä kielellisistä valmiuksista” ja ”puutteellisesta kielitaidosta”. Riittävällä kielitaidolla tarkoitetaan tässä sitä, että yksilö kykenee suoriutumaan työtehtävästään vuorovaikutuksellisesti eikä vaaranna potilaan turvallisuutta. Puutteellisen kielitaidon osuutta arvioidaan vasta, jos ongelmia ilmenee. Missä menee raja, milloin tehtävästä on suoriuduttu ja milloin ei? Milloin kielitaito on toimiva? Sosiaali- ja terveystalouden ammattijärjestö Tehyn kansainvälisten asioiden päällikkö Sari Koivuniemi kiteyttää riittävän kielitaidon ongelman:

Tämä on se ongelma, **kun missään ei sanota, että mikä se on se riittävä kielitaito.** Eli siinä on **valtavasti eroavaisuuksia eri työnantajien kesken.**

www.yle.fi: Tehy huolissaan ulkomaalaisten hoitajien kielitaidosta, 17.11.2009.

Koivuniemen lausumasta saa kuvan, että riittävää kielitaitoa ei ole määritelty yhtenäiseksi terveydenhuollossa, ja kielitaitovaatimukset ovat työnantaja- ja työtehtäväkohtaisia. Kuvaa täydentää vuoden 2010 alussa valelääkäritapauksen myötä julkiseen keskusteluun noussut lääkäreiden kielitaidon riittävyys. Sosiaali- ja terveystalouden lupa- ja valvontavirasto Valviran johtaja Tarja Holi toteaa Helsingin Sanomissa kansallisten kielitaitokriteereiden luomisesta seuraavaa:

”Ei tällaista voida määritellä, koska **kielitaito riippuu täysin tehtävästä**”

HS: Sijaiseksi pääsee virkalääkäriä huonommallakin kielitaidolla, 19.1.2010.

Paitsi eri työnantajat myös eri työtehtävät erilaisia vaatimuksia kielitaidolle. Yleinen

vähimmäisvaatimus taitotasoksi on kolme eli B1, joka vaaditaan kaikilta EU/ETA-alueen ulkopuolella koulutuksensa saaneilta ammatinharjoituslupaa hakevilta (Valvira).

Nyt ammatilliselle suomi toisena kielenä -koulutukselle on luonnosteltu omia viitekehyksiä. Julkisessa keskustelussa on otettu kantaa siihen, miten kielikoulutuksessa on kehittämisen ja räätälöinnin varaa, mutta käytännön toimenpiteet ovat jääneet vähemmälle. Tällä hetkellä viitekehyksiä on kuitenkin hahmoteltu jo sairaanhoidon, vanhustyön, tietotekniikan ja liiketalouden oppiaineisiin. Kehysten on tarkoitus toimia ammatillisen kielikoulutuksen kehittämisvälineinä. Johanna Komppa ja Tuula Jäppinen (2009) ovat suunnitelleet sairaanhoidon ammatillista viitekehystä, jossa on eriteltyä ammatillisen kielitaidon osa-alueita potilaan kohtaamisesta työn vaatimiin sanastollisiin piirteisiin. Kaiken kaikkiaan viitekehystistä saa pohjaa sille, miksi ja miten ammattialakohtaista kieltä voidaan opettaa. Viitekehyksiä on päästy kokeilemaan käytännössäkin. Kesällä 2009 toteutettiin opetuskokeilu terveydenhoitoalalla ja liiketalouden ohjelmassa. Kokeilu oli intensiivikurssi, joka koostui 30 tunnin lähiopetuksesta ja yritysvierailusta. Sairanhoidon puolella englanninkielisen koulutusohjelman käyneet suuntaavat jo A2-tasolla työelämään. (Jäppinen – Komppa 2009: 63.)

Työllistymiseen tarvitaan ammattitaitoa, ja koulutuksen kautta saadun pätevyiden pitäisi kohdata työnantajan vaatimusten kanssa. Tutkintotodistuksissa tulisi olla selkeästi ilmaistuna koulutuksen sisältö, jotta työntekijän ja -antajan tarpeet kohtaisivat (Härmälä 2008: 47). Maahanmuuttajien kohdalla haasteena on usein se, että eri maassa hankitun koulutuksen sisältöä on vaikea verrata suomalaiseen koulutusstandardiin, ja siten niin sanottua riittävää ammatillista osaamista on vaikea todentaa.

2.4 Käsitukset kielitaidosta ja kielen oppimisesta

Yksilöllä voi olla erilaisia mielipiteitä, asenteita, ennakkoluuloja ja ajattelutapoja asioista. Mitä tämä käytännössä tarkoittaa? Millaisia käsityksiä kielitaidosta on? *Käsityksestä* on olemassa erilaisia määritelmiä. Kielitoimiston sanakirja antaa seuraavat:

1. **havaintoon, kokemukseen t. ajatteluun perustuva mielikuva** t. tieto. Tarkka, selvä, hämärä, epäselvä käsitys jstak. Kirjasta saa hyvän käsityksen tuon ajan elämästä. Siitä minulla ei ole mitään käsitystä.
2. **ajatus, ajattelutapa, näkemys, mielipide, asenne, vakaumus, luulo, arvelu, vaikutelma.**

Keskiajan uskonnolliset käsitykset. Historian-, moraalikäsitys. Käsitkseni mukaan, mielestäni, minusta, käsittäakseni, luullakseni. Minulla on se käsitys t. olen siinä käsityksessä, että – olen sitä mieltä, otaksun, luulen, että –. Hänellä on suuret käsitykset itsestään. Olen saanut hänestä hyvän [= edullisen] käsityksen. Muodostaa käsitys jstak. Muuttaa käsityksiään.

<http://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe>

Ensimmäisen määritelmän mukaan käsitys on jotain konkreettisen toiminnan kautta syntynyttä mielikuvaa jostain asiasta. Esimerkkilauseessa sanotaan, että ”kirjasta saa hyvän käsityksen tuon ajan elämästä”. Oletettavaa on, että ilmaisun käyttäjä on lukenut kirjan. Käsitksen ilmaisu luo oletuksia – presuppositioita. Toinen määritelmä korostaa yksilön henkilökohtaista ajattelutapaa, joka ei välttämättä ole suoraan yhteydessä toimintaan. Vaikuttaisi, että tällä tarkoitettaisiin hieman pysyvämpää käsitystä kuin tilanteisella, suoraan havaintoon tai kokemukseen liittyvällä määritelmällä.

Oppijoiden käsityksiä dialogisesta ja sosiokulttuurisesta näkökulmasta on Suomessa tutkinut Aro (2009). Hän kuvaa väitöskirjassaan suomalaisten koululaisten käsityksiä englannin kielestä ja sen oppimisesta. Aro (2009) tarkastelee pitkäaikaisutkimuksessaan, millaisia käsityksiä oppijoilla on ja miten ne muuttuvat tutkimusjakson aikana, jos muuttuvat. Hänen mukaansa käsityksiä dialogisesta ja sosiokulttuurisesta näkökulmasta tutkittaessa huomioon on otettava niin yksilö ja yhteisö kuin tilannekohtaiset ja kulttuuriset merkityksetkin (Aro 2009: 27). Oppijoiden omia käsityksiä kielestä ja sen oppimisesta dialogisesta näkökulmasta ovat tutkineet myös Dufva, Lähteenmäki ja Isoherranen (1996: 30). Heidän yhtenä tutkimuskohteenaan oli, miten kieli ja sen oppiminen käsitetään – ei niinkään, miten kieltä opetetaan.

Ennen edellä mainittuja tutkimuksia yksilön käsityksiä on tutkittu lähinnä kognitiivisesta, diskursiivisesta tai fenomenologisesta näkökulmasta. Kognitiivisen lähestymistavan teorioissa ollaan kiinnostuneita yksilön mentaalisisista toiminnoista, jotka ovat sanallisesti ilmaistavissa. Käsitksiä pidetään tässä näkökulmassa staattisina, vakaina ja luokiteltavissa olevina. Lisäksi niillä on yhteys ihmisen tapaan toimia. Kognitiivisesta näkökulmasta käsityksiin voi saada selvyuden. Diskursiivinen suuntaus sen sijaan ottaa tulkintaan mukaan enemmän yksilöä ympäröivää maailmaa ja yhteisöä. Tässä lähestymistavassa lähestytään käsityksiä diskurssien – suullisten tai kirjallisten – kautta. Diskurssi ei välttämättä tässä suuntauksessa ilmaise sitä, mitä yksilö todella ajattelee, vaan sen, millaisia käsityksiä tietyssä kontekstissa tietty ilmaisu kantaa. Tilanteinen käsitys ei ole

välttämättä suoraan yhteydessä siihen, miten toimitaan. Fenomenologinen lähestymistapa on näiden kahden edellä mainitun suuntauksen välissä. Siinä painottuu se, miten todellisuus käsitetään ja koetaan. Mukana on kontekstisidonnainen näkökulma, mutta käsityksiä pidetään kuitenkin pysyvämpinä kuin diskursiivisessa suuntauksessa; ne ovat väylänä taustalla oleviin käsiterakenteisiin (*conceptions*). Tilanteessa ilmenevät käsitykset perustuvat näihin syvemmällä oleviin pysyvämpiin rakenteisiin. (Aro 2009: 16, 22–27.)

Kun käsityksiä tarkastellaan dialogisuuden ja sosiokulttuurisuuden näkökulmasta, yksilön käsitykset näyttäytyvät sosiaalisina rakenteina. Käsitykset ilmaisevat suhtautumista johonkin asiaan: mitä pidetään totena. Kyse on siten yksilön omasta henkilökohtaisesta kokemuksesta, joten suhde niin sanottuun objektiiviseen totuuteen voi olla irrelevantti. (Aro 2009: 14.) Todellisuutta luodaan ja ylläpidetään käsitysten avulla ja niitä jaetaan ilmaisun kautta. Käsityksiä kannattaa tutkia, koska ne voivat vaikuttaa myös yksilön näkyvään käyttäytymiseen. Esimerkiksi verkkokeskustelut, joita olen pro gradu -tutkielmaani varten seurannut, ovat tilanteisia kontekstiin sidottuja esimerkkejä ilmaistuista käsityksistä.

Käsitykset (*beliefs*) ovat yksilöllisiä; jokaisella on omat kokemuksensa taustalla. Ihmisten käsitykset ovat myös dynaamisia, sillä uutta tietoa omaksutaan jatkuvasti ja vanhaa muokataan. Yksilö pystyy siis sitä paremmin ilmaisemaan käsitykset ominaan mitä paremmin on omaksunut ja yhdistänyt muiden *ääniä*, mitä Bahtin painottaa. (Aro 2009: 50–52.) Kun oppija puhuu esimerkiksi kielistä, hän hyödyntää toisten ääniä ja rakentaa käsityksiään muiden avulla. Ajan kuluessa oma käsitys muokkautuu tai saa vahvistusta, kun käsityksiä on jaettu muiden kanssa. (Aro 2009: 164.) Omaksutuista käsityksistä katoavat muiden merkitykset, ja yksilö esittää näkökulmiaan yhä selvemmin ominaan. Yksilö ikään kuin säätelee ja muokkaa omia käsityksiään kielellisesti.

Käsitysten omaksumisen voisi kiteyttää niin, että yksilö toistaa ensin muilta saatuja ääniä, jotka nivoutuvat yksilön senhetkiseen käsitykseen. Äänien ja sanojen täytyy olla yksilölle merkityksellisiä, jotta ne huomattaisiin tarjoumasta (Wertsch 1998: 30). Esimerkiksi auktoriteettiasemassa olevien tarkoituksia pidetään usein hyväksyttävämpänä kuin muiden (Wertsch 1998). Äänet siirtyvät ulkoisesta vuorovaikutuksesta yhä enemmän sisäiseksi, jolloin niistä tulee enemmän yksilön työvälineitä, joilla tehdään asioita (Alanen 2003). Myös Aro (2009) nostaa pitkäaikaistutkimuksensa tuloksissa esiin, että aineistossa toistuu auktoriteettien ääniä kielenopiskelun syistä. Ne näyttävät vaikuttavan ajan kuluessa siihen, mitä oppija itse

alkaa pitää kielenoppimiseen motivoivina tekijöinä. Toisin päin vaikutusta ei ilmene. Aron (2009) tutkimuksessa auktoriteeteiksi, joiden ääniä toistetaan, osoittautuivat esimerkiksi vanhemmat ja opettajat. Tässä tutkielmassa huomion kohteena on se, keiden ääniä toistetaan ja kuinka omaksuttuina niitä ilmaistaan. Onko aineistossa toistuvia autoritaarisia ääniä ja mistä ne ovat peräisin?

Koska tarkastelen käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ja sen oppimisesta, on tarpeen määritellä, mitä dialogisuudella oppimisen yhteydessä tarkoitetaan. Dialogisen oppimiskäsityksen takana on funktionaalisuus, eli kieltä opitaan vuorovaikutustilanteissa omiin tarpeisiin peilaten. Niin kielenkäyttö kuin kielioppikin opitaan siten puheen tapojen myötä eikä irrallisina kaavioina. (Dufva 2006: 41–42.) Jotta kieltä opittaisiin, sen pitää olla merkityksellistä oppijalle. Oppijan saama syötös ja tuotos ovat tilanteessa yhdessä rakennettuja, koska kaikki osapuolet vaikuttavat tilanteessa käytettävään kieleen. Kaikki ympärillä oleva kielitarjonta ei ole affordanssia, vaan vain se, jonka yksilö havaitsee toiminnalleen merkitykselliseksi. (Suni 2008: 24.)

Merkityksellistäminen vaatii sosiaalisen kontekstin. Kielen oppiminen tapahtuu ensin vuorovaikutuksessa ja vasta sitten omaksuttava asia siirtyy yksilön intrasubjektiiviselle tasolle sisäiseksi puheeksi. Tämä sisäinen puhe on itsesäätelyn väline, joka on esillä dialogisempana, jos suoritettavana on vaikeampi tehtävä. (Alanen 2002: 219.) Myös dialogisuutta ja sosiokulttuurisuutta yhdistäneen Wertschin (1991: 91) mukaan intrasubjektiivisella tasolla toimivat psykologiset välineet – kuten kieli – ovat sosiaalisia, koska niitä käytetään interpsykologisissa prosesseissa omassa sosiokulttuurisessa kontekstissään.

Yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa on läsnä merkitysneuvotteluita eli jaksoja, joiden aikana luodaan yhteisiä merkityksiä. Kielenoppimista dialogisesta ja sosiokulttuurisesta näkökulmasta tutkineen Sunin (2008) mukaan merkitysneuvottelujen kautta kieleen tulee toistoa, jolla on vaikutus kielen omaksumiseen. Toisto nähdään dialogisessa viitekehyksessä kielen peruspiirteenä: mikään ei ole täysin omaa vaan kieli on sidoksissa aiemmin sanottuun. Kieli kiertää, joten keskustelu on mahdollista jo kielenoppimisen alkutaipaleella. (Suni 2008.) Jos kieli on ajattelun väline, omaksutaanko myös käsityksiä toiston kautta?

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Aineistoni koostuu sanomalehtiartikkeleista, verkkokeskusteluista ja suomi toisena kielenä -opettajan haastattelusta. Mukana on lisäksi terveydenhoitoalan ääniä, joita on kuultavissa Tehyn puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesolan haastattelun sekä kansanedustaja Tarja Tallqvistin radiohaastattelun kautta. Seuraavaksi kuvailen aineistooni kuuluvat osa-alueet sekä niistä esiin tulevat keskeiset teemat. Tämän jälkeen kerron enemmän käyttämistäni menetelmistä.

3.1 Media-aineisto

Media-aineistoni koostuu sanomalehtiartikkeleista, viidestä verkkokeskusteluketjusta, Tehyn puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesolan MTV3:lle antamasta haastattelusta ja Kristillisdemokraattien kansanedustaja Tarja Tallqvistin radiohaastattelusta Yle Puhe-ohjelmassa.

Sanomalehtiartikkeleita on käytössäni syyskuulta 2008 tammikuuhun 2010 asti. Artikkeleita on 92 kappaletta neljästä eri sanomalehdestä. Lehtiä ovat Helsingin Sanomat, Keski-suomalainen, Salon Seudun Sanomat sekä Hufvudstadsbladet. Olen valikoinut aineistooni artikkeleita, jotka koskevat työperusteista maahanmuuttoa, maahanmuuttajien kielikoulutusta sekä maahanmuuttajia henkilöinä. Olen keskittynyt erityisesti filippiiniläisiä hoitajia koskevaan uutisointiin, koska heissä henkilöityy työperusteinen maahanmuutto ja heidän rekrytointinsa ja kouluttamisensa on herättänyt paljon julkista keskustelua.

Laajemmiksi teemoiksi sanomalehtiartikkeleissa nousivat työ- ja elinkeinoelämä sekä siihen liittyvät kieli- ja koulutuskysymykset. Tähän sisältyvät niin kotoutumiseen liittyvät asiat kuin työperusteisen maahanmuuton kysymyksetkin. Kieli- ja täydennyskoulutus ovat myös esillä uutisoinneissa ja kannanotoissa. Työnantajien ja Suomen kansan asenteet ovat myös uutisoinnin kohteina.

Verkkokeskusteluketjut ovat Helsingin Sanomien kotisivuilta. Keskustelut ovat uutisten jäljessä olevia viestiketjuja, joihin lukijat voivat kirjoittaa jatkoa nimimerkin takaa. Viestiketjujen kirjoittajat ovat tyypillisesti suomenkielisiä lukijoita, joille herää tarve ilmaista ajatuksensa uutisen yhteydessä. Yhdet provosoivat, toiset provosoituvat ja kolmannet ilmaisevat mielipiteensä neutraalimmin. Kaikki viestit ovat kannanottoja, jotka kytkeytyvät sekä toisiinsa että viestintäympäristöön.

Olen valinnut viestiketjut filippiiniläisiä hoitajia koskevien artikkelien yhteydestä, sillä juuri niissä esiintyy monipuolisesti ja runsaasti näkökulmia työperusteisesta maahanmuutosta, hoitotyössä tarvittavasta kielitaidosta ja sen riittävydestä. Viestiketjuja on viisi kappaletta. Seuraavassa taulukossa viestit ovat tarkemmin eriteltyinä:

Taulukko 1. Viestiketjujen kuvaus.

	Alku- ja loppupäivämäärät	Viestejä (kpl)	Nimimerkkejä (kpl)	Teema
1	20.1.– 22.11.2008	217	198	Opteam aikoo rekrytoida filippiiniläisiä Suomeen. (HS)
2	26.4.– 29.4.2008	90	76	Ensimmäinen ryhmä filippiiniläisiä hoitajia Suomessa. (HS)
3	25.3.– 26.3.2009	83	75	HUS aikoo rekrytoida leikkaussalihoitajia. (HS)
4	20.8.– 21.8.2009	32	29	Tampereelle rekrytoidaan mm. leikkaussalihoitajia. (HS)
5	21.8.– 24.8.2009	7	7	Tampereelle rekrytoidaan mm. leikkaussalihoitajia. (Aamulehti)

Ensimmäinen viestiketju on tammikuulta 2008 ja viimeinen vuoden 2009 elokuun loppupuolelta. Viestejä on yhteensä 429 kappaletta. Nimimerkkejä on jokaisessa viestiketjussa lähes yhtä monta kuin viestejä, joten voi olettaa, että kirjoittajat ovat pääosin yksittäisiä viestijöitä. Viestiketjujen yhteydessä uutisoitiin esimerkiksi Opteamin aikeista rekrytoida Filippiineiltä työvoimaa – etenkin sairaanhoitajia – Suomeen. Filippiiniläisistä uutisoitiin myös, kun hoitajia tuli Esperi Care Oy:n palkkalistoille hoitamaan vanhuksia. Vuoden 2009 maaliskuussa rekrytointi tuli uudestaan ajankohtaiseksi, kun kerrottiin HUS:n aikomuksista rekrytoida leikkaussalihoitajia Opteamin välityksellä. Saman vuoden elokuussa keskustelua herättivät vuoden 2010 keväällä Tampereelle rekrytoitavat hoitajat.

Viestiketjujen teemat kietoutuvat kielitaidon ja sen puuttumisen ympärille. Vasta-

argumentteina kielitaidon riittämättömyydelle nousevat filippiiniläisten hoitajien luonteenpiirteet ja kyvyt. Oman teemansa muodostavat suomalaisten sairaanhoitajien asema ja työllistyminen ulkomaille. Lisäksi viesteissä ilmenee vastakkainasettelua suomalaisten ja filippiiniläisten sairaanhoitajien välillä.

Tehyn puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesolaa haastateltiin MTV3:n Huomenta Suomi -ohjelmassa (24.4.2009), ja aineistossa on mukana tämän haastattelun kirjallinen kooste MTV3:n kotisivuilta. Kansanedustaja Tarja Tallqvistin haastattelu oli ladattavissa (ladattu 6.4.2009) mp3-muodossa YLE:n kotisivuilta kotikoneelle. Haastattelu kestää noin puoli tuntia. Tallqvist on paitsi kristillisdemokraattien kansanedustaja myös itse ammatiltaan lähihoitaja. Hän on ollut mediassa esillä etenkin silloin, kun on ollut kyse kielitaidosta ja potilasturvallisuudesta hoivatyössä.

3.2 Haastatteluaineisto

Media-aineiston lisäksi aineistooni kuuluu haastattelu. Haastateltavani on kokenut ammattialakohtaisen suomen kielen opettaja eräästä Etelä-Suomen ammattikorkeakoulusta. Hän on opettanut pitkään niin maahanmuuttajataustaisia kuin äidinkielenään suomea puhuviakin sosiaali- ja terveydenhoitoalan tulevia ammattilaisia. Haastattelu toteutettiin Skype-ohjelman välityksellä ja nauhoitettiin suoraan mp3-muotoon Skype Recorder v2.4 -ohjelmalla. Haastattelu on kahdessa osassa, joista ensimmäinen osa kestää 51 minuuttia ja 56 sekuntia ja toinen 10 minuuttia ja 35 sekuntia. Aineisto on litteroitu karkeasti, sillä huomio kohdistuu sisältöön.

Ensimmäisessä osassa keskityttiin muun muassa opettajan työnkuvaan ja opetuskokemuksiin ammatillisen kielen parissa: mitä hän on opettanut ja millaisia käytänteitä ja oppilaiden kohtaamisia hänellä on. Jälkimmäisessä osassa puhuttiin verkkokeskusteluissa esiin tulleista teemoista. Tarkastelen, miten opettajan lausumissa kaikuvat äänet kielitaidosta ja sen riittävydestä sulautuvat yhteen verkkokeskusteluiden äänien kanssa ja sulautuvatko ne.

Sanomalehtiartikkeleissa on esillä julkista keskustelua, jota maahanmuutosta ja kielikoulutuksesta käydään. Sanomalehtien analyysin jälkeen verkkokeskustelujen äänet tuovat mukaan niin sanottujen kansan syvien rivien käsityksiä filippiiniläisten hoitajien rekrytoimisesta ja siihen liittyvistä kielikysymyksistä. Lopuksi S2-opettajan haastattelu täydentää aineistoa paitsi kielen ammatillaisen myös ulkomaalaisten opiskelijoidenkin äänillä,

jotka kuuluvat opettajan kertomissa kokemuksissa.

3.3 Menetelmät

Tutkimukseni on kvalitatiivinen. Päämenetelmänäni käytän dialogista käsitysanalyysia (Aro 2009) ja lisäksi sovellan asennetutkimusta (Vesala – Rantanen 2007) analyysissa. Perehdyn siihen, millaisia käsityksiä kielitaidosta, ammatillisesta kielitaidosta ja kielenoppimisesta aineistossa esiintyy. Tietylle käsitykselle voi olla erilaisia ilmiäsuja, joiden yhteinen logiikka ja sisältö ovat tarkasteluni kohteena mahdollisista ristiriidoista huolimatta.

Dialogisessa käsitysanalyysissa tarkastellaan aineiston sisältöä, siinä esiintyviä ääniä sekä puhujien toimijuutta. Sisällöllisesti etsin toistuvia ja eroavia teemoja esimerkiksi kielitaitoon liittyen. Ääniä on tutkittu aiemmin sana- ja lausetasolla retorisen ilmaisun kautta. Lisäksi on tutkittu, miten puhuja on lainannut tai raportoinut muiden ääniä narratiiveissa. Äänien omaksumisen tutkimuksessa on perehdytty siihen, miten tiettyjä ääniä on opittu käyttämään tietyissä ympäristöissä. Tällöin ääni on sidoksissa puhegenreihin (ks. Bakhtin 1981: 291). Asetelma, jossa verrataan muilta saatujen ja omien äänien välillä tuo analyysiin mukaan toimijuuden (Aro 2009: 58, 61.) Tässä tutkielmassa tarkastelen, mitä ääniä eri tekstiympäristöissä esiintyy ja millä tavoin niitä ilmaistaan juuri sillä kyseisellä hetkellä, kun aineisto on taltioitu.

Toimijuuden tarkastelun kautta ilmenee, miten puhuja asemoi itsensä suhteessa lausuman sisältämiin ääniin. Aron (2009) koululaisiin keskittyneessä tutkimuksessa toimijuutta oppimisessa on tutkittu sen perusteella, kenelle puhujat asettavat vastuun ja vallan toiminnasta: onko toimijana opettaja, joka opettaa vai oppija, joka oppii. Toimijuus ei ole aina puhujassa itsessään. Aron (2009) aineistossa muiden toimijoiden ääniä oli omaksuttu vanhemmilta ja opettajilta. Myös tämän tutkielman aineistossa esimerkiksi verkkokeskustelijat ilmaisevat käsityksiään kielenoppimisesta oman kokemuksensa perusteella tai toistavat suoraan tai epäsuorasti, mitä joku muu on sanonut. Tutkimukseni kannalta on oleellista, keitä puhujat asettavat toimijoiksi ja keitä toiminnan kohteiksi, eli kuka kuvataan agentiksi sisällön tasolla.

Dialogisen käsitysanalyysin ohella sovellan tutkielmassani asennetutkimusta. Perehdyn siihen, miten ihmiset arvottavat kielitaitoa ja mihin nämä arvojen takana olevat käsitykset liittyvät. Laadullisessa asennetutkimuksessa asenne nähdään sosiaalisena, mutta yksilön

kokemukseen liittyvänä ilmiönä, mikä sopii myös dialogiseen ja sosiokulttuuriseen viitekehykseen. Asenne kuvaa yksilön kommunikatiivista ja toiminnallista suhdetta sosiaaliseen maailmaan tilanteittain. (Vesala – Rantanen 2007: 23, 26.) Kuten käsitykset, myös asenteet ovat taustalla siinä, miten yksilö toimii ja kommunikoi maailmassa: miten rakennetaan todellisuutta suhteessa muihin ja muiden kanssa. Käsityksiä ja asenteita ei voi täysin irrottaa toisistaan, sillä molemmilla voi olla vaikutusta yksilön käyttäytymiseen. Siksi sovellan tutkimuksessani laadullisen asennetutkimuksen metodologiaa. Asennetutkimuksen valossa arvotettavana oleva kohde voi saada erilaisia määritelmiä samassakin tilanteessa. Sama yksilö voi roolinsa ja toimija-asemansa mukaan ilmaista erilaisia asenteita samasta asiasta. Asennetutkimuksessa lähdetään liikkeelle argumentaatiosta, ja on tarkasteltava, mistä toimija-asemasta argumentteja ilmaistaan ja mitä asennetta ne ilmaisevat (Vesala – Rantanen 2007: 30, 44). Verkkokeskusteluissa ja haastatteluissa on näkyvissä monenlaisia kannanottoja, joissa arvottaminen on melko näkyvää puolesta ja vastaan. Kantaa otetaan verkkokeskusteluissa muun muassa siihen, ovatko filippiiniläiset sairaanhoitajat hyviä vai huonoja sairaanhoitajia. Argumentteja esitetään myös kielitaidon puutteellisuudesta, jota vastaan nousee ääni filippiiniläisten ahkeruudesta ja ystävällisyydestä. Lehti uutisissa kannanotto ei ole niin näkyvää, vaan asenteet ja käsitykset välittyvät toimijoiden kautta.

Laadullisessa asennetutkimuksessa kannanotot nähdään sosiaalisessa todellisuudessa vaikuttavina asenteina, ja puhujien perusteluiden kautta on mahdollista saada esiin kokonaisuuksia. Näitä kokonaisuuksia ryhmitellään, niistä etsitään eroja ja etsitään yhtäläisyyksiä. Samalla tarkastellaan kuinka suorasti tai epäsuorasti kantoja ja perusteluita esitetään. (Vesala – Rantanen 2007: 38–39, 42.) Samoin tehdään käsitysten kanssa: millaisia asiakokonaisuuksia kertyy kielitaidon ympärille aineiston pohjalta? Ainoa keino saada kuvaa käsityksistä on tutkia sitä, mikä on näkyvää. Tutkimuksessani on esimerkiksi verkkokeskusteluiden kautta kuultavissa kansan ääntä ja haastattelun kautta suomi toisena kielenä -opettajan näkemystä. Myös aineistossa olevien yksilöiden asema on huomion kohteena: ovatko mediateksteissä esillä olevat ihmiset aktiivisia toimijoita vai passiivisia toiminnan kohteita? Perusteluita avaamalla, erittelemällä ja vertailemalla on tarkoitus päästä tarkastelemaan niiden taustalla vaikuttavia käsityksiä.

Etenen analyysissäni induktiivisesti eli yksittäisestä yleiseen. Olen lukenut aineistoa useaan kertaan ja ryhmitellyt esiin tulevia teemoja ja alateemoja aineistoa yksinkertaistaen.

Tämän jälkeen olen tarkastellut aineistoa tarkemmin ja analysoinut, kuka puhuu ja kenen äänellä: lainaako hän suoraan, puhuuko toisen äänellä (*ventriloquation*) vai ilmaiseeko käsitykset omanaan. (Aro 2009: 68.) Lyhyesti sanoen tutkin, mitä aineistossani sanotaan, kuka puhuu ja kenen sanoja toistetaan.

Olen käyttänyt etnografista otetta (ks. Blommaert 2005: 16) aineistoa kerätessäni, sillä mielenkiinnon kohteena ei ole esimerkiksi työperäistä maahanmuuttoa koskevien sanomalehtiartikkelien määrä tammikuussa 2009, vaan ilmiön ympärille kiteytyvä aikaan sitoutumaton keskustelu. Olen seurannut mediassa käytyä maahanmuuttokeskustelua ja tarkastellut teemaa aineistolähtöisesti: mitä asioita nousee esiin. Aineiston keruun aikana tietyt teemat alkoivat toistua, ja tämän saavutetun saturaation myötä aloin tarkastella näitä teemoja tarkemmin.

4 ANALYYSI JA SEN TULOKSET

Aineistoni koostuu kolmesta alueesta: sanomalehtiartikkeleista, verkkokeskusteluista sekä suomi toisena kielenä -opettajan haastattelusta. Sanomalehtiartikkeleissa kantavat teemat, joihin keskityn, ovat:

- maahanmuuttajien työllistäminen
- kielitaito sekä kieli- ja täydennyskoulutus
- työperusteinen maahanmuutto
- maahanmuuttajia ympäröivät asenteet

Sanomalehtien ohella aineistonani on verkossa olevia keskusteluita. Niiden teemoiksi nousivat:

- stereotypiat filippiiniläisistä hoitajista
- potilasturvallisuus hoivatyössä
- vanhusten oikeus omakieliseen hoitoon
- filippiiniläisten hoitajien luonteenpiirteet kielitaitoa kompensoimassa
- suomalaisten filippiiniläisten hoitajien vastakkainasettelu
- kielen oppiminen ja opettaminen.

Haastattelun analysoimisessa etenen verkkokeskustelijoiden käsityksien peilaamisella opettajan näkemyksiin. Tämän jälkeen kantavina teemoina ovat kielitaidon riittävyys hoivatyössä sekä kielikoulutuksen kehittämistarpeet.

Esittelen ensin sanomalehtiartikkelien analyysia, sen jälkeen perehdyn verkkokeskusteluiden antiin ja lopuksi esittelen suomen kielen opettajan antamasta haastattelusta esiin nousevia asioita. Aineistosta nostetut esimerkit ovat alkuperäisessä kirjoitusasussaan. Lihavoinnit olen lisännyt itse kiinnittääkseni lukijan huomiota tarkastelun

kohteena olevaan asiaan.

4.1 Sanomalehtiartikkelit

4.1.1 Artikkeleiden tyypit ja puhujat

Sanomalehtiaineistoni koostuu 92 artikkelista, jotka olen jaotellut neljään eri teemaan, jotka ovat eriteltyinä seuraavassa taulukossa.

Taulukko 2. Sanomalehtiartikkeleiden teemat ja lukumäärät.

	Maahanmuuttajien työllistäminen	Kielitaito ja kieli- ja täydennyskoulutus	Työperusteinen maahanmuutto	Asenne-ympäristö	Yhteensä
kpl	18	25	31	18	92

Aineistossani esiintyy eniten työperusteista maahanmuuttoa käsitteleviä artikkeleita. Näihin artikkeleihin sisältyy myös filippiiniläisiä sairaanhoitajia koskeva keskustelu. Toiseksi eniten aineistossa on kielitaitoon ja -koulutukseen liittyviä juttuja sekä täydennyskoulutukseen painottuvia artikkeleita. Maahanmuuttajien työllistäminen -teemaan kuuluu maahanmuuttajien ympärillä käyty laajempi keskustelu, joka keskittyy lähinnä jo maassa olevien ulkomaalaisten työllistämiseen sekä heidän kotoutumiskoulutukseensa. Neljännen ja viimeisen käsittelemäni teeman alle asettuvat maahanmuuttajia ympäröivät asenteet, jotka ovat sanomalehdissä esillä.

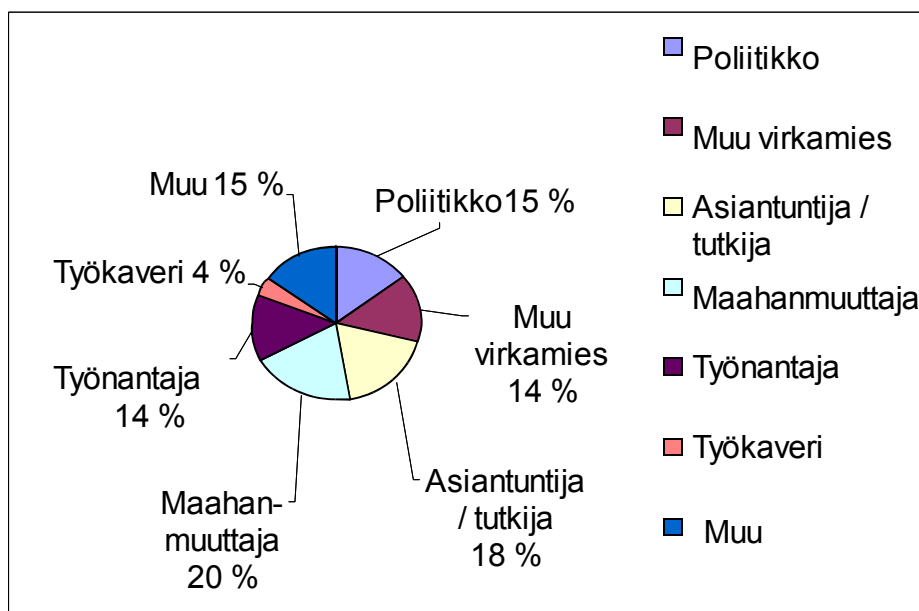
Sanomalehdistä nousee esiin hallituksen päätöksien ja maahanmuuttajiin liittyvien tutkimustulosten uutisoinnin lisäksi tapauskohtaista uutisointia. Ketkä puhuvat itse sanomalehdissä ja mitä toimittaja kirjoittaa? Ketkä ovat toimijoita tai toiminnan kohteita? Seuraavaan taulukkoon olen ryhmitellyt määrällisesti kussakin sanomalehtiartikkelityypissä puhuvat tahot.

Taulukko. 3. Sanomalehtiartikkelien tyypit ja puhujat.

	Uutinen	Henkilökuvaa	Mielipide	Muu ¹	Yhteensä
Poliitikko	14		2	2	18
Muu virkamies	15		1	1	17
Asiantuntija / tutkija	16		3	3	22
Maahanmuuttaja	10	4 + 8 ²	2		16 + 8
Työnantaja	17				17
Työkaveri	3		2		5
Muu	7		5	6	18
Yhteensä	82	4+8	15	12	121

Yhdessä sanomalehtiartikkelissa on voinut olla useampia puhujia: analysoitavia artikkeleita on 92, joissa esiintyy 121 erityyppistä puhujaa. Samassa artikkelissa on voinut olla useamman puhujatyypin edustajia, joten puhujia on enemmän kuin artikkeleita. Artikkelityypeistä uutisia oli selvästi eniten, mikä on sanomalehdille tyypillistä. Seuraavassa kuviossa on kunkin puhujatyypin edustajat suhteutettuna puhujien kokonaismäärään.

Kuvio 1. Sanomalehdissä puhuvien jakautuminen.

¹ Kolumni, pääkirjoitus tms.

² Ensimmäinen luku kertoo henkilökuvien määrän ja toinen luku kuvaa uutisen ohessa olevia henkilökuvia.

Suurimmassa osassa sanomalehtitekstejä, jotka koskevat maahanmuuttajien työllistymistä, äänet kuuluvat poliitikkojen ja muiden virkamiesten kautta. Maahanmuuttajista on enemmän tiettyyn henkilöön keskittyvää henkilökuvausta. Puhujien määrä on yllättävä, mutta useimmiten heidän äänensä kuuluu vain ohimennen työllistymistä tai kielikoulutusta koskevissa artikkeleissa – siksi määrä on suhteessa suurempi kuin esimerkiksi poliitikkojen. Samassa artikkelissa on voitu haastatella useampaa tutkijaa tai poliitikkoa, joten äänien vaikuttavuus ei ole varsinaisesti mitattavissa niiden lukumäärästä. Wertsch (1998) käsittelee tätä auktoriteettiasemassa olevien äänien vaikuttavuutta ja sanoo, että korkeassa asemassa olevien tarkoituksia pidetään hyväksyttävämpänä kuin muiden. Yhteiskunnan ääntä tuovien poliitikkojen ja asiantuntijoiden äänillä vaikuttaisi olevan enemmän painoarvoa kuin esimerkiksi maahanmuuttajien työtovereiden, joita haastatellaan harvassa aineistoni artikkelissa. Työnantajien ääni kuuluu etenkin työperusteisesta maahanmuutosta puhuttaessa. Asennetta koskevissa artikkeleissa ovat enemmistössä asiantuntijat ja tutkijat. Kannat kuuluvat siis eri alojen asiantuntijoiden ja työnantajien suusta. Eri asia on, kenen ääniä puhujien lausumissa esiintyy: kuka on toimija ja kenelle vastuu asetetaan?

4.1.2 Maahanmuuttajat ja työllistyminen

Maahanmuuttajien työllistyminen ja etenkin siihen liittyvät ongelmat ovat jatkuvasti esillä sanomalehdissä. Seuraavassa kahdessa esimerkissä kiteytyvät pää-äänet, jotka ovat nousseet pintaan työllistymisen ongelmista puhuttaessa. Ensimmäisessä sitaatissa maahanmuuttoministeri Astrid Thors listaa maahanmuuttajien työllistymisen esteitä:

"Maahanmuuttajien työllistymisen esteinä on kolme keskeistä asiaa: **miten tunnistetaan osaaminen**, minkä he ovat hankkineet muualla ja **miten työpaikat ovat valmiita monimuotoisuuteen**. Keskeistä on myös, **miten työssä tarvittava kielitaito arvioidaan** ja **miten maahanmuuttaja on sen saavuttanut**."

HS: Arajärvi: Maahanmuuttajille pitää järjestää nopeasti suomen opetusta, 30.1.2009.

Thorsin mukaan haasteena on lähtö- ja tulomaan koulutuksien vastaavuuden tunnustaminen. Tutkintovaatimukset ja -sisällöt eivät ole standardoituja yli maan rajojen, joten ulkomailla suoritettu sairaanhoitajantutkinto ei välttämättä vastaa Suomessa suoritettua koulutusta – täydennyskoulutusta tarvitaan. Toiseksi haasteeksi Thors mainitsee työpaikan valmiuden ottaa maahanmuuttaja työyhteisön osaksi. Tällä hän viitanee työnantajan ja muiden työntekijöiden

asenteisiin ja valmiuteen kohdata toisesta kulttuurista peräisin oleva henkilö niin alaisena kuin työtoverinakin. Lisäksi työhön tarvittavan kielitaidon arviointi on ongelmallista, sillä tällä hetkellä riittävydestä päättää lähinnä työnantaja. Tätä on painottanut esimerkiksi Valviran johto: kielitaito on tehtäväkohtaista (HS: 19.1.2010). Härmälän (2008: 53) mukaan kielitaidon merkitys riippuu työtehtävästä ja organisaatiosta. Hän käsittelee substanssiosaamista, joka ilmenee sanastollisina ja terminologisina piirteinä tietyssä työympäristössä ja -yhteisössä. Selvitysmies Pentti Arajärveä haastatellaan Thorsin ohella samassa artikkelissa ja Arajärvi on Thorsin kanssa samoilla linjoilla:

"Monesti esteenä ovat **kielitaidon ja koulutuksen ongelmat**. Työnantajilla taas saattaa olla **epäluuloista asennetta** ja myös **ylimitoitettuja vaatimuksia kielitaidon suhteen**. Sitten on ehkä myös pelkoa siitä, miten työtoverit ja asiakkaat suhtautuvat maahanmuuttajaan."

HS: Arajärvi: *Maahanmuuttajille pitää järjestää nopeasti suomen opetusta*, 30.1.2009.

Arajärven lausumassa tarkentuu Thorsin näkökulma. Arajärvi (2009) raportoi selvityksessään, että kielitaito on oleellisessa osassa maahanmuuttajien työllistymisessä. Työnantajien liialliset kielitaitovaatimukset ja ennakkoluulot voivat olla osasyynä työn saamisen vaikeuteen. Arajärven ääni on samankaltainen kuin Forsanderin (2002: 239), jonka mukaan työnantajilla on liiallisia vaatimuksia ulkomaalaisen työvoiman suhteen. Ulkomaalaisilta voidaan vaatia taitoja, joita ei suomalaiselta välttämättä vaadittaisi, mitä Pitkänen (2007: 45) tähdentää: ulkomaalaisuutta kompensoimaan voidaan vaatia lisäksi positiivista suhtautumista työntekoon.

Maahanmuuttajien työllistämiskeskustelun kohteena on yleensä koko maahanmuuttajien joukko: sanomalehtien maahanmuuttokeskusteluissa keskitytään usein puhumaan maahanmuuttajista yhtenä ryhmänä. Seuraavassa esimerkissä Eero Mäkinen kielellistää maahanmuuttaja-käsitteeseen liittyvää stereotypiaa:

Aluksi pitäisi myös määritellä, mitä käsite "maahanmuuttaja" pitää sisällään. Mielikuvamme on, että he ovat **kouluttamattomia, kielitaidottomia ja varattomia**. **Kuitenkin esimerkiksi Nokian Suomeen värväämät huippuammattilaiset ovat myös maahanmuuttajia**. Vaikea on käydä asiallista keskustelua, mikäli aihe kattaa teoriassa kenet tahansa Suomen rajojen ulkopuolelta.

HS – Mielipide: *Keskustelu maahanmuuttajista pahinta myrkyä populismille*, 30.4.2009.

Mäkinen mainitsee "meidän" mielikuvaksi sen, että maahanmuuttaja on kouluja käymätön ja köyhä pakolainen tai turvapaikanhakija. Mäkinen vaikuttaisi tällä korostavan, millaisia ääniä yleensä kohdistetaan maahanmuuttaja-käsitteeseen. Tällaiset stereotypiat ovat autoritaarisia

ääniä, jotka eivät käy dialogia muiden äänien kanssa. Ääntä joko toistetaan sellaisenaan tai se kielletään (ks. Bakhtin 1981: 343–345). Mäkinen vaikuttaa käyvän tätä autoritaarista ääntä vastaan ja nimeää yhdeksi kasvavaksi maahanmuuttajaryhmäksi Suomeen töihin tulevat koulutetut maahanmuuttajat. Kaikki eivät siis ole pakolaisasemassa. Korkeakoulutettua työvoimaa halutaan Suomeen, mutta kyseisestä työvoimasta kilpailevat monet muutkin maat.

Keskisuomalaisessa (5.7.2009) on jaoteltu työssä käyvät maahanmuuttajat kahteen ryhmään: ”kovatuloisiin asiantuntijoihin” ja ”pienellä palkalla uurastaviin duunareihin”. Jutussa on myös haastateltu Helsingin maahanmuuttajajohtajaa Annika Forsanderia, joka sanoo maahan muodostuneen maahanmuuttaja-aloja, kuten siivousala, matalapalkkaiset palvelu- ja ravintola-alojen työt. Artikkelin ohessa on kaksi isoa kuvaa kuvaamassa kahta ryhmää. Ensimmäisessä kappaleessa esitellään korkeakoulutettu maahanmuuttaja ja jälkimmäisessä työväestöön kuuluva.

Intialainen Mohd Afzal, työskentelee insinöörinä Wärtzilässä Vaasassa. Hän sadattelee Suomen kireää verotusta, jonka jälkeen palkasta jää käteen pari tonnia. **Suomen kielen taito ei ole hänelle tarpeen, sillä työkieli on englanti** ja vuoden päästä työpaikka voi sijaita toisessa maassa.

Bosnialainen Fatima Majdanac poimii tomaatteja Närpiössä reilun tonnin nettopalkalla. Hän on koulutukseltaan sairaanhoitaja. **Alanvaihto houkuttelisi, mutta asuntolaina ja kielivaatimukset pitävät hänet kasvihuoneilla.**

KSML: *Kahden kerroksen väkeä*, 5.7.2009.

Artikkelissa on näyttää olevan vastakkainasettelu, joka kärjistää eroa näiden kahden Suomessa työssä olevan henkilön välillä. Afzal on suhteessa lyhyemmällä työrupeamalla Suomessa eikä vaikuta tarvitsevan suomen kielen taitoa, koska töissä käytettävä kieli on englanti. Seuraava työpaikka voi olla muussa maassa. Tomaattien poimijana työskentelevä Majdanac puolestaan lienee pysyvästi Suomessa, mutta ei ole koulutustaan vastaavassa työssä, mikä johtunee työn kielitaitovaatimuksista. Hänellä ei ilmeisesti ole varaa kouluttautua asuntolainan takia, ja kuvauksesta saa vaikutelman, että vastuu koulutuksesta on hänellä itsellään.

Aina korkeakoulututkintokaan ei takaa työnsaantia. Seuraavan esimerkin maahanmuuttaja, Sarah Mitchell, on koulutukseltaan valtiotieteiden maisteri, jolla on myös kandidaatintutkinto matkailusta. Hän on ollut kotoutumiskoulutuksen piirissä ja saanut kielikoulutuksensa osana sitä. Mitchell on haastatteluhetkellä työskennellyt viimeiset neljä vuotta Itellalla. Hän on esimerkki korkeakoulutetusta maahanmuuttajasta, joka ei ole alaansa

vastaavassa työssä. Hän on saapunut Australiasta viisi vuotta sitten Suomeen.

"Työnkuva on erittäin erilainen verrattuna koulutukseeni. **Kieliongelma on kuitenkin suurin muuri työn saamisessa.** Vaikka yrityksissä käytettäisiin englantia, **vaaditaan myös suomen kielen osaamista**", toteaa Espoossa asuva Mitchell. [- -] Hän **ymmärtää suomea enemmän kuin puhuu sitä.** "Työoloissa en pärjäisi suomellani. Kielen parantaminen on kuitenkin itsestä kiinni", kielikursseillakin käynyt Mitchell myöntää. [- -] "Teen nyt töitä, johon ei tarvita korkeaa koulutusta. **Pidän käsillä tekemisestä, mutta lehtien lajittelu ei anna haasteita.**"

HS: "Lehtien lajittelu ei anna haasteita", 10.6.2009.

Esimerkissä kiteytyy ammatillisen kielitaidon merkitys koulutusta vastaavan työn saamisessa. Työntekohalua ja toiveita työn tarjoamista haasteista vaikuttaisi olevan, mutta kielitaito koetaan riittämättömäksi niin potentiaalisen työnantajan kuin työntekijänkin kannalta. Katkelmasta saa vaikutelman, että kielitaidoksi katsottaisiin tässä myös englanti, mutta suomeakin pitäisi osata. Ilmi ei tule, kuinka paljon Mitchell on opiskellut suomea, mutta hän nimeää kieliongelman muuriksi työllistymisessä eikä ilmeisesti koe pelkän englannin kielen taidon riittävän työpaikalla. Tämä kielimuuri-käsite toistuu aineistossa. Ilmeisesti Mitchell kokee juuri substanssiosaamisen, eli ammattialakohtaiset sanastolliset ja terminologiset erityispiirteet, riittämättömäksi. Vaikka Mitchell ymmärtää suomea enemmän kuin puhuu, hän ei koe pärjäävänsä työoloissa suomellaan ja katsoo olevansa itse vastuussa kielenoppimisestaan. Asiaan on kiinnittänyt huomiota Härmälä (2008: 64), jonka mukaan alakohtaisen sanaston hallinta ja yksilön ominaisuudet vaikuttavat kommunikointitilanteeseen ja siten kokemukseen kielitaidon riittävydestä. Kielitaidon toimivuus on siis subjektiivista, ja Mitchellin haastattelusta saa kuvan, että suomen osalta se ei ole toimiva työyhteisössä.

Samoja kielitaidon riittämättömyyden tunteita esiintyy muissakin maahanmuuttajien haastatteluissa. Helsingin Sanomissa (8.6.2009) haastatellun ukrainalaisen musiikinopettajan lausumassa konkretisoituu, miten kulttuurinen tietämys ammatillisen viestinnän ohella voi olla este omalle alalle työllistymisessä:

"En tiedä mitään suomalaisesta musiikista. Minun **olisi myös opittava kaikki ammattitermit uudella kielellä**", Olkhovska selittää täydentävän koulutuksen prosessia.

HS: *Työnsaanti tekee Suomesta kodin*, 8.6.2009.

Haastateltava on toiminut kotimaassaan Ukrainassa musiikinopettajana, mutta sanoo, ettei jatka opettamista Suomessa. Ilmeisesti hän kokee kulttuurispesifin tietämyksensä omasta

erikoisalastaan ja ammatillisen kielitaitonsa heikoksi. Olkhovska aikoo kouluttautua uudelleen ja aloittaa merkonomin opinnot.

Aina haasteena ei ole työllistyminen oman alan töihin Suomessa, vaan myös koulutettujen maahanmuuttajien pysyminen maassa. Aiemmin esitelty australialainen Mitchell edustaa maahanmuuttajaryhmää, jonka Suomeen jääminen ei ole itsestäänselvyys:

”Nyt haluan kotiutua tänne kunnolla, mutta **ehkä muutamme vielä pariaksi vuodeksi Australiaan tai Eurooppaan**. Saa nähdä mitä tapahtuu.”

HS: ”Lehtien lajittelu ei anna haasteita”, 10.6.2009.

Aineistossa toistuu se teema, että Suomeen kaivataan korkeakoulutettua työvoimaa. On siis maahanmuuttajia, jotka liikkuvat maasta toiseen, ja eri maat kilpailevat tästä koulutetusta työvoimasta. Tämän tyyppisestä aiheesta ei keskustella kovin paljoa mediassa, vaan enemmän keskitytään jo maassa olevien työllistämiseen ja kotoutumiseen liittyviin teemoihin. On maahanmuuttajia, jotka tulevat Suomeen vain keikkatyöhön, kuten edellä esiteltyjen intialaisen insinöörin Mohd Afzalin ja Mitchellin edustama joukko, joka on Suomessa toistaiseksi, kunnes seuraava työtehtävä kutsuu toiseen maahan. Juuri aiempaa vapaampi liikkuvuus maiden välillä helpottaa siirtymistä maasta toiseen.

4.1.3 Sankareina suomalaisessa yhteiskunnassa

Sanomalehdissä maahanmuuttajien ääni pääsee kuuluville lähinnä yhteiskunnan ääntä, kuten työllistämisen tai kielikoulutuksen nopeuttamista koskevien uutistekstien ohessa. Näissä henkilökuvauksissa maahanmuuttaja on ikään kuin sankariroolissa; takana ovat vaikeat olot kotimaassa ja Suomeen tultuaan tämä sankari on työllistynyt, oppinut suomen kielen ja on mahdollisesti naimissa suomalaisen kanssa.

Salon Seudun Sanomissa (31.10.2008) uutisoidaan 24-vuotiaasta pyörätuolissa istuvasta Midiya Zahir Hatamista, joka ”ponnisti valtuustoon ensimmäisenä kurdina Suomessa” Raaseporissa. Nainen on vammautunut diktatuurin takia, vihaa sotaa ja ilmaisee haluavansa toimia yhteiskunnan hyväksi. Seuraavassa katkelmassa hän ottaa kantaa maahanmuuttajien huonoihin työllistymismahdollisuuksiin:

Monilla maahanmuuttajilla on paljon työkokemusta ja koulutusta, mutta **työllistymismahdollisuudet ovat huonot**. Itsekin olen kokenut vapaata työpaikkaa kysellessäni se, **että ulkomaalaistaustani selvittyä todetaan, että valitettavasti työn on jo annettu toiselle**.

SSS: *24-vuotias Midiya Zahir Hatam ponnisti valtuustoon ensimmäisenä kurdina Suomessa,*
31.10.2008.

Hatamin lausuma tuntuisi vahvistavan maahanmuuttajien kautta tulevaa ääntä, joka toistaa ulkomaalaisten vaikeutta saada työtä kokemuksesta ja koulutuksesta huolimatta. Taustan selvittyä ”työ on jo annettu toiselle”, mistä Hatamilla lienee omakohtaista kokemusta. Uutiseen on myös liitetty naisen elämäntarinaa, jonka yläpuolella on otsikko ”Sodassa vammautunut tyttö pääsi lattialta pyörätuoliin”. Hatam pääsi osallisemmaksi yhteiskuntaan, kun sai vielä kotimaassaan ollessaan pyörätuolin; hän sai mahdollisuuden tavata muita ihmisiä. Hatam kertoo tulleensa Suomeen 10-vuotiaana ja alkuaikojen olleen vaikeita. Seuraavassa esimerkissä hän kertoo tästä ajasta:

Alkuajat olivat vaikeita. **Minun oli vaikea selittää, mitä halusin, kun en osannut kieltä.**

SSS: *24-vuotias Midiya Zahir Hatam ponnisti valtuustoon ensimmäisenä kurdina Suomessa,*
31.10.2008.

Kieli on erottanut Hatamin yhteiskunnasta Suomessa; hän ei kyennyt ilmaisemaan omia tarpeitaan. Vygotski (1978) painottaa kielen olevan ajattelun väline. Jos näitä ajatuksia ei pysty kielellistämään vuorovaikutuksessa, niiden jakaminen ja muodostaminen ei onnistu. Viestintätavoite ei täyty. Tästä esimerkistä syntyy vaikutelma, että Hatam on kokenut kielitaitonsa riittämättömäksi, ja kontrasti on melko suuri Hatamin nykytilanteeseen verrattuna. Ensin kielitaitoa ei ollut ja nykytilanteessa on, ja nyt Hatam on noussut lattialta Raaseporin kunnanvaltuustoon. Artikkelista syntyy vaikutelma toimittaja Minna Filpun kautta, että Hatam on muutenkin aktiivisena toimijana, joka harrastaa, tapaa ystäviään ja on yhteiskunnalle hyödyksi. Samanlainen tarinan kulku toistuu aineistossa. Maahanmuuttaja selviää vaikeista oloista ja sopeutuu Suomeen kieltä myöten.

Samankaltaista ääntä jatketaan Keski-suomalaisessa (9.11.2008), jossa kerrotaan Marokosta Suomeen 23 vuotta sitten saapuneesta Hassan Khazarista, jolle ”töitä on aina riittänyt”. Henkilökuva liittyy uutiseen, jossa Arajärvi painottaa kielikoulutuksen nopeuttamisen ja maahanmuuttajien työllistämisen tärkeyttä. Khazar kuvataan artikkelissa aktiivisena itse itseään kouluttaneena miehenä, joka on käynyt vapaaehtoisena Suomen

armeijan, ”mikä on monelle työnantajalle tärkeää”. Khazarin kielitaidosta kerrotaan henkilökuvassa seuraavaa:

Suomen kielen vaikeus on monelle maahanmuuttajalle työn saamisen este. **Khazarikaan ei tullessaan osannut sanaakaan suomea**. Mutta yliopiston ulkomaalaisille järjestämällä kurssilla pääsi alkuun. Ennen **kuin suomi oli hallussa** hän teki töitä käsillään, esimerkiksi kokkina. Nyt hän on ollut 10 vuotta linja-autonkuljettajana.

KSML: *Töitä riittää tekeväille*, 9.11.2008.

Artikkelissa nousee toimittaja Laura Tuonosen kautta ääni, josta syntyy kuva, että suomen kieli on vaikeaa ja se on este työllistymiselle. Suomen kielen vaikeus -teema on suomalaisessa yhteiskunnassa vallitseva yleinen ja kulttuurinen totuus, jota Dufvan ym. (1996: 44) mukaan toistetaan sellaisenaan. Äänelle näyttää muotoutuneen autoritaarinen asema. Khazar on käynyt Suomessa ulkomaalaisille suunnatun kielikurssin, jolla hän pääsi alkuun. Henkilökuvassa puhutaan kielen hallussa olemisesta. Kielitaitoa kuvataan asiana, jota ensin ei ole ollenkaan, kurssin myötä on opittu alkeita ja lopuksi kielitaito – suomen kielen taito – on riittävä linja-auton kuljettamiseen. Artikkelissa ei ilmaista suoraan, mitä haastateltava on oppinut esimerkiksi kokkina ollessaan. Artikkelissa tuleekin esiin kielitaidon tarpeiden alakohtaisuus. Kokki ei vaikuta tarvitsevan toimittajan antaman kuvan mukaan yhtä paljoa kielitaitoa kuin linja-autonkuljettaja, jona Khazar henkilökuvan ilmestymishetkellä toimi.

Nämä sankaritarinat näyttävät edustavan sitä näkökulmaa, kuinka maahanmuuttaja on itse ollut se, joka sopeutuu. Yhteiskunnan ei ole tarvinnut muuttua vaan maahanmuuttaja on joutanut. Khazar on käynyt myös Suomen armeijan, mistä voisi ajatella, että myös halua integroitua Suomeen löytynee. Usein sanomalehtiartikkeleiden henkilöt mainitsevat lisäksi, että haluavat olla yhteiskunnalle hyödyksi, minkä voi tulkita luovan maahanmuuttajista aktiivista kuvaa. Kuvattaviksi valitut henkilöt edustavat sitä ääntä, joka voidaan tulkita olevan esimerkki ihanteellisesta sopeutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Tässä kohtaa toimittajalla on melkoinen valta.

4.1.4 Maahanmuuttajien kielitaito ja -koulutus

Kielitaidon riittämättömyys nähdään maahanmuuttajien työllistymistä estävänä asiana. Arajärven (2009) tekemässä selvityksessä otetaan kantaa maahanmuuttajien suomen ja ruotsin kielen koulutukseen, ja erityisesti Arajärvi painottaa kielikoulutukseen pääsyn nopeuttamista,

mistä uutisoidaan Helsingin Sanomissa (30.1.2009). Samassa yhteydessä kuuluu Arajärven kautta ääni, joka painottaa koko kotoutumisprosessin nopeuttamista, yksilöllistämistä ja työnantajien asennemuutoksen tärkeyttä. Arajärven tekemän selvityksen äänet edustavat autoritaarisia ääniä, tässä tapauksessa linjausta tai ehdotuksia, joiden kanssa ei käydä dialogia.

Nykyisen kaltaista kotoutumiskoulutukseen kuuluvaa kielikoulutusta arvostellaan sanomalehdissä. Koulutukseen pääseminen on hidasta eivätkä kurssit muodosta jatkumoa vaan ovat pirstaleisia. Tämän suomen kielen professori Maisa Martin nostaa keskusteluun mukaan (HS: 25.1.2009). Martin listaa muiksi nykyisen kielikoulutuksen ongelmiksi koulutuksen lyhyiden ja taipumuksen painottaa kielen muotoja viestinnällisyyden sijaan. Palmenian projektipäällikkö Johanna Heimonen tuo keskusteluun lisä-äänen, joka painottaa edistyneille tarkoitettua kielenopetusta – erityisesti akateemisesti koulutetuilla olisi hänen mukaansa tarvetta korkean tason kursseille.

Opetuksesta vaikuttaa usein puuttuvan usein funktionaalinen aspekti, joka korostaa nimenomaan kielen käyttöä eikä yksittäisiä muotoja. Kieltä opitaan vuorovaikutuksessa ja omien tarpeiden mukaisesti. Dufva (2006: 41–42) korostaa tätä puheen tapojen opettelua. Tätä painottavat äänet tulevat kielen asiantuntijoiden ja henkilöiden, joilla omakohtaista kokemusta, kautta kuuluville. Kielen muotoon perustuva ja oikeaan elämään liittymätön opetus saa myös mielipidepalstoilla kritiikkiä osakseen, mikä näkyy seuraavassa esimerkissä. Marjut Lindroosin mielipidekirjoituksen katkelmasta nousee esiin kielikoulutuksen kehittämiskohteita, joita suomen kielen professori Maisa Martinkin (HS: 25.1.2009) painottaa.

Helsingissä kiertää huhu, että bussinkuljettajaksi pääsee yhdellä tohtorintutkinnolla, mutta **metronkuljettajalta vaaditaan jo kaksi tutkintoa**. "Liekkö perree", kysyisi savolainen.

Olen **kahden vuoden ajan seurannut maahanmuuttajaystävänä pompottelua suomen kielen kurssilta toiselle**. Hän on ollut yli neljä vuotta Suomessa, ja **kielitaito on edelleenkin korkeintaan välttävä**. En ihmettele tätä lainkaan nähtyäni näiden kielikurssien sisällöt.

Kurssien järjestäjiä ei näköjään valvo kukaan. **Opetusmateriaalina saattaa olla netistä tulostettuja toistotehtäviä**, joita täytetään tyylisiin koulussa, koulusta, kouluun, koululla...

[- -] No – missä ystävänä on nyt? Kurssillapa tietysti, lukuvuoden kestäväällä tällä kertaa. Hänelle opetetaan maahanmuuttajien valmennuksen nimellä biologiaa, matematiikkaa – 50-vuotiaalle naiselle, joka haluaisi vain keittiön töihin, mutta häntä ei oteta, **kun ei ole riittävää käytännön kielitaitoa**.

HS: Mielipide – *Maahanmuuttajako tarvitsee konditionaalialia?* 4.10.2008.

Kirjoittaja oli kirjoitushetkellä vihreiden kuntavaaliehdokkaana ja hän tuo kirjoituksessaan ystävänsä kielikurssikokemukset luettavaksi. Aluksi hän ironisoi tutkintojen tunnustamista; tutkinnoilla ei vaikuta olevan merkitystä, vaan ulkomaalaisilta vaaditaan enemmän kuin suomalaisilta. Lindroos vaikuttaa painottavan kirjoituksessaan tuntemansa maahanmuuttajan ponnisteluita kielitaitonsa kohentamiseksi. Maahanmuuttaja on käynyt suomen kursseja, mutta kielitaidon tasoa Lindroos arvioi ”korkeintaan välttäväksi”.

Lindroosin kautta esiin tuleva kokemus on esimerkki tilanteesta, jossa koulutus ja oppijan tarpeet eivät kohta. Kielen oppija havainnoi ympäristön kieliaineksesta sen, minkä kokee merkitykselliseksi, mitä Suni (2008: 24) tähdentää: kaikki ei aines ei ole affordanssia. Kirjoituksesta syntyy vaikutelma, että esimerkissä keittiöön töihin haluava maahanmuuttaja ei koe biologian ja matematiikan opiskelua tarpeelliseksi työllistymistä ajatellen. Kurssilla ei ilmeisesti saa sitä ”riittävää käytännön kielitaitoa”, jota maahanmuuttaja tarvitsisi työllistyäkseen. Tällä kirjoittaja tarkoittanee nimenomaan työelämälähtöistä kielenopetusta. Lisäksi Lindroos mainitsee näkemässään oppimateriaalissa irrallisten kielimuotojen toiston, joka ei palvele hänen mukaansa kielenoppimista. Tämän tyyppinen kielen opetteleminen ei ole dialogisen oppimiskäsityksen mukaista, sillä sanat ovat kontekstittomia ja siten kielen käyttöyhteys jää epäselväksi. Lindroosin kirjoituksessa sanotaan, että maahanmuuttajia ”pompotellaan” kursseilta toiselle, mikä asettaa heidät passiiviseen rooliin kielen opetuksen suhteen. Heillä itsellään ei ole vaikutusvaltaa. Kirjoituksen perusteella vaikuttaa, että toimijuutta ei anneta oppijoille itselleen, sillä joku toinen taho tekee valinnat oppimistarpeista.

Lindroosin ääneen yhdistyy suomen kielen opettaja Kirsti Seppäsen ääni (HS: 18.10.2008), jonka mielipidekirjoitus on vastine Lindroosille ja täydentää sen luomaa kuvaa suomen kielen opettajan näkökulmalla. Seppänen on ollut ”tässä hullunmyllyssä mukana 17 vuotta”. Seuraavassa katkelmassa hän nostaa esiin kieli- ja ammattitaidon yhtenevyyden:

On varmasti totta, että työnantajilla on melkoinen kynnys palkata **kielitaidoton** maahanmuuttaja omaan yritykseensä. Usein suomen kielen taitovaatimukset ovat melko kohtuuttomia. Mutta toisaalta, kuinka moni suomalainenkaan palkataan **taidottomana** johonkin työtehtävään? [- -]

HS: Mielipide – *Maahanmuuttajien kielenopetus järkevämmäksi*, 18.10.2008.

Seppäsen kautta käsitys työnantajien negatiivisesta suhtautumisesta ”kielitaidottomaan maahanmuuttajaan” pysyy yllä. Katkelmasta vaikuttaisi nousevan työnantajien oletettu ääni, joka painottaa, että kielitaitoa joko on tai ei ole ja täksi käsitetään suomen kielen taito.

Työnantajat asetetaan toimijoiksi ja siten he ovat vastuussa kieli- ja ammattitaidon riittävyyden toteamisesta ja he eivät halua palkata suomen kieltä osaamatonta henkilöä. Katkelmassa onkin esillä ammattitaidon ja kielitaidon yhtenevyys, kun Seppänen kysyy, kuka ottaisi töihin suomalaisen, joka on taidoton työtehtävän suorittamiseen. Härmälän (2008: 53) mukaan kieli on osa ammattitaitoa etenkin, kun kieltä tarvitaan tietyn tehtävän suorittamiseksi. Ammatillinen kielitaito vaatii siis vuorovaikutustaitoja ja viestintäkyvykkyyttä. Seppäsen kuvaamassa tilanteessa ne vaikuttaisivat linkittyvän toisiinsa siinä määrin, että ilman suomen kielen taitoa ei ole ammattitaitoa. Seppänen täydentää vielä Lindroosin (HS: 4.10.2008) esittämiä kielikoulutuksen kehitystarpeita:

Kuten Lindroos kirjoitti, osa maahanmuuttajista ei ole käynyt lähtömaassaan minkäänlaista koulua tai he ovat oppineet luku- ja kirjoitustaidon hyvin heikosti. **Silti he istuvat samassa ryhmässä tohtorintutkinnon suorittaneiden kanssa.**

HS: Mieliä – *Maahanmuuttajien kielenopetus järkevämmäksi*, 18.10.2008.

Kirjoittaja toistaa Lindroosin sanoja. Uudeksi ääneksi tähän hän tuo oppijoiden erilaiset koulutukselliset taustat. Samassa ryhmässä on hädin tuskin lukevia ja kirjoittavia ja tohtoritasoisia opiskelijoita. Kielikoulutuskeskustelussa onkin esillä edistyneille kielen oppijoille tarkoitetun opetuksen vähyys. Helsingin Sanomissa (25.1.2009) tästä ongelmasta Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian projektipäällikkö Johanna Heimonen sanoo seuraavan:

Pulma on kuitenkin se, että **kuka vaativan tason kielikoulutuksen maksaa**. Maahanmuuttajat ovat tottuneet siihen, että Suomessa yhteiskunta maksaa, mutta kaikilla ei tietenkään ole itsellä varaakaan siihen.

HS: *Ahkerä suomen opettelu saattaa nopeuttaa kansalaisuuden saantia*, 25.1.2009.

Ongelmana vaikuttaisi olevan paitsi koulutuksen olemattomuus myös sen rahoitus. Kuka siis on vastuussa kielikoulutuksesta? Heimonen sanoo, että etenkin akateemisesti koulutetuilla henkilöillä olisi tarvetta korkeamman tason kursseille, koska työvoimahallinnon järjestämät kurssit ovat lähinnä alkeistason kursseja.

Kielikoulutuksen kohdentamiseen työelämän suuntaan on alettu kiinnittää julkisessa keskustelussa huomiota. Ratkaisuksi maahanmuuttajien työllistymisongelmiin tarjoutuu ääni, joka painottaa huomion kiinnittämistä nimenomaan työelämän kielitaitoon kotoutumiskoulutuksessa. Maahanmuuttoministeri Astrid Thors on yksi auktoriteetti, joka tätä

ääntä vahvistaa. Hän korostaa Helsingin Sanomissa (13.1.2009) seuraavaa:

Thors sanoo, että **koulutuksen laajentamiseen pitääkin saada työnantajat mukaan**. Tämä on hänestä ”poliittisen väännön vaikeimpia kohtia”.

”Ei kaikki voi olla yhteiskunnan vastuulla.”

[- -] **osaamiskartoituksia voisivat tehdä myös kunnat ja yksityiset**, Thors kaavailee.

HS: Astrid Thors haluaa yritykset mukaan kouluttamaan maahanmuuttajia, 13.1.2009.

Thors siirtäisi vastuuta kielikoulutuksesta myös yrityksille. Osaamiskartoituksia voisivat mahdollisesti tehdä muutkin tahot, jos työvoimapalveluiden resurssit eivät riitä. Yritysten mukana oleminen ja koulutuksen rahoittamiseen osallistuminen voisivat mahdollistaa paitsi alemman koulutuksen omaavien myös korkeakoulutettujen maahanmuuttajienkin kielikurssit. Tehtävien osaamis- ja tarvekartoitusten myötä koulutusta voitaisiin kohdentaa paremmin, joten työnantajakin hyötyisi täsmäkoulutuksesta.

Työelämälähtöistä kielikoulutusta maahanmuuttajille tarjoavista koulutusyksiköistä kerrontaa on tapauskohtaisesti. Esimerkiksi Salon Seudun Sanomissa (29.9.2008) kuuluu niin työnantajien kuin maahanmuuttajienkin ääni. Salon koulutusjohtajan Päivi Pölösen mukaan aloite työelämässä oleville suunnatusta kielikoulutuksesta on tullut kunnan yrityksiltä. Kurssija on tarjolla monella eri kielellä. Ääni kattaa siis muutakin kuin maahanmuuttajien tarpeen oppia vain suomen kieltä. Opettajina kurssilla toimivat henkilöt, jotka ”puhuvat opettamaansa kieltä äidinkielen tasoisesti”. Pölönen kuvaa koulutuksen sisältöä seuraavasti:

Tunneilla on tarkoitus puhua **paljon vierasta kieltä**. Emme pyri järjestämään kielioppisulkeisia, vaan **opettelemaan käytännön työelämässä tarvittavaa kielitaitoa**, Pölönen sanoo.

SSS: Työelämän kielikoulutus laajenee, 29.9.2008.

Pölönen kertoo, että opetettavaa kieltä puhutaan tunneilla paljon. Hän vaikuttaisi puhuvan Salon seudun aikuisopistossa työskentelevien äänellä ja kertoo, että kurssien lähtökohtana on työelämän käytännön kielitaito eikä niinkään kielioppipainotteisuus. Tämä idea on dialogisen oppimiskäsityksen mukainen. Kielenkäyttöä ja kielioppia opitaan puhetapojen myötä (ks. Dufva 2006: 41–42). Kielen pitää olla merkityksellistä oppijoille, jotta ympäröivästä kielitarjonnasta huomattaisiin itselle ja omille tavoitteille hyödylliset. Suni (2008: 24) painottaa kielenoppimisessa havaitun ja merkityksellisen kieliaiineksen merkitystä. Työssä oleville kohdenneet kielikurssit palvelevat juuri tätä tarkoitusta.

Samassa artikkelissa (SSS: 29.9.2008) kuuluu Högforsin venttiilitehtaan toimitusjohtaja Ari Virtasen kautta työnantajan ääni. Yrityksen työntekijöiden joukossa on marokkolaisia ja filippiiniläisiä, jotka käyvät näillä työelämälähtöisillä kielikursseilla. Tämä ääni korostaa kielen merkitystä:

Olen itse asunut 16 vuotta ulkomailla ja tiedän, että **jollei tulija pääse mukaan yhteiskuntaan kielellisesti, ei hän pääse siihen mukaan muutenkaan**, Virtanen sanoo.

SSS: *Työelämän kielikoulutus laajenee*, 29.9.2008.

Virtasen lausumasta saa vaikutelman, että hän kokee kielellä olevan kulttuurinen merkitys. Hän kertoo omakohtaisen kokemuksen perusteella, että ellei yhteiskunnassa ole mukana kielellisesti, ei siinä olla mukana muutenkaan. Yksilöiden ylläpitämät kokemukset ja näkemykset yhteisössä ovat kielellisiä ja sosiaalisesti luotuja. Lähteenmäen (2002: 196–197) mukaan yksilö on diskurssimaailmansa vanki ja jäsentää maailmankuvaansa ja käsityksiään näiden toisiinsa kytköksissä olevien diskurssien kautta. Maan kielen omaksumisen myötä tähän käsityksimaailmaan pääsee osalliseksi. Virtasen vientipainotteisen yrityksen suomalaisista työntekijöistäkin osa on lähdössä vieraan kielen kursseille. Toimitusjohtajan sanoo, että ”kuuluu jo kohteliaisuuteen, että ulkomaisten asiakkaiden kanssa pystytään keskustelemaan heidän omalla kielellään”. Hän nähnee kielitaidon asiana, josta on hyötyä koko yritykselle – kieli on resurssi.

Edellisen esimerkin työnantaja ei vaikuta olevan sanomalehtiaineistossa yksin käsityksensä kanssa. Keskisuomalaisessa (20.3.2009) kerrotaan puutarha-alan yrittäjästä Anssi Kuoppalasta ja hänen kokemuksistaan ulkomaisesta työvoimasta. Hän on työllistänyt vakituisesti Työvalmennussäätiö Tekevän MaMuPlus-projektin kautta kaksi maahanmuuttajaa, joista toinen on kotoisin Yhdysvalloista ja toinen Virossa. Kuoppalan kielikäsitys kiteytyy seuraavassa esimerkissä:

Uskon että **heidän kielitaitonsa ja kulttuurinen taustansa ovat tulevaisuudessa yhä arvokkaampia**. Sen lisäksi he ovat **tietysti ammattitaitoisia ja oppimishaluisia** työntekijöitä, yrittäjä suitsuttaa.

KSML: *Oikea työ oikealle tyypille*, 20.3.2009.

Kuoppala kertoo uskovansa työntekijöidensä kielitaidon ja kulttuurisen taustan olevan yrityksen voimavaroja tulevaisuudessa. Tämän esimerkin perusteella voisi sanoa, että Kuoppalan sanoma vahvistaa kielen näkemistä resurssina, ja ettei suomen kielen taidon puute

ole este ammattitaidolle. Kuoppala näyttää olevan vakuuttunut työntekijöiden oppimismotivaatiosta. Yhteiskunnasta kaikuu tutkimusten ja auktoriteettien kautta autoritaarinen ääni, joka toistaa työnantajien negatiivista asennetta ulkomaalaisia työntekijöitä kohtaan. Tässä Keski-suomalaisen (20.3.2009) ja aiemmassa Salon Seudun Sanomien (29.9.2008) artikkeleissa haastatellut työnantajat luovat sen sijaan kuvaa positiivisesta suhtautumisesta ulkomaalaiseen työvoimaan. Artikkelissa kuuluu toinenkin autoritaarinen ääni, kun sanotaan, että ”puutteellinen kielitaito” estää yleensä maahanmuuttajien työllistämistä omalle alalle. Työnantaja Anssi Kuoppala käy tätä ääntä vastaan omalla äänellään ja nimeää ongelmaksi muun kuin kielitaidon:

Vika ei välttämättä ole työntekijässä, **vaan myös johtamisen arvoissa ja asenteissa voi olla tarkistamisen varaa.**

KSML: Oikea työ oikealle tyypille, 20.3.2009.

Lausumassa korostuu työnantajan vastuu. Kuoppala näyttää asettavan työnantajan toimijaksi, jonka tulisi arvioida omia asenteitaan eikä vain etsiä työntekijästä vikoja. Sanomalehdissä on yleensä artikkeleita nimenomaan kielitaitovaatimuksia ja työnantajien negatiivista asennetta käsittelevistä aiheista. Nämä äänet tulevat esiin tutkijoiden ja korkeassa auktoriteettiasemassa olevien suista. Toistaiseksi vastakkaiset äänet ovat paitsiossa, ja positiivisia kokemuksia on esillä vain tapauskohtaisesti. Haastateltaviksi on valikoitunut ainoastaan maahanmuuttajista hyviä kokemuksia omaavia työnantajia. Henkilökohtaisten kontaktien on Jaakkolan (2009) pitkittäistutkimuksen mukaan havaittu vaikuttavan maahanmuuttoasenteisiin positiivisesti, ja juuri henkilökohtaiset kokemukset lienevät esimerkkien työnantajien ilmaistujen käsitysten taustalla. Toimittajat – tässä Keski-suomalaisen Anssi Koskinen – ovat lisäksi edistämässä tämän äänen vahvistumista tuomalla julkiseen keskusteluun myönteisiä työelämän ääniä ja saavat lukijan käymään dialogia omien käsitystensä kanssa. Aiheen on tosin oltava lukijallekin relevantti, jotta siitä tulisi tarjoumaa.

Oman äänensä tuovat työnantajat, joille suomen kielen taito ei ole välttämätön. Helsingin Sanomissa (6.4.2009) kerrotaan Lapissa olevasta hotelliyrityksestä, jonka työntekijöistä 80 prosenttia on ulkomaalaisia. Yrittäjä Jussi Eiramo itse kuvaa tilannetta seuraavasti:

Kävin itse etsimässä **ammatti- ja kielitaitoisia työntekijöitä Thaimaasta, sillä Suomesta heitä ei enää saa.**

HS: *Kakslauttasessa tarjoillaan thaimaalaisin voimin*, 6.4.2009.

Eiramolle kielitaito vaikuttaa olevan muuta kuin suomen kielen osaamista. Hän kertoo, ettei suomea tarvitse osata, sillä suurin osa asiakkaista on ulkomaalaisia. Etelä-Suomesta ravintola-alan ammattilaisia, kuten kokkeja ja tarjoilijoita, on Eiramon mukaan mahdotonta saada Lappiin töihin. Suomalainen työkuulttuuri on ilmeisesti kuitenkin tuottanut hämmennystä, mitä Eiramo kuvaa seuraavasti:

Eräskin thaimaalainen **ei meinannut millään uskoa, että olen johtaja**, sillä syön ja juon kahvia työntekijöiden kanssa samassa pöydässä.

HS: *Kakslauttasessa tarjoillaan thaimaalaisin voimin*, 6.4.2009.

Työyhteisön käytänteissä on selvästi tullut vastaan tilanteita, joihin ei ole osattu kiinnittää huomiota etukäteen. Miten tällaiseen ja pitäisikö tällaisiin tilanteisiin valmentaa etukäteen? Pitkäsen (2007: 48) mukaan työyhteisössä mukana toimiminen on kulttuurikoulutusta arjessa. Saman ajatuksen esittää myös Forsander (2000: 194) ja sanoo, että käytännön kielitaidon oppii nimenomaan vuorovaikutuksessa käytännön tilanteissa.

Työelämästä kuuluu vaatimuksia kielitaidosta, mutta miten itse maahanmuuttajat kokevat kielitaitonsa ja tarpeensa oppia kieltä? Sankaritarinoiden ohella maahanmuuttajien henkilökuviissa ja haastatteluissa kaikuu kielen kommunikatiivisuuden korostaminen. Seuraava esimerkki on katkelma lehtiuutisesta, joka käsittelee Jyväskylän TE-keskuksen järjestämien maahanmuuttajien koulutusmessujen antia. Uutisen yhteydessä haastateltiin messuilla kävijöitä. Esimerkin haastateltava on asunut haastatteluhetkellä Jyväskylän Palokassa viisi kuukautta ja on kotoisin Brasiliasta.

Claudia **haluaa oppia suomea, jotta voisi keskustella anoppinsa ja muiden suomalaisten sukulaisten kanssa** [- -] Suomen kielen lisäksi **portugalinkielinen** Claudia on alkanut vahvistaa myös **englannintaitoaan** kansalaisopistossa, koska mahdollisen työpaikan kannalta se on täällä Suomessa kuulemma tärkeää.

KSML: *"Suomen syli on avoinna"*, 16.1.2009.

Lehtiartikkelin Claudia sanoo opiskelevansa suomen kieltä kommunikoidakseen suomalaisten sukulaistensa kanssa. Tekstin pohjalta syntyy vaikutelma, että kielitaito käsitetään vuorovaikutukseksi eikä pelkkä suomen osaaminen ole riittävää kielitaitoa; haastateltava osaa

myös portugalia ja englantia. Englannin kielen taidon hän vaikuttaisi kokevan keskeisenä reittinä työelämäänsä. Claudia on todennäköisesti omaksunut tämän käsityksen ympäristöstä. On kulttuurinen totuus, että kaikki suomalaiset osaavat englantia ja sitä on tärkeää osata. Tämänäyttävät äänet ovat niin sanottuja valmiita ja odotuksenmukaisia vastauksia (ks. Dufva ym. 1996: 44). Claudia on ilmeisesti ehtinyt jo omaksua tätä ääntä ympäristöstä.

Muuta kuin vain suomen kielen osaamista painottavat analyysini perusteella laajemman kielikäsitteen omaavat työnantajat, jotka näkevät usean kielen osaamisen resurssina ja joilla on yhteyksiä ulkomaille. Maahanmuuttajien ja yhteiskunnan auktoriteettien kautta kuuluu suomen kielen osaamisen tärkeys: ilman suomen kielen taitoa ei työllisty. Maahanmuuttajien äänien kautta kieli muotoutuu välineeksi. Yhteiskunnasta kumpuaa tarve oppia kieltä, jotta integroituisi ja työllistyisi, mutta maahanmuuttajien omissa äänissä korostuu lisäksi tarve ”keskustella” ja ”kommunikoida” kielellä muiden kanssa. Kieli on siis väline, jolla välitetään ja tehdään asioita, kuten Vygotski (1978: 55) pääajatuksessaan tuo ilmi. Kieli toimii merkitysten välittäjänä eri toimijoiden välillä ja sen kautta päästään osaksi yhteisöä ja sen käytänteitä. Sunin (2008: 197) mukaan uuden kieliyhteisön jäsenyyden rakentaminen alkaa tukeutumisella keskustelukumppaneiden sanoihin, minkä jälkeen alkaa matka kohti yhteisön ydintä. Kielen jakamisen kautta siis sosiaalistuu kieliyhteisön merkitysten kantajaksi.

Aineistossani on esimerkki maahanmuuttajasta, joka on oppinut suomen kieltä muuallakin kuin kielikursseilla. ”Abbe’ Casablancasta löysi onnen Kannonkoskelta” (KSML: 6.12.2008) -henkilökuvassa kerrotaan aktiivisesta oman alan töissä olevasta IT-alan ammattilaisesta Abderrahman Nafidista. Hänellä on suomalainen vaimo ja kaksi lasta. Hänestä luodaan kuva sosiaalisena ja positiivisena Suomea isänmaana kunnioittavana henkilönä. Isänmaallisuusteema tosin johtunee artikkelin ilmestymispäivästä, joka osuu Suomen itsenäisyyspäivälle. Nafidin työllistymisestä ja kielitaidosta kerrotaan seuraavaa:

1990-luvulla Nafid teki ensin töitä kannonkoskelaisessa ravintolassa ja veneverstaassa.

- Kielitaito on maahanmuuttajalle ykkösjuuttu. **Ravintolan asiakaspalvelu opetti kieltä, ja samalla tutustuin ihmisiin.**

KSML: ”Abbe” Casablancasta löysi onnen Kannonkoskelta, 6.12.2008.

Nafidin lausumasta saa kuvan, että hän on oppinut suomen kieltä työssä. Ravintolassa asiakaspalvelutyötä tehdessään Nafid on ollut vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa ja hän on omaksunut puhetapoja eli oppinut käyttämään kieltä asiakaspalvelutyön vaatimalla tavalla.

Kyse on nimenomaan ammatillisesta viestintätaidosta. Kieli on siirtynyt intersubjektiiviselta tasolta kieltä jaettaessa intrasubjektiiviselle tasolle.

Työelämän tarpeita varten kielitaito pitäisi voida myös testata, jotta se voitaisiin tunnustaa. Tällaisesta testauksesta ei aineistossa ole paljoa esimerkkejä. Helsingin Sanomissa (HS 27.9.2009) uutisoidaan, että Helsingin terveystieteiden keskus aikoo aloittaa maahanmuuttajalääkäreille suunnatut kielitestit. Artikkelissa kerrotaan, että suomen kielen ammattilaiset ovat seuranneet vastaanottotilanteita ja ovat sitä kautta rakentaneet kriteereitä riittävälle kielitaidolle. Hallintoylilääkäri Jukka Pellinen kertoo toiminnan tavoitetta seuraavasti:

"Tätä kautta **rakennetaan kriteerit riittävälle kielitaidolle**. Tämän jälkeen voidaan aloittaa kielitaitotestaukset, joiden perusteella koulutus toteutetaan"

HS: Helsinki aikoo räätälöidä ulkomaalaislääkäreille kielitestejä, 27.9.2009.

Menemällä paikan päälle ammattilaiset näkevät kielen autenttisen käytön, eli sen, millainen kieli on lääkärinä työskentelevälle tarpeen. Aiemmin samassa projektissa on käännetty potilaiden hoitoon ja hallintoon liittyviä ohjeita selkosuomelle. Koulutusta lähdetään Pellisen mukaan toteuttamaan näiden kriteereiden mukaisesti. Kyse lienee vastaavasta toimintamallista kuin ammatillisissa viitekehyksissä, joita Jäppinen ja Komppa (2009) ovat luonnostelleet.

4.1.5 Työperusteinen maahanmuutto

Suomeen työllistyminen koulutusta vastaavaan työhön ei ole maahanmuuttajilla aina itsestäänselvyys. Esteenä voi olla kielitaito tai tutkintojen tunnustaminen. Ulkomaisen työvoiman tarve on kuitenkin etenkin tietyillä aloilla työvoimapulan takia läsnä. Onko työperusteinen maahanmuutto ratkaisu tähän ja miten kieli- ja täydennyskoulutus ratkaistaan?

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa (HS 19.3.2009) todetaan Martti Ahtisaaren sanoneen, ettei hän näe ongelmaa siinä, että Suomeen pyritään saamaan sellaista työvoimaa kuin maa tarvitsee. Samassa kirjoituksessa mainitaan Halosen näkökanta, ettei maahanmuuttajiin tule suhtautua vain työvoimana vaan myös ihmisinä. Yhteenvetona mainitaan, että Suomen oloista olisi tehtävä niin houkuttelevat, että tänne halutaan tulla, ja että tulijoita on kohdeltava ihmisinä. Pakolaisena ja turvapaikanhakijoina maahan tulevat ja maahan töihin houkuteltavat ihmiset olisi pidettävä erillisinä ryhminä.

Puolueiden kannat työperusteiseen maahanmuuttoon kuuluvat puolueiden

puheenjohtajien kautta Helsingin Sanomissa (12.1.2009). Artikkelissa kysytään, onko nykyinen maahanmuuttopolitiikka ratkaisu lähivuosien työvoimapulaan. Työperusteisen maahanmuuton tarvetta ei tyrmätä muutoin kuin perussuomalaisen suunnalta:

'Timo Soini: Ei. Työvoimapulan rummuttaminen on tarkoitushakuista, sillä **meillä on kasvava joukko työttömiä. Heidät pitää ensin työllistää.**

HS: *Ratkaistaanko lähivuosien työvoimapula nykyisellä maahanmuuttopolitiikalla?* 12.1.2009.

Soinin ääni vaikuttaa olevan Suomen työttömien työllistämisen kannalla. ”Meillä” eli Suomen yhteiskunnassa on hänen mukaansa jo ennestään työttömiä ja lisää on tulossa, joten työvoimapulaa ei kannata ”rummuttaa”. Ratkaisuksi tähän työvoimapulaan esitetään aineistossa eri puolueiden suunnalta muun muassa väestön työurien pidentämistä ja uudelleen kouluttamista. Eläkeiän nostamisesta keskustellaan parasta aikaa.

Työperusteisesta maahanmuutosta puhutaan lähinnä yleisissä linjauksissa ja tavoitteissa (ks. hallitusohjelma 2007), joissa on kuultavissa autoritaarisia ääniä. Kannanotot ovat sidoksissa aiempiin lausuntoihin ja ennakoivat tulevaa. Kyse on äänien intertekstuaalisuudesta, jota Lähteenmäki (2002: 197–198) käsittelee ja sanoo yksilön olevan oman diskurssimaailmansa vanki. Maailma jäsentyy näiden toisiinsa limittyvien äänien kautta. Poliitikot käyttävätkin kieltä vahvasti puolueiden ja omien ideologioidensa läpi ja heidän auktoriteettiasemansa takia ääniä voidaan pitää hyväksyttävämpinä (ks. Wertsch 1998).

Yksi linjaus tehtiin toukokuussa 2009, kun valtioneuvosto hyväksyi kaupunkipolitiikan periaatepäätöksen, jossa sanotaan maahanmuuton olevan yksi ratkaisu työvoimaongelmiin:

Periaatepäätöksen mukaan erityisesti on vahvistettava sosiaali- ja terveysalan osaavan työvoiman saatavuutta. **Keskeisiä välineitä ovat kansainvälinen työnvälitys ja työperusteinen maahanmuutto.**

KSML: *Maahanmuuttajia halutaan lisää*, 14.5.2009.

Periaatepäätöksessä linjataan, että sosiaali- ja terveysalalle tarvitaan ”osaavaa työvoimaa” ja työnvälitys ja työperusteinen maahanmuutto ovat ratkaisu. Samassa uutisessa mainitaan myös se, että suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle, ja aloilla, joilla on jo nyt työvoimapulaa, tilanne pahenee seuraavan talouskasvun aikana. Heikkilän ja Pikkaraisen (2008: 130) mukaan kunnissa, joissa vanhuksia on paljon ja palvelua tarvittaisiin, vähenee työikäisten määrä ja sitä kautta myös työvoiman saatavuus. Keskisuomalaisen uutisen takaa kuuluu autoritaarinen ääni, joka toivoo Suomeen nimenomaan koulutettua työvoimaa. Soinin lausuma työperusteisen

maahanmuuton tarpeettomuudesta on ääni, joka on hallituksen linjaa vastaan. Soini on luonut median kanssa yhteistyössä kuvan itsestään niin sanotun kansan syvien rivien äänenä. Poliitikassa ennakoitaankin kansan tarpeita ja reagoidaan niihin.

Konkreettisella tasolla työperusteisuus tulee sanomalehdissä esiin työvoiman rekrytoinnista puhuttaessa. Hoiva-alan työvoimavajekeskusteluissa ratkaisuksi nousevat sanomalehdissä filippiiniläiset sairaanhoitajat. Helsingin Sanomat (19.1.2008) uutisoivat rekrytointiyritys Opteamin aikeista tuoda Filippiineiltä kymmeniätuhansia koulutettuja työntekijöitä vuoteen 2015 mennessä; rekrytoitavissa olisi hoitajien ohella myös siivoojia, hitsaajia ja ravintolatyöntekijöitä. Nämä ovat sitä koulutettua työvoimaa, joka on hallituksen linjauksen mukaista. Samalla tähdentyy kuva filippiiniläistä suurena vientituotteena. Filippiinien siirtotyöläisiä auttavan viraston johtaja James Mendiola kuvaa tilannetta samassa artikkelissa seuraavasti:

Ulkomailla työskentelevien ihmisten kotiin lähettämät rahat ovat erittäin tärkeitä maan taloudelle.

HS: Filippiineiltä aiotaan tuoda kymmeniätuhansia töihin Suomeen, 19.1.2008.

Mendiolan mukaan siirtotyöläisten kotimaahan lähettämät rahat ovat Filippiineillä tärkeitä. Hänen kauttaan kuuluva yhteiskunnan ääni näyttää toistuvan suomalaisessa lehdistössä filippiiniläisten yhteydessä. Tässä uutisessa nostetaan yksi Suomeen tuleva hoitaja esimerkiksi. Hänen sanotaan työskennelleen aiemmin Saudi-Arabiassa ja Kuwaitissa. Töistä saaduilla rahoilla on kunnostettu uusi koti kuusihenkiselle perheelle. Käsite ”vientituote” vaikuttaa henkilöityvän tässä ihmiseen. Käsitteeseen liittyy myös ääni siitä, miten yksittäiset perheet hyötyvät tilanteesta, joten tilanteesta näyttää hyötyvän niin tulo- kuin lähtömaakin.

Työperusteisesta maahanmuutosta nostetaan luettavaksi lähinnä positiivisia teemoja, jotka toistavat työvoiman tarvetta. Sanomalehtien kautta tulevien positiivisten mielikuvien vastääneksi nousee rekrytoinnin eettinen puoli – onko kyse kuitenkin riistosta ja halpatyövoiman käytöstä? Julkisuuteen tuli tieto, että Opteamin filippiiniläinen yhteistyökumppani oli pyytänyt hakijoilta ylimääräisiä välityspalkkioita. Opteam purki yhteistyösopimuksen tapauksen tietoon tulemisen jälkeen. Samassa uutisessa otetaan esiin se, että Filippiinien oman terveydenhuolto kärsii hoitajapulasta. Samaan aikaan maassa panostetaan hoitajien koulutukseen yhä enemmän, ja hoitajat lähtevät paremman palkan perässä ulkomaille. (HS 10.2.2008.) Salon seudun sanomissa (19.12.2008) sanotaan

hoitajavajeen olevan globaali ilmiö. Hoitajia rekrytoidaan yleensä muualle kuin kehitysmaihin:

Siirtolaisuus merkitsee **perheiden hajoamista, terveydenhoidossa puutetta ammattitaitoisesta työvoimasta sekä vaikeuksia ylläpitää terveydenhoidon tasoa.**

SSS: Maailmalta puuttuu miljoonia hoitajia, 19.12.2009.

Kun työvoimaa lähtee ulkomaille, lähtömaan oma terveydenhoito kärsii. Artikkelissa Filippiinit nostetaan maailman suurimmaksi sairaanhoitajien ja toiseksi suurimmaksi lääkäreiden vientimaaksi. Näin ylläpidetään käsitystä Filippiineistä vientimaana toiston kautta. Samat sanat kiertävät ja ovat muilta lainattuja eli sidosteisuus aiemmin sanottuun säilyy (ks. Suni 2008). Kieliaineksen toistuvuus on dialogisessa viitekehyksessä kielen peruspiirre. Tässä artikkelissa on esillä harvinaisen toimijan ääni – filippiiniläisen virkamiehen ääni – joka rakentaa kuvaa rekrytoinnin merkityksestä Filippiineillä. Käsite ”vientituote” on esimerkki sanojen moniäänisyydestä. Bahtinin (1981) mukaan riippuu tilanteesta ja puhujasta, mitä merkityksiä sanat kantavat. Tämän esimerkin kautta tulee vaikutelma, että ääni sisältää merkityksiä perheiden hajoamisesta, ammattitaitoisen työvoiman puutteesta sekä terveydenhuollon tason laskusta. Toisaalta samaan sanan voidaan liittää lähtömaan vaurastuminen ja tulomaan hyötyminen työvoiman saamisesta. Kumpi on oikeassa?

Suomessa filippiiniläisten rekrytointi on tuore ilmiö, eikä hoitajia ole tullut maahan vielä montaa ryhmää. Keväällä 2008 saapui ensimmäinen joukko, joka sai paljon huomiota mediassa. Ryhmässä oli kahdeksan hoitajaa – neljä miestä ja neljä naista. Helsingin sanomissa (26.4.2008) kerrotaan näiden hoitajien sopeutuneen Suomeen. Artikkelissa kuuluu työnantajan ja myös hoitajien ääni. Hoitaja Urminico Bandora kuvaa sopeutumistaan ja lähtösyöttään Suomeen seuraavasti:

Kaikki on sujunut täällä todella nopeasti ja ystävällisesti. [- -] on pyykinpesukone ja sähköliesikin. Filippiineillä me pesemme pyykkimme käsin ja teemme ruoan yleensä avotulella. [- -] **Täällä voim ansaita viisi kuusi kertaa sen minkä Filippiineillä.**

HS: *Ensimmäiset filippiiniläiset sairaanhoitajat ottavat tuntumaa Suomeen*, 26.4.2008.

Suomeen tullut Bandora vaikuttaa lausumien perusteella olevan tyytyväinen tilanteeseensa. Hän vertaa Filippiinien ja Suomen oloja toisiinsa. Heitä on autettu käytännön asioissa ja palkka on suurempi kuin kotimaassa. Artikkelissa sanotaan Bandoran tulleen Suomeen ”hoitamaan vanhuksia ja tienamaan rahaa”. Samassa yhteydessä puhuu myös Esperi Caren

toimitusjohtaja Marja Aarnio-Isohanni. Hän vaikuttaa toistavan ääntä siitä, miten yleistä ulkomaille lähtö Filippiineillä on: ”Ulkomailla työskentely on Filippiineillä paljon tavallisempaa kuin meillä.” Aarnio-Isohanni rinnastaa filippiiniläisten työskentelykulttuurin suomalaiseen. Niin Filippiineillä kuin Suomessakin on muodostunut autoritaariseksi ääneksi se, että Filippiineiltä lähdetään ulkomaille töihin. Artikkelista saa kuvan, että hän tiedostaa, etteivät kaikki katso rekrytointia hyvällä juuri Filippiinien oman terveydenhuollon tilan takia, mutta sanoo:

Toki olisi hienoa, jos siellä terveydenhoito toimisi paremmin. **Me emme kuitenkaan voi siihen vaikuttaa.**

HS: Ensimmäiset filippiiniläiset sairaanhoitajat ottavat tuntumaa Suomeen, 26.4.2008.

Esimerkin perusteella vaikuttaa siltä, että Aarnio-Isohanni puhuu Esperi Care Oy:n äänellä ja sulkee vahvaan sävyyn yrityksen vaikutusmahdollisuudet pois vapauttaen sen vastuusta. Luultavasti yritykselle hoitajien rekrytoimisen loppuminen olisi haitta. Aarnio-Isohanni esittää toiveen, että filippiiniläiset jäisivät Suomeen, ja ilmaisee yrityksen kannan: ”Mehän toivoisimme, että he olisivat Suomessa jäädäkseen.” Rekrytointiprosessi suomen kielen opetuksineen ja muine täydennyskoulutuksineen ei liene yksinkertainen asia toteuttaa ja varmastikin tänne tulleista halutaan pitää kiinni. Samaa ääntä jatkavat myös itse filippiiniläiset:

Parasta olisi, jos voisimme tuoda tänne perheemme. Mitä pikemmin, sen parempi.

HS: Ensimmäiset filippiiniläiset sairaanhoitajat ottavat tuntumaa Suomeen, 26.4.2008.

Lausumasta syntyy kuva, että artikkelin yhteydessä haastatellut filippiiniläiset edustavat sitä ryhmää, joka haluaisi jäädä Suomeen ja tuoda perheensä myös, mutta haluavatko kaikki? Haastateltavat puhuvat ”meistä” nostaten koko rekrytoituneen ryhmän toimijoiksi.

Näihin vuonna 2008 tulleisiin hoitajiin palataan Helsingin sanomissa alkuvuodesta 2009. Heidän toivotaan jäävän pysyvästi Suomeen, ja nyt tässä Sunnuntai-sivuilla olevassa artikkelissa ”Kaukana kotoa” (11.1.2009) ääneen pääsevät enemmän hoitajat itse kolmen henkilökuvan verran. Aluksi artikkelissa kuvataan rekrytointiprosessia, ja samat teemat toistuvat kuin aiemmissa lehtiartikkeleissa: Suomessa on hoiva-alan työvoimavaje ja hoitajat ovat Filippiinien vientituote. Toimittaja Katja Martelius vaikuttaa toistavan näitä autoritaarisia ääniä, koska kokenee ne merkitykselliseksi. Ratkaisuksi työvoimavajeeseen artikkelissa

nostetaan jälleen ulkomainen työvoima ja siten toistetaan hallituksen linjauksen ääniä. Hoitajien oma ääni kuuluu henkilökuvien kautta, joista ilmenee, miten he ovat Suomeen sopeutuneet. Jokaisesta hoitajasta on iso kuva, jossa he ovat työn ääressä. Artikkelin kirjoittamisen aikaan filippiiniläiset ovat olleet Suomessa noin kahdeksan kuukautta.

Artikkelin filippiiniläiset kertovat samoista teemoista. Martelius on todennäköisesti esittänyt kysymyksiä, joiden vastauksista hän on koonnut kertomuksia. Suoria sitaatteja ei ole artikkeliin merkitty ja henkilökuvaukset on kirjoitettu minämuodossa. Toimittaja lienee valinnut tällaisen tavan omakohtaisuutta luomaan. Hoitajat kertovat mielipidettään lumesta, suomalaisesta ruoasta, suomalaisista työkavereina ja olostaan yleensä Suomessa omaan kulttuuriin peilattuna. Lisäksi he kertovat perheistään ja miten pitävät heihin yhteyttä. Artikkelissa on esillä myös hoitajien omaa ääntä koulutusta koskevista asioista. Yksi rekrytoituista hoitajista, Neil Ganhero, kertoo koulutuksestaan seuraavaa:

Koska **olemme koulutukseltamme sairaanhoitajia**, osaisimme antaa potilaille esimerkiksi suonensisäisiä lääkkeitä ja pistoksia. Mutta se, että työskentelemme täällä Suomessa vain lähihoitajina, ei kuitenkaan ole haaskausta, sillä Filippiineillä sairaanhoitajien arvostus ja palkka ovat hyvin pieniä. **Sairanhoitajien on pakko muuttaa** sieltä muualle.

HS: *Kaukana kotoa*, 11.1.2009.

Lähihoitajana toimiminen Suomessa ei ole Ganheron mukaan turhaa. Hänen voidaan tulkita toistavan kulttuurista autoritaarista ääntä, jonka mukaan ”sairanhoitajien on pakko muuttaa” Filippiineiltä alhaisen palkan ja ammatin arvostuksen takia. Ammatillinen täydennyskoulutus vaikuttaa hämmästyttävän kuitenkin häntä ja muita filippiiniläisiä:

Äskettäin meillä oli koulussa juhlat, kun valmistuimme lähihoitajiksi Amiedusta. **Ihmettelimme, miksi meidän pitää suorittaa Suomessa tutkinto, kun olemme jo valmiita sairaanhoitajia.** Ehdotimme, että **saisimme sen sijaan enemmän kielikoulutusta.** Mutta tutkinnot maittemme välillä eivät ole kuulemma yhtenäiset.

HS: *Kaukana kotoa*, 11.1.2009.

Ganheron kautta vaikuttaa kuuluvan muiden samassa ryhmässä Suomeen tulleiden filippiiniläisten ääni. Etenkin työhönsä liittyvissä asioissa hän ja muut artikkelin filippiiniläiset puhuvat ”meistä”. Sama toistuu kahden muunkin filippiiniläisen kohdalla. Kukin asemoi itsensä puheessa ryhmänsä edustajaksi, mutta toimittajan vaikutusta sanavalintoihin ei voi sulkea pois. Esimerkistä tulee ilmi, että lähihoitajatutkinto oli suoritettava Suomessa, vaikka

he ovat Gancheron mukaan jo ”valmiita sairaanhoitajia”. Tutkinnot eivät kuitenkaan vastaa toisiaan, minkä hän on kuullut toiselta taholta ja toistaa ääntä sellaisenaan. Gancheron ei ehkä itse ole täysin sisäistänyt eikä tunne omakseen asiaa, miksei suomen kielen tuntien lisääminen ammatillisen täydennyskoulutuksen sijaan ollut mahdollista. Hän ei osoita ääntä omakseen vaan ilmaisee sen sitaatiksi. Tätä Wertsch (1998: 59) käsittelee kuvatessaan, miten yksilö puhuu toisten äänillä. Niissä ei kuulu omaa ääntä vaan toisten merkityksiä toistetaan sellaisenaan.

Gancheron tapaan Filippiineiltä tulleen Ruby Taton kautta nousee kielikysymys esiin, mikä ilmenee seuraavassa katkelmassa:

Ongelma on kieli: opiskelemme suomea vain kolme tuntia viikossa. **Potilaat haluaisivat ymmärtää suomeamme.** Mutta voimme **toki yrittää ennakoita** heidän tarpeitaan kehonkielen perusteella.

HS: *Kaukana kotoa*, 11.1.2009.

Lausuman perusteella vaikuttaa, että kielikoulutus koetaan liian vähäiseksi. Kommunikoinnin merkitys painottuu, sillä esimerkiksi voisi tulkita, etteivät potilaat tällä hetkellä ymmärrä heitä. Vastuu ei vaikuta olevan filippiiniläisillä itsellään. Toimijuus on jossain muualla kuin heissä. Syy siihen, etteivät potilaat ymmärrä heidän suomeaan, on artikkelista välittyvän käsityksen mukaan kielenopetuksen vähyydessä. Kuitenkin kielitaidon riittämättömyyden tunteista huolimatta kehonkielestä koetaan olevan apua hoitotyössä ja potilaiden tarpeiden ennakoinnissa. Sjöberg (2004: 141) käsittelee näitä tilanteen ja roolien antamia apuja toimivan kielitaidon yhteydessä ja sanoo, että vähäiselläkin kielitaidolla voidaan päästä viestinnällisesti onnistuneeseen lopputulokseen.

Työyhteisön merkitys kielen oppimisessa on henkilökuvissa läsnä. Ruby Taton kertoo seuraavassa esimerkissä kokemuksiaan suomalaisista ja työyhteisön tuesta:

Suomalaiset ovat hiljaisia. Mutta kun oppii tuntemaan suomalaisia ihmisiä, he ovat hyvin kivoja ja ystävällisiä. **Työkaverimme auttavat aina, kun kysymme, vaikka mitä joku sana tarkoittaa.** Täällä naisilla on oma itsenäisyytensä. He voivat tehdä myös miesten töitä. Systeemi on hyvä.

HS: *Kaukana kotoa*, 11.1.2009.

Lausuma luo kuvaa siitä, että suomalaiset ovat hiljaisia, mutta tutustuttaessa kivoja ja ystävällisiä. Lisäksi esillä on näiden suomalaisten työkavereiden avuliaisuus. Vaikuttaisi, että työyhteisössä omaksutaan asioita: työkaverit ovat ikään kuin liikkuvia sanakirjoja, joilta

voidaan tarvittaessa kysyä ”vaikka mitä joku sana tarkoittaa”. Näissä merkitysneuvotteluissa jaetaan kielellisiä resursseja, mitä Suni (2008) pitää kielenoppimisessa tärkeänä tekijänä. Neil Ganhero kuvaa vuorostaan työyhteisössä kohtaamiaan asenteita ja suomalaista keskustelukulttuuria:

Suomalaiset hoitajat kohtelevat meitä vertaisinaan. **En ole huomannut diskriminointia.** Mutta minusta tuntuu, että suomalaiset ovat hyvin ujoja. He kyllä vastaavat, mutta meidän täytyy tehdä aloite keskusteluun.

HS: *Kaukana kotoa*, 11.1.2009.

Työyhteisössä ei ole ilmeisesti tullut eteen syrjintää. Gancheron lausumasta syntyy vaikutelma, että suomalaiset ovat ujoja ja heidän on oltava aktiivisia kontaktin ottajia. Suomalaisesta keskustelukulttuurista on myös Arnel B. Rivera samoilla linjoilla, mutta hän kertoo myös oman kokemuksensa itsestään suomen kielen käyttäjänä:

Filippiiniläiset puhuvat ja nauravat koko ajan, mutta suomalaiset ovat niin vakavia. Välillämme on kuin muuri, heillä on kuin naamio kasvoillaan. He kääntyvät pois, kun heitä lähestyy. Mutta kun heille puhuu, he vastaavat ja neuvovat. **Tosin en uskalla puhua heille suomeksi, koska pelottaa, etten puhu oikein.**

HS: *Kaukana kotoa*, 11.1.2009.

Esimerkissä rinnastuvat suomalainen ja filippiiniläinen luonteenlaatu. Lausumissa luodaan ja ylläpidetään kuvaa hiljaisesta ja varautuneesta suomalaisesta. Suomalaiset kuvataan vakavina ja vaikeasti lähestyttävänä, ja filippiiniläiset ovat puolestaan eloisia. Rivera vaikuttaa arastelevan suomen puhumista, koska pelkää, ettei ”puhu oikein”.

Hoitajien kielikoulutusta ei nosteta esiin filippiiniläisiä koskevassa uutisoinnissa ensimmäisen rekrytoidun ryhmän kohdalla paljoakaan. Enemmän puhutaan rekrytoinnista ilmiönä ja sen merkityksestä lähtö- ja kohdemaille. Kielikoulutuksesta aletaan puhua tarkemmin käytännön tasolla, kun filippiiniläiset sairaanhoitajat tulivat vuonna 2009 uudestaan ajankohtaisiksi. Esimerkiksi Keski-suomalaisessa (6.3.2009) kerrotaan lähes 200 hoitajan opiskelevan suomea Filippiineillä:

Kieliopintoja on järjestetty neljällä paikkakunnalla. Opintojen **päätyessä hoitajat yltyvät parhaimmillaan tasolle, jolla he pystyvät toimimaan suomen kielellä itsenäisesti.**

KSML: *Lähes 200 hoitajaa pänttää suomea Filippiineillä*, 6.3.2009.

Artikkelissa kuuluu rekrytointifirma Opteamin ääni. Puhujia ei nimetä ja siten toimijuutta

häivytetään, mutta ”Opteamin mukaan” suomea opiskellaan. Eurooppalaisen viitekehyksen mukaisesti ”itsenäinen kielenkäyttäjä” -määritelmä vastaa taitotasoa B1 (EVK 2003). Kuitenkin esimerkiksi HUS:iin (HS: 25.3.2009) tulevat leikkaussalihoitajat opiskelevat suomea yhdeksän kuukautta ennen kuin saapuvat Suomeen. Onko tuossa ajassa mahdollista yltää B1-tasolle, jonka tasoisen kielitestin suorittuaan saisi hakea jo Suomen kansalaisuutta? Kielenoppiminen ei välttämättä ole yksinkertainen prosessi, mitä muun muassa Pöyhönen ym. (2009: 14) tähdentävät: kielitaidon kehittyminen on yksilöllistä ja sen eri osa-alueet voivat kehittyä eritahtisesti. Tästä kielenoppimisen tahdistusta saattaa niin kielen oppijalla kuin työnantajallakin olla epärealistisia käsityksiä.

Kielikoulutukseen aletaan kiinnittää mediassa enemmän huomiota nimenomaan filippiiniläisten hoitajien kautta ja etenkin toisen Suomeen tulleen ryhmän yhteydessä. Kielikysymykset nousevat esille, kun Helsingin Sanomissa (25.3.2009) uutisoidaan HUS:n aikeista rekrytoida Filippiineiltä noin 20 sairaanhoitajaa leikkaussalihoitajiksi ja ortopediselle vuodeosastolle. Hyksin operatiivisen tulosyksikköjohtajan Reijo Haapiaisen mukaan työvoimapula koskee nimenomaan leikkaussalihoitajia. Kieliasiaan liittyen Haapiainen antaa seuraavan kommentin:

Lisäksi ulkomaalaiseen työvoimaan on leikkaussaleissa jo totuttu. Yleisimmin **leikkaussaleissa puhuttu kieli taitaakin olla huonosti puhuttu englantia.**

HS: Hatanpään kantasairaala palkkaa filippiiniläisiä sairaanhoitajia, 25.3.2009.

Haapiainen antaa ymmärtää, ettei englannin käyttäminen ole uusi asia leikkaussaleissa. Hän esittää arvelunsa, että ”huono englantia” onkin yleisin käyttökieli. Haapiainen vaikuttaa katsovan kielitaidoksi siten myös englannin kielen, jota ei välttämättä puhuta kielen normien mukaisesti. Viestintätavoitteet on silti ilmeisesti saavutettu. Hyksin vastaava ylilääkäri ja kirurgi Caj Haglund jatkaa, että leikkaussaleissa potilaan kanssa puhutaan vähemmän kuin vuodeosastoilla. Kielitarpeet ovat siis subjektiivisia ja tehtäväkohtaisia (ks. Sjöberg 2004: 140–141 ja Härmälä 2008: 51), joten kielitaito on sidoksissa tilanteeseen. Leikkaussalissa tärkeintä lienee työyhteisön kommunikoinnin toimiminen. Kielikoulutusta tuodaan kuitenkin esiin: tulevien hoitajien Filippiineillä alkanut kielikoulutus jatkuu Suomessa, ja hoitajat suorittavat suomalaisen sairaanhoitajakoulutuksen. Lehdessä haastateltavien mukaan täydennyskoulutuksesta pidetään siis huolta.

HUS:n tulevista sairaanhoitajista uutisoidaan myös Huvudstadsbladetissa

(26.3.2009). Reijo Haapiaista haastatellaan tämänkin uutisen yhteydessä:

I operationssalarna **behöver personalen inte nödvändigtvis kunna tala flytande finska**. Vi är vana vid internationella arbetsmiljöer. **På engelska är terminologin densamma över hela världen**. Filippinska sjukskötare arbetar på sjukhus i Saudi-Arabien, England, och USA. Därför är jag övertygad om att vi klarar oss.

HBL: *Skötare rekryteras nu från Filippinerna*, 26.3.2009.

Haapiaisen mukaan ”sujuvan suomen puhuminen ei ole välttämätöntä leikkaussalissa”. Lausumassa syntyy vaikutelma, että oikeakielisyys ei ole viestintätavoitteisiin pääsemisen kannalta välttämätöntä. Viestintätilanteeseen vaikuttavat roolit ja toimijoiden väliset suhteet (ks. Sjöberg 2004: 140–141). Leikkaussalissa roolit lienevät selkeitä. Ammattikielestä Haapiainen mainitsee terminologian, joka on ”englanniksi sama ympäri maailman”. Uutisessa toistuu sama ääni kuin Helsingin Sanomissa: kansainväliseen ympäristöön on totuttu. Tässä korostuu Vygotskin (1978: 55) painottama kielen välineellisyys. Kieli on se kulttuurinen väline, jolla merkitykset välitetään. Tässä leikkaussali muodostaa oman sosiokulttuurisen ympäristönsä, jossa olennaiseksi nostetaan työtehtävään ja -ympäristöön sidoksissa oleva substanssiosaaminen, jota Härmälä (2008: 53) käsittelee ammatillisen kielitaidon yhteydessä. Substanssiosaamista on nimenomaan tämä englanninkielinen termistö, joka lisää työntekijöiden yhteisymmärrystä.

Sanaston merkitys korostuu samassa artikkelissa (HBL: 26.3.2009), jossa kerrotaan vuonna 2008 lähihoitajiksi tulleista filippiiniläisiä. Espero Care Oy:n toimitusjohtaja Marja Aarnio-Isohanni toteaa kielitaidosta seuraavaa:

I vår branch är språkkunskaperna viktiga. Målet är att de filippinska närvårdarna ska har ett så stort ordförråd att de klarar vanliga vardagssamtal.

HBL: *Skötare rekryteras nu från Filippinerna* 26.3.2009.

Hoitoalalla kielitaito on Aarnio-Isohannin mukaan tärkeää. Tavoitteena on ”niin suuri sanavarasto, että he selviytyvät yleisistä arkikeskusteluista”. Katkelmasta saa vaikutelman, että sanasto käsitetään voimavaraksi keskusteluissa ja juuri suuri sanavarasto on kielitaitoa. Nimenomaan suomen kielen osaaminen vaikuttaa olevan kielitaitoa. Artikkelissa yksi hoitajista, Merell Tuvida, on nostettu esiin, ja hän sanoo työskentelevänsä mielellään vanhusten kanssa. Lisäksi hän sanoo vanhusten auttavan häntä kielellisesti:

De är snälla och hjälper till då mitt finska ordförråd inte alla gånger är tillräckligt.

HBL: *Skötare rekryteras nu från Filippinerna*, 26.3.2009.

Hoitokodin asiakkaat auttavat Tuvidaa, kun tämän "sanavarasto ei ole joka kerta riittävä". Tässäkin näyttää painottuvan, miten oppijan ympärillä olevat auttavat kielen omaksumisessa ja kieltä opitaan vuorovaikutuksessa. Tätä Vygotski (1978: 86) korostaa ja sanoo, että osaavamman tuki on olennaista kielenomaksumisessa. Vuorovaikutus onnistuu, vaikkei kielitaito ole täydellinen. Sanasto vaikuttaa olevan sanomalehtien kautta esiintyvissä kielikäsitelyissä olennaisessa osassa. Lisäksi se lienee helppo nimetä konkreettiseksi esimerkiksi kielenoppimisesta. Kielenoppimista tapahtuu päivittäin, mikä ilmenee työyhteisöstä haastatellun sairaanhoitajan Eila Turusen kommentista:

Vi arbetar på en avdelning där de boende behöver hjälp med i stort sett alla sina dagliga sysslor. De filippinska närvårdarna är **flitiga** och **hjälp samma**. **Vi har också lärt oss en del om deras språk**.

HBL: *Skötare rekryteras nu från Filippinerna*, 26.3.2009.

Turusen mukaan osaston asukkaat tarvitsevat paljon apua. Filippiiniläiset hoitajat hän kuvaa tässä esimerkissä ahkeriksi ja avuliaksi. Tämän tyyppistä luonnehdintaa esiintyy muuallakin mediassa. Rekrytointiyritys on esimerkiksi perustellut juuri filippiiniläisten rekrytointia sillä, että filippiiniläiset kunnioittavat vanhuksia ja heillä on hyvä työmoraaali. Turusen omakohtainen kokemus ylläpitää ja kiihottaa stereotypiaa filippiiniläisistä. Lausumassa näyttää olevan läsnä ”me ja he” -asetelma suomalaisten ja filippiiniläisten välillä. Lopuksi Turunen sanoo, että he ovat oppineet myös vähän filippiiniläisten kieltä. Kielenoppiminen vaikuttaa olevan vastavuoroista. Työyhteisössä informaation siirtäminen on nimenomaan kielen jakamista, mikä on dialogisuuden perusta.

Filippiiniläisten hoitajien rekrytointi ei ole vain pääkaupunkiseudun asia. Tampereelle ollaan rekrytoimassa sairaanhoitajia, mistä Aamulehti (21.8.2009) ja Helsingin Sanomat (20.8.2009) uutisoivat. Sairaalan johtaja Juha Räsänen sanoo Helsingin Sanomissa suomen kielen käytöstä seuraavaa:

Sekä potilaat että henkilökunta saattavat pelätä kieliongelmaa, mutta uskon tämän pelon menevän nopeasti ohi. Tarkoitus on, että **filippiiniläisille puhutaan alusta alkaen suomea. Näin kannustamme heitä harjoittamaan kielitaitoaan.**

HS: *Hatanpään kantasairaala palkkaa filippiiniläisiä sairaanhoitajia*, 20.8.2009.

Räsänen ennakoi potilaiden ja työyhteisön asenteita, mutta henkilökohtaisesti uskoo tämän mahdollisen pelon menevän ohi. Räsänen kertoo myös tavoitteen, että hoitajille aletaan puhua heti suomea. Lausumasta saa vaikutelman, että Räsänen asettaa toimijaksi työyhteisöä kokonaisuudessaan kannustavan ilmapiirin luomiseksi, koska puhumalla ”meistä” Räsänen asemoi itsensä työyhteisön edustajaksi. Jotta tavoite toteutuisi, on sairaalayhteisöä pitänyt todennäköisesti valmentaa näihin tuleviin hoitajiin ja heidän kanssa työskentelemiseen – varsinkin kielen käyttämistä ajatellen. Samassa artikkelissa puhutaankin siitä, että sairaalassa otetaan mentorointitoiminta käyttöön. Tulevat hoitajat siis saavat työparin, jonka kanssa työskentelevät. Pitkäsen (2007: 48) mukaan monikulttuurinen työympäristö tarjoaakin kulttuurikoulutusta arjessa, mutta se ei tarkoita välttämättä käytännössä sitä, että maahanmuuttajataustainen henkilökunta tulisi sulauttaa työyhteisöön. Jotta yhteistyö toimii, se tarvitsee koko työyhteisön sopeutumista monimuotoisuuteen. Tässä tapauksessa mentoroinnin tulisikin olla vastavuoroista.

Lisäksi Aamulehdessä (21.8.2009) kerrotaan Räsäsen kiinnostuneen filippiiniläisistä kuultuaan heistä myönteisiä kokemuksia. Räsäsen kautta tulevalla äänellä yritettäneen luoda positiivista kuvaa filippiiniläisten hoitajien kielitaidosta ja sen kartuttamisesta. Hoitajien kanssa on tarkoitus puhua suomea alusta alkaen eikä heitä jätetä yksin työyhteisössä – he ovat osa sitä.

Kaiken kaikkiaan artikkeleissa kuuluu eniten työnantajien ja rekrytointiyrityksen ääniä. Keskustelu rekrytointiin hyödyistä ja haitoista osoittaa, että dialogia käydään vielä siitä, miten asia ”hoidetaan oikein”. Haastatellut filippiiniläiset kertovat omakohtaisia kokemuksia prosessista, mutta he ovat itse melko vähän tuomassa omaa ääntä keskusteluun.

4.1.6 Asenneilmapiiri

Kielikoulutuksen ja työelämän integroitumisen ohella taustalla vaikuttaa yksilöiden asenteet maahanmuuttoa ja -muuttajia kohtaan. Koska yksilö elää sosiokulttuurisessa maailmassa ja on vuorovaikutuksessa sen kanssa, on olennaista, millaisia asenteita tämä kohtaa.

Julkisessa keskustelussa on puhuttu paljon maahanmuuton ”hyssyttelystä”. Muun muassa perussuomalaisten korostama maahanmuuttokriittisyys (KSML: *Maahanmuuttokeskustelu koventunut*, 30.10.2008) ja verkkokeskustelut (SSS: *Rasistinen nettikirjoittelu päätynee viranomaisten valvonnan alaiseksi*, 13.10.2008) ovat herättäneet

huomiota mediassa ja nostavat maahanmuuttoa enemmän keskustelun aiheeksi. Myös venäjän kielen tutkijan, Timo Vihavaisen, kirja ”Länsimaiden tuho” (2009) esiteltiin Helsingin sanomissa 4.10.2009, mikä herätti keskustelun siitä, miten maahanmuutosta voi ja saa puhua ja ”hyssytteleekö älymystö” ylikorrektiudella aihetta.

Lisäksi taantumalla vaikuttaa olevan vaikutusta asenteisiin. Jaakkolan (2009) mukaan edellisen laman aikana suomalaisten asenteet maahanmuuttajia kohtaan kiristyivät ja samansuuntaista ilmiötä on havaittavissa nyt vallitsevan taantumana takia. Lisäksi Helsingin Sanomissa (17.3.2009) uutisoidaan tehdystä HS-gallupista, jonka perusteella maaseudulla asuvat ja työväestö suhtautuvat varauksellisemmin maahanmuuttoon kuin muu väestö. Tätä Jaakkola (2009) käsittelee ja sanoo korkeasti koulutetuilla olevan myönteisempiä maahanmuuttoasenteita kuin muulla työväestöllä. Helsingin Sanomien (17.3.2009) artikkelissa on haastateltu Suomen Gallupin toimitusjohtajaa Juhani Pehkosta, joka arvioi tuloksen johtuvan maahanmuuttokeskustelun kiihtymisestä. Toiseksi syyksi hän nostaa talouden tilan:

”Elämme nyt aikaa, joka on otollinen varauksellisuuden lisääntymiselle”, Pehkonen sanoo. Maailmantalouden kohentumisesta ei vielä näy merkkejä, joten asenteet todennäköisesti vielä tiukentuvat nykyisestä.

HS: *Maaseudulla asuvat ja työväestö kielteisimpiä maahanmuuttoa kohtaan*, 17.3.2009.

Esimerkistä syntyy kuva, että taantumalla on vaikutus suomalaisten maahanmuuttoasenteisiin. Vaikka varauksellisuuden oletetaan ja hieman pelätään lisääntyvän, Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa (10.3.2009) tähän ääneen limittyy toinen näkökulma. Kirjoituksessa kerrotaan elinkeinoelämän valtuuskunnan Evanin tekemästä mielipidetiedustelusta, jonka mukaan suomalaisten asenteet ja arvot muuttuvat hitaasti maailman tilanteesta huolimatta:

Melko pitkäksi olettamastaan taantumasta suomalaiset ajattelevat, että se ei ole markkinatalouden periaatteellinen haaksirikko vaan johtuu siitä, että järjestelmä sallii liikaa ahneutta, kovia arvoja ja itsekkyyttä.

Suomalaisten mielestä sylliset talouden alamäkeen eivät ole Suomessa vaan ulkomailla – erityisesti Yhdysvalloissa. Amerikkalaistyypin kapitalismin rinnalla tuomionsa saa globalisaatio, talouden kansainvälistyminen.

Uhka ja vaara tulevat siis muualta, rajojen takaa. [- -] Nyt suomalaiset pälyilevät entistä epäluuloisemmin vieraita vaikutteita ja hakevat turvaa voimasta. Kun samaan aikaan kiinnostus politiikkaa kohtaan kasvaa, tilanne voi nostattaa pientä takatuulta populistisille poliittisille liikkeille ja ulkomaalaisvastaisille näkemyksille.

Pääkirjoituksessa sanotaan, että suomalaiset pitävät mielipidetiedustelun mukaan taantumaa syyllisinä Suomen rajojen ulkopuolella olevia – etenkin Yhdysvaltoja, mistä uhka on peräisin. Globalisaatio asetetaan tämän uhkan rinnalle.

Maahanmuuttajien oma ääni tulee esiin niin sanotuissa kainalojutuissa ja mielipidekirjoituksissa. ”Maaseudulla asuvat ja työväestö kielteisimpiä maahanmuuttoa kohtaan” -artikkelin (HS: 17.3.2009) yhteydessä on henkilökuvauksia Kongossa syntyneestä ja nyt Pudasjärvellä asuvasta Albert Olamba-N'Djekasta, joka on asunut Suomessa 17 vuotta. Hän sanoo selvinneensä hyvin Suomessa, koska on oppinut välttämään tiettyjä tilanteita ja paikkoja. Olamba-N'Djeka ei kuitenkaan kiinnostu käydystä maahanmuuttokeskustelusta, koska ”siellä maahanmuuttajat niputetaan massaksi”. Tämä ääni toistuu läpi aineiston. Artikkelin yhteydessä on haastateltu myös Somaliliiton puheenjohtajaa Said Adenia, joka kertoo, että somaliyhteisössä on nyt kyllästytty ongelmakeskeiseen julkisuuteen, mutta kommentoi silti toimittajalle mielipidettään maahanmuuttokeskustelusta:

Aden suostuu kuitenkin puhelinkeskustelussa arvioimaan sitä, mistä suomalaisten asenne johtuu. Hän näkee kolme syytä: **perussuomalaisten vaalivoiton, turvapaikanhakijoiden määrän lisääntymisen viime syksynä sekä laman ja työttömyyden.**

HS: *Maaseudulla asuvat ja työväestö kielteisimpiä maahanmuuttoa kohtaan*, 17.3.2009.

Syyt, jotka vaikuttavat kiristyneisiin asenteisiin, ovat tässä esimerkissä samat kuin muualla aineistossa. Aden nostaa esiin lisäksi myös lisääntyneen turvapaikanhakijamäärän.

Maahanmuuttajien oma ääni on esillä lähinnä eri toimittajien kautta. Poikkeuksena on itsekin maahanmuuttajana Suomessa oleva Jeremy Gould, joka sanoo Helsingin Sanomissa (2.3.2009) mielipidekirjoituksessaan maahanmuuton lisääntyvän Suomessa lähivuosina. Hän lisää Suomen kansan olevan ”perusvirityksiltään syvästi epäluuloinen muukalaisia kohtaan”. Gould mainitsee suomalaisten pelon, jonka maan johtajat ovat luoneet. Esimerkeissä nostetaan esiin Perussuomalaisten Timo Soini, johon henkilöityy maahanmuuttokriittinen keskustelu. Poliitikoiden ja muiden ”mielipidevaikuttajien” vaikutusta yksilöiden asenteisiin korostetaan mielipidekirjoituksissa paljon, mikä ilmenee seuraavasta esimerkistä:

Yksinkertaisin ja ilmeisin päätelmä on siis se, että **suomalaisten on itse muututtava, päästävä epäluuloisuudestaan ja avauduttava erilaisuudelle.** [- -] Tämän mittaluokan muutos vaatii ihmisiltä paljon. Sen perusedellytys on **viisas ja kauaskantoinen johtajuus.** Tällaisia piirteitä

löytyy aika ajoin Suomen poliittisilta ja henkisiltä johtajilta, mutta kokonaisuutena perusote lipsuu pahasti. **Ei liene ainoataan puoluetta maan poliittisella kartalla, joka ei olisi jossakin yhteydessä sortunut kansan epäluuloisuuden populistiseen valjastamiseen.**

HS: Mielipide – *Suomalaisten on muututtava ja avauduttava erilaisuudelle*. 2.3.2009.

Esimerkistä saa vaikutelman, että suomalaisten epäluulojen voittamiseksi tarvitaan johtajuutta, joka on viisasta ja kauaskantoista. Ilmeisesti joiltakin johtajilta tällaista on ajoittain löytynyt, mutta kaikki puolueet ovat Gouldin mukaan sortuneet ”epäluuloisuuden populistiseen valjastamiseen”. Asenteisiin mahdollisesti vaikuttavina toimijoina nähdään juuri poliitikot ja media. Mielipidekirjoittajat vaikuttavat asettavan vastuun suomalaisten asenteiden muuttamismahdollisuudesta näille toimijoille. Aro (2009) on havainnut juuri auktoriteettien vaikutuksen yksilöiden käsityksiin pitkällä tähtäimellä. Aluksi näitä ääniä toistetaan sellaisenaan ja ajan kuluessa ne voivat muuttua omaksutuiksi ääniksi (ks. Bakhtin 1981: 344–345), mikä voi vuorostaan vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen (ks. Alanen 2003). Esimerkiksi ennakkoluulo maahanmuuttajia kohtaan voi vaikuttaa maahanmuuttajien kohtaamiseen ja heidän kanssaan käytävään vuorovaikutukseen. Vygotskin (1978: 86) mukaan sisäinen puhe on itsesäätelyn väline. Yksilö voi siis mahdollisesti säädellä käyttäytymistään käsitysrakenteillaan. Käsitykset voivat vahvistua, koska yksilö ajan kuluessa huomaa yhä enemmän omien motiivinsa mukaisia ja niihin sopivia ääniä. Kyse on siis affordanssista eli tarjoumasta, mitä van Lier (2002: 252) käsittelee ja sanoo yksilön huomaavan ympäristöstä omia tarkoituksiaan palvelevia ominaisuuksia.

Yhteenvetona voisi sanoa, että moniäänisyyttä kaivataan maahanmuuttokeskusteluun. Nämä asenteista puhuvat toimijat ovat uutisissa tutkijan asemassa ja mielipidekirjoituksissa lähinnä jollain tasolla maahanmuuttajien kanssa tekemisissä – joko itse maahanmuuttajana tai tekevät työtä maahanmuuttajien parissa. Sosiologi Anna Kontula kiteyttää karikatyyrisesti käsityksensä Helsingin Sanomissa (9.10.2009) maahanmuuttokeskusteluissa äänen välittäjinä olevista toimijoista seuraavasti:

Työvoiman riittävydestä huolestuneet **ekonomistit**, pakolaistyön merkitystä korostavat **ihmisoikeuspuuhastelijat** ja sosiaalisten ongelmien kasvua pelkäävät **perussuomalaiset**.

HS: *HS-raati: Mahanmuutosta saa puhua vapaasti*, 9.10.2009.

Kontulan lausumasta nousevat esiin aineistoni kannalta olennaiset toimijat. Työvoiman riittävydestä puhutaan juuri työperusteisen maahanmuuton lisäämiskeskustelun yhteydessä.

”Ihmisoikeuspuuhastelijat” ovat henkilöitä, jotka tuovat kuvaan mukaan humanitaarisen maahanmuuton merkityksen ja puhuvat monikulttuurisuuden ja asenteiden muuttumisen puolesta. Vastäänänä näille tulevat äänet, jotka pitävät maahanmuuttajia maahantulositystä riippumatta sosioekonomisena uhkana.

4.1.7 Sanomalehtien moniäänisyys

Sanomalehtiartikkelit ovat aina toimittajan luomia. Uutiset ja henkilökuvat kulkevat toimittajan kautta ja niissä näkyy myös toimittajan ääni. Hän tekee valinnan, mitä nostaa esimerkiksi haastatteluista esiin ja miten. Yksilö havaitsee tästä informaatiotulvasta sen, mikä on itselle merkityksellistä. Affordanssia ei siis ole kaikki mediassa esillä oleva keskustelu vaan se, minkä kukin kokee itselleen sen hetkellä kokemuksellaan ja tietämyksellään olennaiseksi. Tätä käsittelee van Lier (2000: 252) ja sanoo, että affordanssi riippuu muun muassa yksilön omista tavoitteista. Vaikka ympäristö pysyy samana, eri yksilöt havaitsevat ja hyödyntävät sen mahdollisuuksia eri tavoin. Esimerkiksi julkista keskustelua seuraavat henkilöt tarttuvat siihen, minkä kokevat merkitykselliseksi itselleen – mikä on heille affordanssia.

Käsitykset ja niiden kautta asenteet ovat sosiaalisia; niitä rakennetaan vuorovaikutuksessa. Ilman omakohtaisia kokemuksia käsitykset luodaan herkästi autoritaaristen äänien kautta saatujen tietojen pohjalta. Media toimii näiden äänien välittäjänä. Esimerkiksi sanomalehdet ovat Vygotskin (1978) termein konkreettisia kulttuurisia välineitä, joiden taitavaksi käyttäjäksi voidaan oppia ja opitaan hyödyntämään sitä ja sen valtaa enemmän.

Sanomalehtiaineistoni kantaviksi teemoiksi asettuvat auktoriteettien lausumat autoritaariset äänet, jotka kaikuvat aineistossa eri henkilöiden suista. Äänien välittäjinä ovat tutkimustulokset ja poliitikot, joiden lausumilla ja linjauksilla pyritään muokkaamaan yhteiskunnan toimintatapoja maahanmuuttajia kohtaan. Tällaisissa äänissä maahanmuuttajat vaikuttavat olevan lähinnä toiminnan kohteena eivätkä toimijoina. Tässä tutkimuksessa äänet siis merkitsevät toisinaan tietyn sisällön toistamista ja toisinaan tietyn puhujan ääntä. Esimerkiksi työperusteisen maahanmuuton tarve on aineistossa toistuva sisältöä ilmaiseva ääni, ja työvoiman tarpeesta puhutaan eniten juuri poliitikon äänellä, joka kaiuttaa yhteiskunnan tarpeiden ääniä.

Maahanmuuttajan oma ääni kielenkäyttökokemuksista työssä ovat sanomalehdissä joko

varsin vähäisessä osassa tai melko yksipuolisia. Pääosin maahanmuuttajien haastattelut näyttävät toimivan uutisen vaikuttavuutta lisäävinä tehokeinoina. Henkilökuvia, joissa maahanmuuttajalla olisi erityisiä ongelmia, ei näytä olevan. Vaikuttaisi, että äänien tueksi ja vahvistamiseksi esitetään sankaritarinoita maahanmuuttajista: henkilökuvia, joissa kielitaidottomuudesta ja yhteisöön kuulumattomuudesta on noustu ja päästy osaksi yhteiskuntaa. Näissä äänissä maahanmuuttaja on ollut se aktiivinen toimija, joka sopeutuu ja oppii suomen kielen. Sanomalehdissä havainnollistuu äänien intertekstuaalisuus (ks. Lähteenmäki 2002: 196–197). Lehtien tuomissa äänissä on läsnä mediahistoria, joten yhteys kerrottuihin ja tuleviin ääniin pysyy.

Kielikoulutuksesta puhuttaessa esillä ovat ”puutteellinen” ja ”riittävä” kielitaito, kun auktoriteetit ovat linjaamassa tarpeita. Sen sijaan muiden puhujien ja toimittajien äänien kautta luodaan vaikutelmaa, että suomen kieltä osaamaton on sama kuin kielitaidoton. Keskustelua tosin sekoittaa se, että yleisellä tasolla maahanmuuttajista puhutaan yhtenä ryhmänä. Kantavana teemana kielikoulutuksen takana onkin maahanmuuttajien työllistäminen, jossa riittää haasteita: maahan tulevien osaaminen pitää tunnistaa ja työpaikkojen tulee ottaa heidät vastaan. Esimerkiksi Forsander (2000:164) uskoo, että juuri täydennyskoulutus on ratkaisu siihen, miten ammattitaito saadaan vastaamaan työelämän vaatimuksia. Työelämä pitääkin saada koulutukseen mukaan. Lisäksi kielikoulutusta täytyy nopeuttaa ja kehittää, sillä kielitaito – nimenomaan suomen kielen taito – on väylä työn saamiseen ja yhteiskuntaan sopeutumiseen (ks. Arajärvi 2009).

Työperusteinen maahanmuuton tarpeeseen vastataan uutisoimalla Filippiineiltä rekrytoitavasta työvoimasta. Vaikuttaa, että kaiutettavaksi ääneksi on valittu se, joka on rekrytoinnin kannalta olennainen – vientituotteistaminen. Käsite vientituote saa eri puhujien suissa erilaisia merkityksiä, mikä on moniäänisyyden perusta (ks. Bakhtin 1981). Toisille käsite tarkoittaa riistoa ja toiselle mahdollisuutta. Nämä äänet ovat sanomalehtiartikkeleissa lähinnä toisen käden tietoa, jota ihmiset ovat kuulleet tai saaneet tietää muualta ja näyttävät toistavan edelleen. Äänissä on siis läsnä toisten ääniä, joiden merkityksiä kaiutetaan (ks. Wertsch 1991: 59).

Sanomalehdissä pääosassa ovat rekrytointiyrietykset sekä työnantajat. Hoitajien äänet ovat yleensä yksittäisiä lausumia värittämässä uutista. Tulokset osoittavat, että työnantajien haastatteluilla saatetaan tuoda tietoisestikin toisenlaista ääntä keskusteluun. Työnantajien ääni

kuuluu muuten sanomalehtiartikkeleissa lähinnä tutkimusten kautta: työnantajat vaativat maahanmuuttajilta kielitaitoa ja suomalaisen työelämän tuntemusta (ks. Välivehmas ja Ylätalo: 2008). Yksittäisissä artikkeleissa puhuvat työnantajat edustavat päinvastaista kantaa: vaikutelmaksi tulee, että ulkomaalainen työntekijä on hyvä työntekijä, jonka kielitaito – muunkin kuin suomen kielen – on resurssi ja hyödyksi koko yritykselle. Tätä ääntä kuuluttavissa artikkeleissa kyseessä on toimiala, jolla on kansainvälisiä kontakteja. Haastatellut työnantajat ovat usein melko tietoisia kielestä ja ovat itse työskennelleet ulkomailla tai muuten opiskelleet kieliä.

4.2 Verkkokeskustelut

4.2.1 Verkkokeskustelun piirteitä

Verkkokeskusteluissa yksilöt pääsevät ilmaisemaan omia mielipiteitään melko vapaasti. Verkkoympäristö tarjoaa anonyymien keskustelumahdollisuuden ja sen takia myös vapauden käyttää kieltä. Verkkokeskustelu ei kuitenkaan ole yhtä ajantasaista kuin esimerkiksi chatti, koska viestintä ei ole niin nopeatempoista. Osassa verkkokeskustelupalstoja vaaditaan rekisteröitymistä, joten nimimerkistä voi tulla osa omaa netti-identiteettiä. Verkkokeskustelu mahdollistaa myös jonakuna muuna esiintymisen, pilailun ja provosoimisen, johon ei netiketin mukaan pitäisi tarttua. (Hynönen 2007: 186, 188.)

Helsingin sanomien verkkokeskustelussa valtaosa kommentoijista on uutista ja siihen liittyvää kommentointia seuraavia lukijoita. Kommentoidakseen ei tarvitse rekisteröityä, mikä madaltaa kynnystä osallistua keskusteluun. Nimimerkkejä onkin lähes yhtä paljon kuin viestijöitä, mistä ilmenee, että uutinen tai kommentti herättää tarpeen osallistua keskusteluun, mutta vain yhden viestin verran. Harva palaa jatkamaan keskustelua. Viestit eivät myöskään luo selvää jatkumoa, mikä osoittaa, ettei keskustelu ole yhtä ajantasaista kuin chatti, jossa viestit ovat yleensä lyhyempiä eikä päällekkäisyyttä ilmene niin paljoa, mitä nuorten verkkoviestintää tutkinut Hynönen (2007) korostaa. Seuraavaksi esittelen eri teemojen ympärille kehkeytyneitä viestiketjuja.

4.2.2 Stereotypiat

Ihmisellä on taipumus luokitella ihmisiä. Filippiiniläisistä sairaanhoitajista luodaan herkästi stereotypioita, kuten seuraavasta esimerkistä tulee esiin:

Filippiiniläiset hoitajat

Emma | 26.4.2008 13:26

Olen samaa mieltä monien tälle sivustolle kirjoittavien kanssa, että **aasialaiset hoitajat ovat sitä työvoimaa, jota Suomi tulevaisuudessa tarvitsee. He ovat ahkeria, ystävällisiä ja vanhuksia kunnioittavia.** Suomeen aikoinaan Vietnamista ja muualta Aasiasta tulleet **ovat sopeutuneet hyvin maahamme ja sen kulttuuriin.**

Tervetuloa Suomeen filippiiniläiset hoitajat ! **He tuovat ystävällistä ja kohteliasta käytöstä** vanhustemme palveluun.

Viestissä kiteytyy ääni, joka toistuu läpi aineiston. Kirjoittajan toistama luonnehdinta filippiiniläisten ahkeruudesta, ystävällisyydestä ja vanhusten kunnioittamisesta ovat verkkokeskusteluissa esillä ja vahvistuvat entisestään yhä useamman sisäistäessä tätä ääntä. Niin kieli kuin sen avulla muotoillut ja hallitut käsityksetkin ovat osittain jonkun toisen, mitä Bahtin (1981) korostaa. Viestin ensimmäisessä kappaleessa kirjoittaja osoittaa oman äänensä yhtenevyyden aiemmin sanottuun. Ääni on osin toisilta lainattua, sillä se on sitaatinomainen. Kirjoittaja ilmaisee sanat verkkosivulla kirjoittavien ääneksi ja niissä on mukana toisten merkityksiä (ks. Wertsch 1991: 59). Tosin hän asettaa itsensä toimijaksi, koska sanoo itse olevansa samaa mieltä monien muiden kanssa. Ensimmäisen kappaleen ollessa ikään kuin sitaatteja aiemmilta kirjoittajilta viestin voidaan tulkita loppuvan tiivistykseen siitä, mitä kirjoittaja itse pitää olennaisena kaiuttamistaan sanoista; hän nostaa esiin uudelleen filippiiniläisten ystävällisyyden ja vanhusten kunnioittamisen, jotka seuraavat tervetulleiksi toivottamista.

Seuraavassa esimerkissä näyttää toistuvan edellä analysoidun esimerkin ääni, joka on työperusteisen maahanmuuton kannalla.

Viittaat afrikkalaisiin

EU Citizen | 26.3.2009 13:29

Tunnen muutamia Suomessa asuvia afrikkalaisia miehiä, jotka ovat kyllä erinomaisia perheenisiä ja veronmaksajia, että ei kannata ehkä liikaa yleistää, mutta **tuosta olen 100-prosenttisesti samaa mieltä, että filippiiniläiset hoitajat edustavat juuri sitä työperäistä maahanmuuttoa, jota Suomi kaipaa.** Ihanteellinen tilanne, kun saadaan **hyvän työmoraalin omaavaa, hyvin**

koulutettua sekä ahkeraa porukkaa juuri sinne, missä työvoimaa tarvitaan. Lisää "täsmäviisumeita" tällaiseen, ellei suomalaisia löydy jollekin alalle riittävästi! Tietysti samalla olisi myös mietittävä Suomen koulutus- ja palkkapolitiikkaa, jotta aloituspaikkoja olisi riittävästi ja työt kiinnostaisivat, ja mahdollisimman moni suomalainen työllistyisi.

P.S. Sinkkumiehenä toivotan erityisesti naiset tervetulleiksi!;

Kirjoittajalla toistuvat samat teemat kuin edellisen viestiesimerkin kirjoittajalla. Tosin hän ilmaisee asioita enemmän omin sanoin kuin aiempi kirjoittaja. Kyseessä on Bahtinin (1981: 344–345) termein sisäisesti vakuuttava ääni: kirjoittaja ilmaisee käsityksen omanaan, mutta siitä on havaittavissa myös muiden ääniä. Joukossa on siis muilta omaksuttuja ääniä. Hän kuvaa filippiiniläiset korkean työmoraalin omaavina, hyvin koulutettuina ja ahkerina työntekijöinä. Kirjoittaja ilmaisee olevansa täysin samaa mieltä siitä, että filippiiniläiset hoitajat ovat oikeanlaista työvoimaa, kuin henkilö, jolle viesti on osoitettu. Hän sulauttaa omaa ääntänsä viestiä edeltämän henkilön ääneen. Kirjoittaja kaiuttaa tässä viestissä lisäksi stereotypiaa filippiiniläisen työvoiman naispainotteisuudesta, mikä ilmenee viestin jälkikirjoituksesta.

Kahdessa edellisessä viestissä kaikuu ääni työperusteisen maahanmuuton tarpeesta, joka on julkisessa keskustelussa esillä. Tämä ääni kuuluu sellaisten auktoriteettien kuin esimerkiksi presidentti Tarja Halosen kautta. Näiden auktoriteettien vaikutuksen ihmisten käsityksiin Aro (2009) on havainnut tutkimuksessaan: lasten kielenoppimiskäsityksiin vaikuttaa se, mitä vanhemmat ja opettajat painottavat. Lisäksi toiston myötä korostuu, miten työperusteinen maahanmuutto on henkilöitynyt juuri filippiiniläisiin hoitajiin.

Filippiiniläiset hoitajien ahkeruuden, ystävällisyyden ja naispuoleisuuden lisäksi hoitajat ovat myös hyviä vaimoja suomalaisille miehille:

Tätä on jo 10 vuotta odoteltu

30v sinkku | 21.1.2008 12:56

Tässä voisi olla ratkaisu 20-30v nuorten miesten synkkiin itsemurhatilastoihin.

Filippiiniläisestä saa varmastikin hyvän ja uskollisen vaimon.

Tämä esimerkin mukaan hoitoalan työvoimavajeen täyttämisen lisäksi filippiiniläiset ovat pelastus Suomen naimattomille miehille. Tämän viestin voisi tulkita myös ironiseksi, sillä rekrytoitavat hoitajat voidaan nähdä stereotyyppisesti naispuolisina, jotka haluavat automaattisesti perustaa perheen suomalaisen miehen kanssa.

Stereotypiat, joita voidaan pitää autoritaarisina ääniä, saavat vastaan omakohtaisen

kokemuksen kautta äänen, joka murtaa stereotypiaa:

Jalat maassa

Expat | 26.4.2008 15:58

Hyvaa ja huonoa hoitoa saa niin suomalaiselta, filippiinilta, amerikkalaiselta, englantilaiselta kuin kelta tahansa sairaanhoitajalta. **Valtaosa työkavereistani on tällä hetkellä filippiineilta**, aivan samalla tavalla he "tarvittaessa" tympeina tiuskivat potilaille ja omaisille kuin me muutkin sairaanhoitajat. **Kansallisuus ei valitettavasti ole tae hyvälle hoidolle.**

Kirjoittaja vaikuttaa puhuvan filippiiniläisten työkaverin äänellä ja sanoo, ettei hyvä hoitaminen ole kiinni kansallisuudesta. Hän vetoaa viestissään omakohtaiseen kokemukseensa, sillä suurin osa hänen senhetkisistä työkavereistaan on Filippiineiltä. Viestissä korostuu ihmisten samanlaisuus kulttuurista riippumatta, ja kirjoittaja rinnastaakin filippiiniläiset suomalaisiin, amerikkalaisiin ja englantilaisiin. Voisi tulkita, että joka kansallisuudesta löytyy tiuskivia hoitajia. Kirjoittajan tuoma ääni poikkeaa edellisistä, koska yleensä viesteissä korostetaan filippiiniläisten ahkeruutta ja ystävällisyyttä yli muiden kansallisuuksien – etenkin suomalaisten.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että stereotypioihin vetoavat kirjoittajat toistavat niitä autoritaarisia ääniä, joita filippiiniläisiin liittyy. Näitä valtavirran ääniä näyttävät rikkovan pääasiassa potilasturvallisuudesta huolissaan olevat, ja tätä käsitelläänkin seuraavassa alaluvussa.

4.2.3 Potilasturvallisuus hoivatyössä

Vaikka filippiiniläisten stereotypioista huokuu positiivisia ääniä, kaikkien mielestä ystävällisyys ja ahkeruus eivät riitä. Kielitaidon riittävydestä keskusteltaessa esiin nousee erilaisia käsityksiä siitä, mitä on riittävä kielitaito hoivatyössä. Etenkin tässä yhteydessä potilasturvallisuus on esillä verkkoviesteissä. Verkkokeskustelijoiden käsitys kielitaidon puutteista kiteytyy seuraavassa esimerkissä, jossa kuvataan kriittiseen sävyyn, millainen kielitaidottoman filippiiniläishoitajan panos on Suomessa:

Hoitaja ei ymmärrä avunpyyntöä

Snoopy | 26.4.2008 10:21

Tulipahan vain mieleeni että **kuinka kummassa filippiiniläiset hoitajat voivat hoitaa vanhuksilleivät puhu suomea?** Eli jos minun isoäitini valittaa kipua rinnassa ja pyytää apua niin hän saa kaunnon hymyn ja taputuksen olkapäälle? **Kaikkein vaarallisin työ kielitaidottomille ulkomaalaisille on terveyden hoitoala**

Tämän seurauksia on nähty jo paljon muualla maailmassa johon terveydenhuollon henkilöstöä palakataan ulkomailta. **Ikävä lukea uutisista että potilas kuoli koska terveydenhoito henkilökunta ei ymmärtänyt mikä potilaalla oli hätänä.**

Tulee olla mielenkintoista nähdä **kenet siinä tapauksessa haastetaan oikeuteen Suomessa?**
Hoitaja, heitä välittänyt yhtiö, Suomen hallitus vai kuka?

Viestistä tulevan vaikutelman mukaan vanhusta ei voi hoitaa sellainen hoitaja, joka ei puhu suomea. Konkreettista apua tarvitsevat vanhukset saisivat heiltä osakseen vain empatiaa, jota kirjoittaja ei ilmeisesti miellä tilanteen vaatimaksi hoidoksi. Kirjoittaja hyödyntää oman käsityksensä esiin tuomisessa stereotypiaa filippiiniläisistä hoitajista luomalla ja ylläpitämällä kuvaa ahkerasta ja ystävällisestä hoitajasta, joka tekee työtänsä hymy huulilla. Kirjoittaja kokee kielitaidon ja vanhuksen hoitamisen asioina, jotka ovat ensisijaisesti suullisen viestinnän varassa, koska ironisoi hymyn ja taputuksen hyödyttömyyttä. Kyse on moniäänisyydestä, jota Lähteenmäki (2002: 196–197) käsittelee: samoilla sanoilla voi olla eri merkityksiä, mikä mahdollistaa ironian, kuten tässä esimerkissä. Yksi sanoihin kohdistuva ääni toistaa positiivista luonnehdintaa, mutta sanoihin kohdistuva toinen ääni nostaa ironian kautta stereotypian ammattitaidon kannalta turhaksi.

Käsitys ammattitaidosta voidaan tässä esimerkissä nähdä kielipainotteisena. Ammattitaitoa ei eroteta viestissä kielitaidosta. Koska ammattitaito voi ilmetä työsuhteessa ja -ympäristössä käytettävänä sanastollisina tai terminologisina erityispiirteinä, kielitaitoa onkin vaikea irrottaa ammattitaidosta (ks. Härmälä 2008: 53). Kirjoittaja kärjistää viestinsä sisällön nimeämällä terveydenhoitoalan kaikkein vaarallisimmaksi työksi ”kielitaidottomille ulkomaalaisille”. Vaikuttaisi siltä, että kirjoittajan mukaan kielitaitoa on nimenomaan suomen kielen taito eikä esimerkiksi englannin kielen osaaminen saa painoarvoa. Väitteensä hän perustelee viittaamalla muualla maailmassa tapahtuneisiin potilaskuolemiin, joiden voidaan tulkita johtuneen ulkomaisesta työvoimasta. Viestistä ei tule ilmi esimerkkitapausta vaan kirjoittaja antaa ymmärtää väitteen olevan yleinen totuus. Kirjoittaja kysyy myös, kenen vastuulla tällaiset kuolemat ovat Suomessa. Lausumasta voisi tulkita, että kuolemantapauksia tulee, kun ulkomaalaisia hoitajia palkataan. Vastuun kantajana lienee siis yhteiskunta eikä hoitajat. Toimijuus on jossain muualla.

Seuraavassa esimerkissä jatkuu edellisen ääni kielen merkityksestä hoitotyössä. Esimerkki on HUS:iin tulevista leikkaussalihoitajista kertovan uutisen yhteydestä Helsingin Sanomista.

Onko sittenkin kyse rahasta?

Kiinnostunut | 20.8.2009 13:36

[- -] Onko tämä oikein Suomen hoitajia ja työttömiä kohtaan? Onko tämä oikein sairaita ja vanhuksia kohtaan? Kyllähän potilaan **hoito pitäisi olla kokonaisvaltaista**. Monta kertaa henkinen hyvinvointi tervehdyttää myös fyysisen.

En usko että monikaan haluaisi olla esim. leikattavana nukutettuna leikkaussalissa jossa puhekielenä on huono englantia. Suomen kieli on todella vaikea, varsinkin kaukoidän ihmisille, joiden kirjoitus ja kielioppi on aivan erilaista

Kuten edellisessä esimerkissä, myös tässä viestissä näyttää korostuvan suullinen viestintä. Kirjoittaja argumentoi kokonaisvaltaisen hoidon puolesta. Ilman yhteistä kieltä tätä kokonaisvaltaista hyvinvointia ei ole. Hän ei usko, että moni haluaa esimerkiksi olla leikattavana ympäristössä, jossa puhutaan huonoa englantia. Kirjoittaja vaikuttaa viittaavan Helsingin Sanomissa (25.3.2009) haastatellun Haapiaisen kommenttiin leikkaussalin kielestä (ks. luku 4.1.5 edellä). Kielitaidon voidaan tulkita olevan tässä esimerkissä lähinnä verbaalinen kyky eikä esimerkiksi ympäristöä ja sen tarjoamia apuja oteta huomioda suullisen viestinnän tukena (ks. Sjöberg 2004: 140).

Kirjoittaja vetoaa enemmistöön ihmisiä, mutta osoittaa käsityksenä omaksi epäilykseen ja näkökulmakseen; hän ei henkilökohtaisesti usko monenkaan haluavan olla leikattavana esimerkissä kuvatussa leikkaussalissa. Viestistä saa vaikutelman, että leikkaussali, ”jossa puhekielenä on huono englantia”, on turvaton ympäristö. Tehostaakseen kommunikoinnin vaikeutta tällaisessa ympäristössä kirjoittaja sanoo suomen kielen olevan todella vaikeaa. Tämä suomen kielen vaikeus -myytti näyttää vallitsevan suomalaisten mielissä ja ilmenee monissa verkkokeskusteluiden viesteissä kyseenalaistamattomana autoritaarisena äänenä (ks. Bakhtin 1981: 344–345). Kieltä puhuu maailman mittakaavassa harva, ja kielessä on omia erityispiirteitä kuten sijamuotoja, joten suomen on oltava vaikeaa – etenkin Kaukoidän ihmisille, joihin kirjoittaja viittaa. Voisi tulkita, että hän osoittaa asiantuntijuuttaan polarisoimalla suomen kielen aivan erilaiseksi Kaukoidän kielestä. Kirjoittaja nostaa esiin myös kirjoituksen ja kieliopin eron. Kokonaisvaltaista hoitoa kaipaavan viestijän ohella ihmisläheisen hoidon puolesta argumentoidaan seuraavassa esimerkissä:

ei hyvä

ei hyvä | 26.4.2008 9:56

kai he osaavat jo suomea? muutenhan palvelu vanhuksille on vielä entistäkin konemaisempaa.

ja sieltä kun tuodaan perhe ja sukulaiset (hyvin perhekeskeinen kulttuuri) niin mihin heidät

asutetaan ja mitä he täällä sitten rupeavat tekemään?

kyllä on hullun hommaa tämä politiikka

Jos hoitajat eivät osaa suomea, vanhukset saavat kirjoittajan mukaan konemaista kohtelua. Viesti muodostaa vaikutelman todellisuudesta, jossa vanhukset ovat entistä enemmän kohteita ja suomea osaamattomat hoitajat ikään kuin robotteja – muuta kommunikointimahdollisuutta kuin suomen kieli ei nähdä olevan. Kieli onkin väline, ja tässä viestissä erityisesti hoitoväline (ks. Vygotsky 1978: 40). Kirjoittajan mukaan filippiiniläisten pitäisi osata suomea jo ennen työhön ryhtymistä: viittausta esimerkiksi kielen oppimiseen työssä tai työn ohessa ei ole.

Suomen kielen vaikeus ja potilasturvallisuus eivät ole esillä vain verkkoviesteissä. Myös lehdissä ja muualla mediassa potilasturvallisuudesta uutisoidaan henkilötasolla esimerkiksi terveydenhoitoalan ammattilaisten äänellä. Tehyn puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesola on ottanut kantaa rekrytoitavia hoitajia koskevaan kielikysymykseen seuraavassa esimerkissä. Hakusulkeisiin olen merkinnyt kirjoitusvirheen oikeellisen muodon.

Suomi ei ole maailman helpoin kieli. Vaikka filippiiniläiset osaavat englantia, se ei heitä auta tässä tilanteessa. Vanhuksien on **oikeus saada hoitoa omalla kielellään** [kielellään] sekä turvallisuudentunteen vuoksi että myös **potilasturvallisuuden** kannalta. Suurin haaste on kieliraidon [kielitaidon] oppiminen

www.mtv3.fi: Laitinen-Pesola: Hoitajan osattava suomen kieltä, 24.4.2008.

Laitinen-Pesola aloittaa kommenttinsa toistamalla ääntä kielen vaikeudesta. Englantikaan ei hoitajia pelasta, koska vanhuksilla on oikeus turvalliseen omakieliseen hoitoon. Kannanotto on yhtenevä viestiketjujen äänien kanssa ja on siten mukana rakentamassa ja ylläpitämässä käsitystä muiden kanssa. Kirjoittajat, jotka ovat huolissaan potilasturvallisuudesta, vaikuttavat näkevän kielen ja sen kautta ammattitaidon verbaaliksi toiminnaksi. Puhuttu kieli näyttää asettuvan tässäkin esimerkissä ensisijaiseksi hoitovälineeksi eikä ympäristöstä ja työyhteisöstä saatavilla olevia tukia huomioida.

Tehyn Laitinen-Pesola on korostanut rekrytoitavien hoitajien kielitaidon tärkeyttä. Toinen kielitaitoa useaan kertaan julkiseen keskusteluun tuonut kristillisdemokraattien kansanedustaja Tarja Tallqvist kertoo radiohaastattelussa (YLE Puhe, 20.3.2009), minkälaisia hoitovirheitä on tapahtunut hoivakodissa ja kritisoi filippiiniläisten hoitajien rekrytoinnin eettisyyttä. Tallqvist pitää rekrytointia riistona ja kuvaa, miten Filippiinien sairaanhoito on retuperällä ja sairaaloita on maassa lopetettu. Tallqvist on itsekin ammatiltaan lähihoitaja.

Käsitykset, jotka ovat haastattelussa edustettuina, kiteyttävät sitä, mitä verkkokeskusteluissakin on esillä eli huolta kielitaidottomien hoitajien turvallisuudesta hoitotyössä:

- Haastattelija: onko Esperillä juuri filippiiniläisiä sairaanhoitajia
- Tallqvist: **he tuottaa näitä myös**
- Haastattelija: ja homma ei toimi
- Tallqvist: hommahan ei toimi koska ei oo kieli **ei oo kielitaitoo** siis sehän on ihan mä oon tosiaan lähihoitajien Tehyn lähihoitajien hallituksen puheenjohtaja ja tää on yks taistelu todella ei voi siis **he saa suomen kielen opetusta ja me tarvitaan tänne ulkolaisii hoitajia se on selvä juttu mutta ennen kun he eivät osaa siis vasta sitten heidät pitää vasta laskea niinku täysvaltaseks kun he osaavat suomen kieltä että he tietävät mitä vanhus tarkoittaa sanoo** no aatellaan et on tilanteita niinku sielläkin on tullu et on sijainen ja tällanen kielitaidoton yhdessä ja on toi yli 20 hoidettavaa mieti sitä tilannetta
- Haastattelija: onko teillä antaa esimerkkiä tämmöisestä väärinkäytöksestä mitä on tapahtunut
- Tallqvist: no esimerkiksi eräässä kaupungissa täällä Suomessa niin sieltä täältä hoivakodista tästä Esperin hoivakodista **ni joutu vanhus vietiin sairaalaan jossa lääkäri totes niin että jos tämä vanhus tänne nyt kuolee niin tätä kuolinilm- tätä kuolinsyyksi ei voi kirjata keuhkokuumetta vaan että täs on nälkiintyminen ja tässä on siis kerrassaan hoidon puutetta** tällasta Suomessa

YLE Puhe, 20.3.2009.

Tallqvistin mukaan Suomeen tarvitaan hoitajia ulkomailta, mutta antaa ymmärtää etteivät nämä kielitaidottomat filippiiniläiset ole sitä tarvittavaa työvoimaa. Hän kertoo käsityksensä tueksi esimerkin Esperin Oy:n ylläpitämässä hoitokodissa tapahtuneesta hoitovirheestä. Sairaalaan viety potilas oli nälkiintynyt hoidonpuutteen takia ja syynä Tallqvist antaa ymmärtää olevan kielitaidottomat hoitajat.

Tallqvist oli haastattelua edeltävänä päivänä puhunut Esperin pääjohtajan kanssa ja kertonut tälle kuulleen ”häätähuutoja” hoitajilta. Tallqvistin mukaan johtajaa oli kiinnostanut vain, kuka tai ketkä olivat näiden kantelujen takana. Tallqvist oli kertomansa mukaan sanonut, että johtajan onneksi hoitajat olivat kertoneet asiat hänelle eikä Iltalehdelle. Haastattelussa hän mainitseekin olevansa tietoinen median vaikutuksesta ja sanoo:

Tallqvist: mul on nytkin asia, josta mä tiedän, että kun mä alan medialle tästä vähän kertomaan niin sit rupee tapahtumaan (-) **media on äärimmäisen tärkeä**

YLE Puhe, 20.3.2009.

Hän esittää haastattelussa ihmetystään, miksei asia ole herättänyt kansalaisissa enempää tunnereaktioita. Median huomio on kuitenkin analyysini perusteella vaikuttanut verkkokeskusteluihin: keskustelijat ovat imeneet melko paljon vaikutteita mediassa kuuluvista eri äänistä. Etenkin Tallqvistin esiin tuomat äänet potilasturvallisuuden ja riittävän kielitaidon puolesta voisi tulkita olevan verkkokeskustelijoiden käsitysten takana.

Aineistossa on esillä myös kysymyksiä siitä, ymmärtävätkö hoitajat vanhusten viestejä, joten vuorovaikutteisuuttakin nähtäneen olevan. Lisäksi kuuluu sellaisiakin ääniä, joiden kaiuttajien mukaan kielellä voidaan tehdä asioita laajemmin kuin vain varsinaista hoitotyötä.

Perheet ja sosiaaliturva

Sunny | 29.4.2008 11:42

[- -] Toki potilaita **voi hoitaa ilman kielitaitoa**, mutta vanhustenhuollossa on **tärkeä instrumentti kieli**, myös **omaiset pitää huomioida** aivan eritavalla kun muussa sairaanhoidossa. Oletetaanko nyt, että **omaiset menevät englanninkielenkurssille**. Tai vanhukselle ostetaan joku Linqphone kurssi.

Vastoin verkkokeskusteluissa yleensä kuuluvaa ääntä tässä esimerkissä korostuu, että vanhuksia ”voi hoitaa ilman kielitaitoa” – ilman suomen puhumista. Keskustelijat sisällyttävätkin sanaan ”hoito” eri merkityksiä. Tässä esimerkissä hoitaminen vaikuttaisi olevan laajemmin käsitettyä kuin suullisen viestinnän varassa tapahtuvaa tiedon siirtoa. Toinen ääni korostaa nimenomaan kielellä hoitamista. Kieli nähdään hieman laajemmin instrumenttina, jota tarvitaan omaisten kanssa tekemisissä ollessa. Kieli toimii tiedon välittäjänä eri toimijoiden välillä (ks. Vygotsky 1978: 40). Kirjoittaja antaa ymmärtää, etteivät filippiiniläiset osaa suomea ja ironisoi, onko omaisten tai vanhusten mentävä kielikurssille yhteisen instrumentin löytämiseksi.

Seuraava esimerkki on Hatanpään sairaalaan Tampereelle rekrytoitavien filippiiniläisten uutisoinnin yhteydestä Helsingin sanomien verkkosivuilta (20.8.2009). Kirjoittaja osoittaa viestissään esimerkin kautta, miten hoitotyötä voidaan tehdä turvallisesti ilman yhteistä kieltä. Tämäkin viesti edustaa vastakkaista ääntä kielitaidottomuutta korostaviin kommentteihin verrattuna.

Monet kansainvälisissä avustustoissa olevat sairaanhoitajat ja lääkärit lähtevät pienellä varoitusaajalla vieraisiin ja eksoottisiin kriisipisteisiin tekemään jopa leikkauksia ihmisten pelastamiseksi. **Hekään eivät osaa maan kieltä, eivätkä potilaatkaan yleensä englantia tai muita tuttuja kieliä. Hyvää työtä he ovat kuitenkin pystyneet tekemään, vaikka yhteistä puhuttua kieltä ei ole, ja he pystyvät toimimaan myös paikallisten lääkintähenkilöiden kanssa.**

Niin että eiköhän Suomessakin asiat selviä! Pitää myös muistaa, että muualta tulleet eivät suinkaan valtaa sairaaloitamme, vaan **toimivat lisänä suomalaisten hoitajien joukossa.**

Kirjoittaja rinnastaa filippiiniläiset hoitajat SPR:n kriisiapuun eli terveydenalan ammattilaisiin, jotka lähtevät määrääjäksi kriisialueille töihin. Samoin kuin filippiiniläisillä heilläkään ei ole yhteistä kieltä kaikkien potilaiden kanssa, mutta hoito ei siitä kirjoittajan mukaan kärsi. Tosin lähihoitajan työnkuva eroaa melko paljon leikkausavustajan tehtävistä; henkilökontaktit ovat työyhteisön lisäksi asiakkaan kanssa olemista kuin leikkaussalissa, jossa potilas on nukutettuna. Viestin kirjoittaja lisää vielä, että henkilöstö pystyy toimimaan kriisialueen lääkintähenkilöiden kanssa, vaikkei yhteistä puhuttua kieltä olekaan. Sjöbergin (2004: 140–141) sanoin työympäristö, tilanne ja toimijoiden roolit edistävät haluttuihin tavoitteisiin pääsemistä. Esimerkin tilanteessa tämä ilmenee siten, että hoitotilanteessa ollaan muun kuin yhteisen kielen varassa. Verkkoviestin kirjoittaja rinnastaa suomalaisen leikkaussalin kriisialueen toimintaympäristöön; kieliasetelma on samankaltainen suomalaisessa leikkaussalissa. Tosin rekrytoitavat ”toimivat lisänä” suomalaisten joukossa. Kirjoittaja näkee tulevat hoitajat työyhteisön osana toisin kuin enemmistö verkkokeskustelijoista. Yleensä viesteissä vaikuttaa painottuvan hoitajien irrallisuus työympäristöstä. Kielen yhteydessä kirjoittaja puhuu ”osaamisesta” ja ”puhumisesta”. Hyvää työtä on kuitenkin ”pystytty tekemään” ja on ”pystytty toimimaan” paikallisten kanssa. Ilman yhteistä kieltä on kyetty kirjoittajan ilmaiseman käsityksen mukaan välittämään asioita ja saavutettu tilanteeseen asetetut tavoitteet. Auki jää, mistä kirjoittaja on äänensä saanut: onko hän terveydenhoitoalalla vai poiminut käsityksiään muualta?

Kaiken kaikkiaan voisi sanoa, että kirjoittajat, jotka näkevät filippiiniläiset kielitaidottomina ja siten kykenemättöminä toimimaanhoivatyössä potilasturvallisuuden takia, näkevät kielen lähinnä verbaalisena suomen kielen taitona. Potilasturvallisuuden esiin nostavat kirjoittajat vaikuttavat näkevän filippiiniläiset passiivisempina kohteina, jotka tulevat

vaarantamaan potilaiden hengen. Vastaaänenä tälle kirjoittajat painottavat viestinnän laajemmin näkemistä: mukana ovat työyhteisö ja ympäristö, jonka osana hoitajat ovat.

4.2.4 Vanhusten oikeus hoitoon omalla äidinkielellä

Kielitaidon merkitystä potilasturvallisuuden kannalta painottavissa viesteissä vedotaan usein vanhusten oikeuteen saada hoitoa omalla äidinkielellään. Myös Tehyn puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesola argumentoi tämän oikeuden puolesta MTV3:lle antaman haastattelun pohjalta tehdyssä artikkelissa (ks. lukua 4.2.2 edellä).

Verkkokeskusteluissa vedotaan vanhusten tarpeeseen kommunikoida hoitajien kanssa, mikä ilmenee seuraavasta esimerkistä:

Jotain on todella mätää tässä maassa

eestiläinen nainen | 21.1.2008 8:50

[-] **Työ vanhuksiin kanssa ei ole pelkkä vaippaan vaihtaminen - vanhuus tarvis puheenseuraa ja omakielistä hoitoa.** Ehkä ei olekin syy palkkamäärässä vaan raskaassa työssä? Miksei tehdä enemmän virkapaikkoja, ettei perus- / lähihoitaja itse heti eläkeiässä ei joutuisi hoidettavaksi hoitolaitoksessa?

Viestikatkelmassa korostuu, ettei vanhusten kanssa oleminen ole vain teknistä vaippojen vaihtamista vaan kyseessä on laajempi viestinnällinen tilanne. Vanhukset eivät ole vain hoidon kohteena vaan osallisina tilanteessa. Kirjoittaja näyttää mieltävän kielen tarkoituksiksi tehdä hoidosta ihmisläheisempää, koska mainitsee erikseen vanhuksen kaipaavan jutteluseuraa omakielisen hoidon lisäksi. Kyse on sosiaalisesta toiminnasta, joten vanhus osallistuu hoitotilanteeseen. Seuraavassa esimerkissä ajatus konkretisoituu lisää:

PELOTTAVAA TOIMINTAA

EU:ssakin työntekijöitä | 20.1.2008 4:51

Vanhuksille lähihoitajat eri kulttuurista ? Moraalitonta ajattelua työnvälitys yritykseltä Suomessa. **Vanheneminen on meillä jokaisella edessä** ja maksamme korkea veroa sekä sosiaaliturva maksua.

Tavoite pitää **olla omalla äidinkielellä keskusteleva ja ymmärtävä hoitaja jonka kulttuuri historia tuntuu ikääntyvälle turvalliselta.**

Arvostan muita kulttuureja ja ihmisiä niissä, mutta tässä tapauksessa on kyseessä häikäilemätön keino rikastuttaa työnvälitys yritystä. Ehdotan kriittistä tarkastelua viranomaisilta tässä asiassa.

Kieli muotoutuu esimerkissä merkitysten välittäjäksi kahden toimijan välillä – hoitajan ja

hoidettavan. Toimijuus ei ole välttämättä kirjoittajassa itsessään, vaan kielellisin keinoin vastuuta toiminnasta voidaan vaihtaa. (ks. Wertsch 1998: 25.) Tässä esimerkkiviestissä kirjoittajan toimijuus vaihtelee. Ensimmäisessä argumentissaan toimijana on ”me”. Kirjoittaja käsittää kieliongelman yhteiseksi puhumalla tällä suomalaisten työikäisten työssä käyvien äänellä: ”Vanheneminen on meillä jokaisella edessä” ja ”maksamme korkeaa veroa sekä sosiaaliturva maksua”.

Seuraavassa argumentissaan kirjoittaja häivyttää oman toimijuutensa ja antaa ymmärtää, että kyseessä on yleisesti hyväksyttävä mielipide. Hän sanoo, että omakielisen hoidon lisäksi vanhuksilla pitäisi olla ”omalla äidinkielellä keskusteleva ja ymmärtävä hoitaja”, jonka kulttuurihistoria ei eroa vanhuksen kokemasta. Kirjoittaja näkee turvallisuudentunteen olevan saavutettavissa helpommin kielellisesti luotujen merkitysten avulla. Kielen avulla tämä voidaan saavuttaa, mutta nähdäänkö muita väyliä? Hoitajana oleminen ja hoitaminen voidaan tulkita laajemmaksi dialogiseksi ja sosiokulttuuriseksi viestintäkokonaisuudeksi, jossa on mukana mennyttä yhteisten merkitysten rakentamisessa ja turvallisen ympäristön luomisessa. Bahtin (1981: 293–294) painottaa menneisyyden ja nykyisyyden läsnäoloa jokaisessa hetkessä. Tässä esimerkissä kirjoittaja huomioi asiaa nostamalla kulttuurin tuntemisen esille. Kieli on kerroksellista, ja jokaisella on omat kokemuksensa taustalla, mikä vaikuttaa kunkin tilanteen kokemiseen.

Lopuksi kirjoittaja puhuu omalla äänellään nostaen itsensä toimijaksi. Hän sanoo arvostavansa muita kulttuureja ja peräänkuuluttaa kriittistä keskustelua aiheesta. Lisäksi hän ilmaisee kokevansa rekrytoinnin moraalittomana ja työnvälitysyhtiöiden vievän välistä ylijäämärahat. Kirjoittaja pitää rekrytoitavia halpatyövoimana.

Kulttuurisen tietämyksen ja jutteluseuran ohella omalla äidinkielellä saatavaa hoitoa perustellaan hoidon tasolla, kuten seuraavasta esimerkistä voi huomata:

Filippiineiltä hoitajia Suomeen...

Eija | 20.1.2008 4:00

No sepä hienoa, ei muuta kuin opettelemaan kieliä...sitten kun tulee lähtö vanhainkotiin **ei hoitoa enää kotimaisella kielellä saakkaan**. Suomesta hoitajat lähtevät ulkomaille, ja tänne tulee ryntäys Filippiineiltä, alkaa olemaan balanssissa tämä touhu. **Ja hoidon taso sen kun nousee**

Kirjoittaja antaa ymmärtää, että tulevaisuudessa hoitokielenä on muu kuin kotimainen kieli. Suomalaiset hoitajat lähtevät, ja tilalle tulee ”ryntäys Filippiineiltä”. Kirjoittaja ei vaikuta luottavan tulevien hoitajien ammattitaitoon, koska epäilee hoidon tason laskevan.

Ammattitaito vaikuttaisi olevan yhtä kuin kielitaito, sillä muuta perustetta hoidon tason laskun ironisointiin ei ilmaista. Ironia on viestissä pääroolissa. Se on paitsi tehokas vaikutuskeino myös moniäänisyyden ilmentymä. Moniäänisyys mahdollistaa tämän vastakkaisen merkityksen liittämisen samoihin sanoihin: ironiassa lausumaan kohdistuu kaksi ääntä. (ks. Lähteenmäki 2002: 196–197.) Kirjoittaja mainitsee aluksi, ettei auta muu kuin alkaa itse opetella kieliä – ikään kuin kompensoimaan filippiiniläisten kielitaidon puutteita. Vaikka viestissä häivytetään toimijaa yksipersonaisuuden taakse, saa kuvan, että kirjoittaja viittaa itseensä ja tuntemukseensa omasta tulevaisuudestaan. Lausumassa ”sitten kun tulee lähtö vanhainkotiin” kirjoittaja antaa kuvaa omakohtaisuudesta: sitten kun minulle tulee lähtö vanhainkotiin. Vanhusten oikeudella saada hoitoa omalla äidinkielellään viitataan hoidon tasoon ja siten potilasturvallisuuteen.

Vastäänänä edelliselle on seuraava esimerkki, jossa todetaan, etteivät alun kieliongelmat ole este hyvälle hoidolle:

Onko kokemusta?

Mietityttää | 20.1.2008 15:15

Kirjoituksestasi saa sellaisen kuvitelman, että sinulla on kokemusta näistä hoitajista.

Toisin kuin luulet. He oppivat suomen kielen nopeammin kuin sinä englannin, tai muun vieraan kielen.

Hoidon tasosta voin kokemuksesta sanoa, että ainkaan taso ei tule tippumaan. Jos tarkoitat henkilökohtaista palvelua vanhainkodissa tai sairaalassa.

Kirjoittaja puhuu suoraan edellisen esimerkin nimimerkin takana olevalle. Vaikka viestit eivät olleet viestiketjussa peräkkäin, viestin sisällöstä voi päätellä, että se on osoitettu Eijalle. Kirjoittaja antaa ymmärtää epäilevänsä, ettei Eijalla ole kokemusta hoidettavana olosta ja osoittaa tämän käsityksen vääräksi leimaamalla sen ”luuloksi”. Kirjoituksessa nousee myös suomen kielen oppimisen teema. Kirjoittaja vetoaa siihen, että filippiiniläiset oppivat suomen nopeammin kuin puhuteltavana oleva oppii vieraita kieliä. Kieli käsitetään kokonaisuutena, joka opitaan. Taustalla saattaa vaikuttaa stereotypia niin sanotun hyvän kielipään omaavista filippiiniläisistä. Kirjoittaja ilmaisee varmaan sävyyn oman kokemuksensa perusteella, ettei ainakaan hoidon taso putoa henkilökohtaisesta palvelusta puhuttaessa. Keskustelussa käydään dialogia toisen äänen kanssa: rakennetaan uutta, mutta yhteys edellisiin käsityksiin säilyy (ks. Lähteenmäki 2002: 196–197). Toisin kuin ”Eija”, ”Mietityttää”-nimimerkin takana oleva henkilö osoittaa äänensä suuremmin omakseen – omin sanoin – mikä osoittaa käsityksessä

olevan äänen sisäisesti vakuuttavaksi (ks. Bakhtin 1981: 344–345).

Seuraava viestissä käydään myös dialogia ”oikeus omakieliseen hoitoon” -äänien kanssa. Esimerkissä ihmetellään, miksi kielitaidosta on yhtäkkiä tehty ongelma, koska kaksikielisessä maassa voi ruotsinkielinen vanhus saada hoitoa omalla äidinkielellään vain satunnaisesti:

Yht'äkkiä huoli kielitaidosta!

Raparperi | 27.4.2008 16:53

Suomessa on Suomen kansalaisia, jotka vain satunnaisesti saavat hoitoa äidinkielellään: ruotsinkielisten rannikkokuntien, varsinkin saariston vanhukset, jotka eivät puhu eivätkä ymmärrä suomea, saavat tyytyä siihen mitä on.

Kun potilas ei ymmärrä tai osaa ilmaista itseään, sanotaan, että "Suomessa puhutaan suomea". Niinkuin se mitään auttaisi.

Vanhus ei tietysti ymmärrä sitäkään, mutta kiukun hän ymmärtää.

Kirjoittaja osoittaa, ettei Suomen kansalaisillekaan omalla äidinkielellä saatava hoito ole itsestäänselvyys. Kirjoittaja rinnastaakin suomenkieliset vanhukset ruotsikielisiin, jotka ”saavat tyytyä siihen, mitä on”. Kieliasetelma ei ole uusi.

Yhteenvedona voisi sanoa, että omalla äidinkielellä saatavan hoidon puolesta puhuvat tuovat esiin hoitajan ja potilaan välisen suhteen. Kirjoittajat kokevat hoitotilanteen laajempaan tilanteeseen kuin vain ”vaipan vaihtona”. Samanlaisen kulttuurihistorian kielellinen jakaminen tilanteessa tekee hoitotilanteesta kokonaisvaltaisemman. Vastäänet nostavat puolestaan esiin suomalaisten hoidon tason nonverbaalin viestinnän merkitystä korostamalla.

4.2.5 Kielen oppiminen ja opettaminen

Verkkokirjoittelijoilla on monia käsityksiä kielen oppimisesta ja opettamisesta. Kielitaidon puutteellisuuden ja riittämättömyyden synnyttämä pelko vanhusten potilasturvallisuudesta on vahva, mutta aineistosta löytyy myös ääniä, jotka korostavat suomen kielen opittavuutta ja sitä, että vähemmälläkin kielitaidolla voidaan pärjätä.

Kielenoppimisen suhteen rikotaan toisinaan suomen kielen vaikeus -myyttiä, mikä ilmenee seuraavasta viestissä, jonka kirjoittaja on osoittanut viestinsä otsikon mukaan Henkalle, joka on aiemmin leikkausalihoitajia koskevassa viestiketjussa kysynyt, pitääkö alkaa opiskella englantia potilaaksi päästäkseen.

Hienoa, että löytyy **tällaisia positiivisia ja ennakkoluulottomia ihmisiä, kuten Henkka**, joka on valmis jopa kehittämään **kielitaitoaan** saadakseen tätä erinomaista filippiiniläisten toteuttamaa hoitoa.

Valitan, et taida ihan heti päästä tähän luxushoitoon. Kuten jutussa sanottiin, **pääosin he toimivat leikkaussalissa, jossa jo nykyisin käytetään paljon työkielenä englantia**. Potilas yleensä nukkuu (usein ulkomaalaisen erikoislääkärin taidokkaan työn turvin), joten keskusteluun ei pääse mukaan.

Ja muille epäileväisille tiedoksi, että suomen kielen voi oppia. Tunnen monia (italialaisia, saksalaisia, ruotsalaisia, malesian kiinalaisen, amerikkalaisen jne - ja telkkarissahan olemme nähneet suomea puhuvia somaleja, kosovolaisia jne), jotka ovat sen opiskelleet ja puhuvat jopa paremmin kuin monet suomalaiset.

Nimimerkillä Totuus kirjoittava keskustelija käyttää vastineensa aluksi ironiaa tehokeinona ylistäessään Henkan ennakkoluulottomuutta ja halua kehittää kielitaitoaan. Hän argumentoi työkielen olevan leikkaussalissa yleisesti englantia, ”kuten jutussa sanottiin”. Hän nostaa lehtiartikkelin oman äänensä tueksi. Ääni eroaa potilasturvallisuuden puolesta huolestuneiden kielitaitokäsityksestä siinä, että muidenkin kuin suomen osaaminen on kielitaitoa. Kielenoppimisen suhteen hän vetoaa omaan arviointikykyynsä ja sanoo, että suomea voi oppia; hän tuntee monia muiden kansallisuuksien edustajia, jotka puhuvat suomea ”jopa paremmin kuin monet suomalaiset”. Kirjoittaja provosoi tällä lausumallaan. Voisi tulkita, että hän korostaa eri kansallisuuksien edustajien puhuman suomen yleisyyttä mainitsemalla televisiossa esillä olevat ulkomaalaiset.

Omakohtainen kokemus on vahvasti esillä ”Totuuden” viestissä. Hän mainitsee henkilökohtaisesti tuntevansa kielen opiskelleita. Viestistä nousee esiin ajattelutapa, että kielen joko osaa tai ei; kirjoittajan tuntemat henkilöt ovat opiskelleet ”sen”.

Seuraavassa esimerkissä korostetaan tulevien hoitajien pätevyyttä sekä nostetaan esiin kielen opittavuutta:

potilaat kunniaan

Parempaa tulevaisuutta toivova | 11.2.2008 15:11

[- -] **Uutisen mukaan tulevat siis hoitajiksi, eivät sairaanhoitajiksi. Siinä on ero. Hoitajia tarvitaan erityisesti vanhusten hoitoon.** Hoitajan tehtävään ei edes vaadita sairaanhoitajan tai edes lähihoitajan/perushoitajan pätevyyttä, vaan mikä tahansa terveydenhoidon koulutus, esim.hammashoitaja käy.

Nyt saamme siis aivan erinomaisesti koulutettuja, hyvin käyttäytyviä ja ystävällisiä

hoitajiavanhuksillemme.

Kielitaito ei ole ongelma. Kielen voi oppia. Ystävällinen, vanhusta kunnioittava, rajallisen kielitaidon omaava hoitaja on toki paljon parempi kuin suomalainen työhön kyllästynyt ja täysin sanaton, töykeä hoitaja.

Kirjoittaja on lukenut uutisesta, jota siteeraa, että kyseessä ovat nimenomaan lähihoitajiksi tulevat filippiiniläiset. Ensimmäisessä kappaleessa korostuukin yhteiskunnasta omaksuttu autoritaarinen ääni siitä, miten juuri vanhustenhoitoon tarvitaan hoitajia. Koska filippiiniläiset ovat sairaanhoitajiksi kouluttautuneita kotimaassaan, kirjoittaja pitää heitä jopa ylikoulutettuina. Hän näyttää rinnastavan suomalaisen tutkinnon suoraan filippiiniläiseen. Viestissä jatkuu filippiiniläisiin liittyvien stereotyyppien ylläpitäminen ja filippiiniläisten hoitajien asettaminen suomalaisten hoitajien yläpuolelle. Kirjoittaja vaikuttaa erottavan kielitaidon ammattitaidosta. Hän kuvaa, että kielen voi oppia eikä ”rajallinen kielitaito” ole este hoivatyölle. Hoitajia ei siis leimata täysin kielitaidottomiksi, ja nonverbaalin viestinnän merkitystä korostetaan rinnastamalla filippiiniläisten luonteenpiirteitä puhumattomaan suomalaiseen. Rajallisen kielitaidon käsite tuo uuden vivahteen verkkokeskusteluihin, sillä yleensä kielitaito nähdään asiana, jota on tai ei ole, mikä oli esillä myös sanomalehtiartikkeleissa. Yleensä verkkokeskusteluissa puhutaan kielitaidottomista, ellei suomen kieltä osata riittävästi.

Kielen opittavuuden puolustajien joukossa viestijät kirjoittavat usein juuri rekrytoitavien hoitajien ammattitaitoisuudesta, joka on erillään kielitaidosta. Seuraava kirjoitus on vastine viestille, jossa ironisesti ilmoitetaan ”hoidon tason sen kun nousevan”, kun filippiiniläisiä hoitajia rekrytoidaan Suomeen.

Taso nousee varmasti

Jaakko | 20.1.2008 17:57

No niin nousee kun suomalaiset nirppanokkahoitajat lähtevät pitämään kahvipausejaan ja lakkojaan muualle. **Kyllä työ tekijäänsä kiittää vaikka kielitaito olisikin alussa puutteellinen.** Nyt voi rauhallisin mielin ajatella vanhuutta, kun on **varmuus että hoitajat ovat ammattitaitoisia ja ahkeria**, eivätkä aina nurisemassa milloin mistäkin pikkuasiasta tai lakkopuuhissa.

Viestin sisällöstä saa vaikutelman, että tämäkään kirjoittaja ei näe kielen oppimista mustavalkoisena; kielitaidossa voi olla puutteita alussa, mutta se ei tarkoita, ettei kieltä oppisi. Kirjoittajan käsityksen mukaan kieltä kuitenkin opitaan ja mahdollisesti työn ohessa. Kirjoittaja puhuu ”kielitaidon puutteellisuudesta”. Tämä vaikuttaisi olevan toistoa muiden

sanoista, vaikka kirjoitus on muuten hyvin vakuuttavasti ja omaäänisesti kirjoitettu. Vaikuttaa siltä, etteivät nimimerkin käsitykset käy enää dialogia muiden kirjoittajien tuomien äänien kanssa, sillä niissä on kuultavissa yksilön omia tarkoituksia ja merkityksiä (ks. Aro 2009: 32).

Kirjoittaja antaa myös ymmärtää, ettei kielitaidolla ole vaikutusta ammattitaitoon. Kirjoittajan mukaan hän voi vanhentua rauhassa, koska on varmuus hoitajien ammattitaidosta ja ahkeruudesta, mutta mitä kirjoittaja lukee ammattitaidoksi? Kielitaito ja ammattitaito pysyvät viestissä erillisinä, mikä osoittanee työssä tarvittavan kielen sanastolliseksi erityispiirteeksi. Kirjoittaja korostaa lisäksi viestin alussa ja lopussa suomalaisten ”nirppanokkahoitajien” juoruiluja ja lakkoiluja nostoen filippiiniläisten hoitajien asemaa korkeammalle. Verkkokeskusteluissa tämän kaltaiset rinnastukset ovat varsin yleisiä argumentointikeinoja. Lakkoilulla viitattaneen lakonuhkaan, joka oli valloillaan vuoden 2007 syksyllä terveydenhoitoalalla. Lakko ei tosin toteutunut.

Edellisessä viestissä vaikuttaa korostuvan, että ammatillinen kielitaito on erityisesti sanastollinen vivahde. Seuraavassa esimerkissä mikä kielellistyy sama teema. Nimimerkki kirjoittaa maahanmuuttajan puolison äänellä.

vastaus

juke | 20.1.2008 21:09

Varmaan ihan loistavasti, nimimerkillä "kuusi vuotta naimisissa Kiinalaisen maahanmuuttajan kanssa". Yhdellä korkeakoulututkinnolla tosin ei saanut kuin tiskaajan töitä, mutta kahdella on jo pärjännyt..

Voin myös kertoa, että **oma vaimoni oppi kielen mukaanlukien hänen oman alansa vaikea ammattisanasto noin viidessä vuodessa**. Kansalaisuuden saamiseen liittyi kielitasokoe, joka meni läpi helposti.

Kirjoittaja on ollut tavallaan osallisensa prosessissa seuratessaan vaimonsa kielenoppimista. Viestistä ilmenee myös, että kirjoittajan mielestä kielen oppiminen on tapahtunut nopeasti. Kirjoittaja osoittaa toimijaksi oman vaimonsa, joka on jo oppinut kielen ja sen osana alansa ammattisanastonkin viidessä vuodessa. Viestin kirjoittaja erottaa ammatilliseksi kielitaidoksi nimenomaan sanaston hallinnan. Lisäksi hän mainitsee kielitaitotestin, ”joka meni läpi helposti”. Tällä kirjoittaja korostaa vaimonsa hyvää kielitaitoa. Viestistä saa kuvan, että kielenoppijan kielitaito on nyt ”valmis”. Kirjoittaja ottaa kantaa kielen rooliin maahanmuuttajien yhteiskuntaan mukaan tulemisessa. Vasta toinen korkeakoulututkinto nosti hänen vaimonsa tiskaajan roolista. Tämä koulutusta vastaamattomissa töissä oleminen on ollut

julkisessa keskustelussa esillä (ks. lukua 4.1.2 edellä).

Osassa viestejä kielenoppimiseen suhtaudutaan melko optimistisesti. Edellä mainitun kaltainen positiivinen käsitys kielen oppimisesta jatkuu myös seuraavassa esimerkissä:

Vika

Kallu | 27.4.2008 14:21

näillä filippiiniläisillä varmaan on, että **opettelevat sukkelaan maan kielen** ja ainakin **olen muualla nähnyt heidän olevan ahkeria. Koulutuksen tasonhan kävivät viskaalimme toteamassa meikäläisiä vastaavaksi**. Toivottavasti pääsevät etenemään urallaan lähihoitajan tehtävistä **kunhan on kieli riittävästi hallinnassa!**

Toivottavasti jäävät rikastamaan suomalaista geeniperimää eli avioituvat maahan.

Viesti antaa vaikutelman, että kirjoittaja uskoo filippiiniläisten oppivan kielen nopeasti, mutta hän ilmaisee sen melko varovaisesti. Vaikuttaa, että tämä lausuma olisi muualta viestiketjusta ja ulkopuolelta kuultua, koska kirjoittaja ei sano asiaa varmaksi. Lausuman tueksi hän mainitsee itse nähneensä filippiiniläisten olevan ahkeria jossain muussa tilanteessa ja tuo siten omaa ääntänsä esiin. Viestistä saa vaikutelman, ettei kirjoittaja ole täysin sisäistänyt kielen oppimista koskevaa ääntä, mutta päättelee sen todeksi, koska filippiiniläiset ovat ahkeria. Jälleen filippiiniläiset ovat niitä toimijoita, jotka ”opettelevat kielen”. Koulutuksen vastaavuudesta puhuttaessa toimija vaihtuu – vastuu pätevyydestä on henkilöillä, jotka ovat Filippiineillä käyneet.

Nopean kielenoppimisen ohella kirjoittajan käsityksen mukaan filippiiniläisten koulutus on kohdallaan, koska Suomesta on alan ihmisiä, joita hän kutsuu oikeustermein viskaaliksi, käynyt paikalla. Kirjoittaja toivoo hoitajien myös etenevän tehtävistään kielen ollessa ”riittävästi hallinnassa”. Ilmeisesti tulevien hoitajien kielelliset kyvyt ovat kirjoittajan mukaan riittävät lähihoitajan ammattiin, mutta etenemiseen vaaditaan enemmän. Tässä lienee taustalla käsitys, että kielelliset vaatimukset vaihtelevat työtehtävän suhteen, mitä esimerkiksi Valviran johtaja Tarja Holi painottaa (HS 19.1.2010) (ks. lukua 2.3 edellä). Lopuksi kirjoittaja osoittaa toiveensa hoitajien jäämisestä Suomeen ja avioitumisesta suomalaisen kanssa.

Kielenoppimisen nopeudesta on käsitys myös nimimerkillä ”Jaakko Parantainen”, joka osoittaa viestinsä henkilölle, joka kuvaa rekrytoinnin riistoksi:

Vientituote

Jaakko Parantainen | 25.3.2009 12:04

Filippiinien suurin vientituote on tyovoima. Rakennusmiehet, merimiehet, asiakaspalvelu esim hotelleissa, ravintoloissa sekä myös sairaanhoitajat. Eli kyllä siellä riittää vielä tekijöitä omiksi

tarpeiksi vaikka niistä muutama kymmenen taikka muutama sata suomeen tulisikin toihin.

Lisäksi ammattitaito on sama ellei parempi kuin suomessa koulutetuilla ja kielen yleensä oppivat jo tuon vuoden opiskelun aikana ennen keikalle lahtoa. Lisäksi motivaatio ja "palvelu" on tuplasti parempaa kuin kotomaisilla. Helsingissa saavat suomalaisella minimipalkallakin hyvän elintason ja osan palkasta lahettavat vielä kotiin perheelle.

Jos ei kerran suomesta tekijoita löydy niin siitä vain, kaikki voittaa eikä se ole taalla forumeilla roikkujilta pois. Missaan nimessä ratkaisu ei ole se että nyt laman iskiessä paalle nostetaan suomalaisten hoitajien palkat pilviin ja pakotetaan kunnat sekä valtio ottaamaan lisää lainaa kun ei verotulot kata terveydenhuollon kuluja.

Kirjoittaja painottaa, ettei työvoima lopu Filippiineiltä vaan muun muassa sairaanhoitajat ovat maan vientituote. Hoitajat ovat ammattitaitoisia – jopa enemmän kuin suomalaiset – ja kieli on yleensä opittu ennen kuin hoitajat lähtevät töihin. Mikään ei ole hänen mukaansa pois muilta suomalaisilta. Kirjoittaja ilmaisee varsin vakuuttavasti, että kieli opitaan vuodessa. Aukoksi jää, mistä hän on käsityksen omaksunut. Kirjoittaja listaa ilmeisesti faktoiksi mieltämiään asioita peräkkäin, mutta ei ilmaise, mistä on ne poiminut. Viestissä kuuluu lisäksi ääni, jossa rinnastetaan filippiiniläisiä suomalaisiin hoitajiin: filippiiniläisillä on korkeampi motivaatio ja he ovat palvelualttiimpia kuin suomalaiset. Kirjoittajan mielipide vaikuttaa olevan varsin siloteltu ja edustavan melko ideaalista tilannetta. Kyse on kuitenkin yksilön senhetkisestä henkilökohtaisesta kokemuksesta lähtevä (ks. Aro 2009: 14). Kirjoittaja käsittelee viestissään myös vallitsevaa taantumaa ja sanoo, ettei ainakaan hoitajien palkkojen nostaminen ja kuntien velkaantuminen tässä tilanteessa ole ratkaisu.

Käsitys siitä, kenellä on vastuu kielenoppimisesta, vaihtelee verkkokeskusteluiden viesteissä. Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja nostaa esiin, etteivät filippiiniläiset ole yksin vastuussa kielen oppimisesta.

Opiskelevat etukäteen suomea

Mamma Mia | 20.8.2009 22:28

Olen lukenut naistenlehdessä, että Filippiineillä on suomalainen opettamassa tänne tulijoille suomea.

Potilaan (vanhuksen) omaisen näkökulmasta voin sanoa, että vanhainkodissa Helsingissä oli jo vuosia sitten hoitajia muista maista, osa sellaisia jotka olivat jo käyneet koulun Suomessa ja **osasivat puhua suomea, samoin Eestistä tulleet oppivat helposti suomea. Minusta he olivat hyviä hoitajia ja ystävällisiä vanhuksille.**

Suomeen rekrytoitaville hoitajille opetetaan suomea, minkä kirjoittaja sanoo olevan

naistenlehdestä löydetty tieto. Vastuu kielen oppimisessa vaikuttaisi olevan opettajalla. Opettaja on se vastuullinen toimija, joka opettaa kieltä näille hoitajille jo heidän kotimaassaan. Toisessa kappaleessa kirjoittaja ilmaisee puhuvansa vanhuksen omaisen äänellä. Hän tuo dialogiin mukaan sen, etteivät ulkomaalaiset hoitajat ole uusi asia, ja nostaa Virosta tulleet erityisesti ryhmäksi, joille suomen kielen oppiminen ei ole ongelma. Kokemuksensa perusteella hän sanoo, että nämä ulkomaalaiset hoitajat ovat hänen mielestään hyviä hoitajia. Tämänhetkissä käsityksissä on siis läsnä mennyt, jonka kanssa kirjoittaja käy keskustelua.

Kielen oppimisen nähdään verkkokeskusteluissa kaiken kaikkiaan olevan joko oppijan tai opettajan vastuulla. Työnantajien tai työyhteisön vastuuta ei juuri tuoda esille. Viestijöiden optimistisimman käsityksen mukaan filippiiniläiset ”oppivat kielen” nopeasti, koska ovat muutenkin niin ahkeria. Erikseen ei muotoilla, missä ja miten tämä prosessi tapahtuu.

4.2.6 Kielitaitoa kompensoivat tekijät

Aina kielitaidon puutteita ei nähdä hoivatyön tekemisen esteinä, vaan niitä voidaan kompensoida eri tavoin. Kielitaidon puutteet ja huoli vanhusten oikeudesta omakieliseen hoitoon saavat vastaanikseen keskustelijoiden kuvauksia Aasian maista muuttaneiden iloisuudesta ja motivoituneisuudesta oppimaan suomen kieltä. Äänet taistelevat keskenään taajaan. Onko kyseessä omakohtaisia kokemuksia vai muualta omaksutut äänet?

Seuraavan viestin kirjoittaja rinnastaa suomalaisen ja filippiiniläisen hoitajan sekä edustaa ääntä, joka asettaa pääpainon filippiiniläisten luonteenpiirteille:

Ajatella!

Äiti | 20.1.2008 22:53

Suomalainen hoitaja tietysti kelpaa minne vaan maailmalle hoitamaan lapsia tai vanhuksia.

Vastaanottavan maan täytyy jopa olla iloinen että saa ahkeran, ihanan suomalaisen. (Joka opettelee kieltä..)

Mutta filippiiniläinen hoitajako ei kelpaa hoitamaan meitä suomalaisia? **Ystävällisyys ja vanhusten kunnioittaminen voi heillä on luontaisempaa kuin meillä. Kielen oppii kyllä vähitellen.** Ja aina varmasti vuorossa on suomalaisiakin hoitajia, jotka osaavat englantia (jota Filippiineillä osataan paremmin kuin meillä), joten **kommunikaatio-ongelmat eivät liene kovinkaan isoja.**

Tervetuloa siis! Ihanaa että saamme Suomeen väriä!

Esimerkissä kirjoittaja rinnastaa suomalaisen ja filippiiniläisen hoitajan ironian keinoin. Hän

vetoaa suomalaisuuteen luonnehtimalla tilannetta, jossa suomalainen hoitaja hakeutuu ulkomaille. Vastaanottavan maan täytyy olla suorastaan iloinen saadessaan ”ahkeran, ihanan suomalaisen (joka opettelee kieltä)”. Kirjoittaja kysyy, miksei ystävällinen ja vanhuksia kunnioittava filippiiniläinen sopisi hoitamaan ”meitä suomalaisia”.

Hän nostaa esiin myös kielenoppimisen: kielen oppii vähitellen. Kirjoittaja ei siis näe kielitaitoa työtä estävänä tekijänä vaan asiana, jonka oppii pikkuhiljaa työn ohessa. Työyhteisön rooli korostuu, kun esiin nousee muiden suomalaisten hoitajien vastuu huomioida monikulttuurisuutta englanniksi kommunikoimalla. Hoitaja ei vain mene työpaikalle hoitamaan potilaita vaan on osa työyhteisöä ja vuorovaikutuksessa siihen kuuluvien kanssa. Viesti eroaakin muusta aineistosta siinä, että kirjoittaja mainitsee suomalaisten hoitajien kielitaidon ja heidän roolinsa filippiiniläisten hoitajien työtovereina. Analyysi osoittaa, että tätä näkökulmaa verkkokeskusteluissa nostetaan esiin vain harvoin. Lisäksi kirjoittaja korostaa kielen kommunikatiivisuutta. Vaikka puhuttuna kielenä olisikin englantia, eivät kommunikaatio-ongelmat vaikuttaisi olevan kovin suuria kirjoittajan mukaan. Toimivan kielitaidon ominaisuutena on se, että viestinnälliset tavoitteet saavutetaan eikä se vaadi aina oikeakielisyyttä (ks. Sjöberg 2004: 140). Viestin kirjoittaja ei varsinkaan alussa laita painoarvoa sille, millä kielellä keskustelua käydään. Taustalla on myös se niin sanottu kulttuurinen totuus, että suomalaiset osaavat englantia hyvin ja filippiiniläiset jopa paremmin.

Seuraavassa kahdessa esimerkkiviestissä käydään dialogia kielitaidon tarpeesta. Ensimmäisessä viestissä korostetaan filippiiniläisten kielitaidottomuutta ja jälkimmäisessä argumentoidaan elekielen merkityksen puolesta:

Ja kukas heille suomen kielen opettaa?

Sari | 26.4.2008 14:58

Itsekö he suomen kielen tuntinsa maksavat?

Ai joo.... mutta eihän heidän tarvitsekaan osata kieltä!

Riittää kun ovat nätin näköisiä ja hymyilevät kauniisti!

Sehän on niin kivaa, että Suomeenkin saadaan vähän monikulttuurisuutta - olkoonkin, että tulevat oman maan kansalaisten kustannuksella, mutta silti.

Sari

Jatta | 27.4.2008 11:30

Mitä sillä kielitaidolla on väliä, elekielkin on heillä lempeämpää kuin Suomalais hoitajien tiuskiminen. Kyllä hellä käsi aina kiskonnin voittaa.

Ensimmäisessä esimerkki viestissä nimimerkki ”Sari” ilmaisee hyvin tunteella käsitystään filippiiniläisten kielitaidottomuudesta. Viestin kirjoittaja nostaa esiin myös kysymyksen, kenen vastuulla kielikoulutus on: kuka suomea opettaa vai maksavatko filippiiniläiset oman koulutuksensa. ”Sari” ironisoi, ettei filippiiniläisten tarvitsekaan osata suomea – kaunis hymy riittää. Ironia onkin suuressa roolissa tässä viestiesimerkissä. Viestin kirjoittaja näyttää käyttävän hyväkseen filippiiniläisiin liitettyjä stereotypioita ja käyttää niitä vastakkaisen asenteen ilmaisuun. Sen sijaan, että hän kehuisi hoitajia, hän asettaa sanoihin omia merkityksiä, jotka asettavat hoitajat toisenlaiseen valoon. Näistä moniäänisyyden mahdollistamista vaikuttamiskeinoista Lähteenmäki (2002: 197–198) nostaa esiin paitsi ironian ja myös parodian.

Nimimerkki ”Jatta” on osoittanut viestinsä ”Sarille” ja asettaa argumenttikseen suomalaisen ja filippiiniläisen hoitajan välisen tavan kommunikoida. Filippiiniläisten ”hellä käsi” voittaa suomalaisten hoitajien ”kiskonnan”. Hän korostaa elekielen osuutta, jolloin suullisen kielitaidon merkitys pienenee. Kirjoittajan viestistä syntyy vaikutelma, että hän pitää viestintänä nimenomaan verbaalista kommunikointia. Viestistä tulee vaikutelma, että jopa sanattoman viestinnän uskotaan olevan lempeämpää kuin suomalaisten hoitajien sanallinen ”tiuskiminen” ja ylittää siten suomalaisten hoitajien tason. Kummassakaan edellisessä viestissä ei tule suoraan ilmi, onko kyse omakohtaisesta kokemuksesta vai muilta saaduista äänistä.

Seuraavan kahden esimerkin välisessä dialogissa konkretisoituu oletuksen ja omakohtaisen kokemuksen vastakkainasettelu:

jaaa-a

hv | 20.1.2008 3:27

haluaisitko sinä maatessasi huonokuntoisena ja heikkona vanhana hoitajaksesi **suomen kieltä huonosti osaavan ulkomaalaisen? minä en haluaisi.**

mielummin maksettaisiin tarpeeksi suomalaisille hoitajille ja koulutettaisiin heitä enemmän, tehtäisiin kannattavaksi tehdä hoitotyötä suomessa suomalaisille ja koulutus kiinnostavaksi.

minä haluaisin

Hoidossa ollut | 20.1.2008 15:24

Minä haluaisin. Olen ollut heidän hoidossaan. Ja jos ajattelee suomalaisten sairaaloiden työtä helpottavia välineitä heidän käytössään.

Ei pieni kokokaan ole mikään este.

Ensimmäisessä viestissä kirjoittaja puhuttelee lukijaa kysymällä, haluaisiko tämä vanhana

hoitajakseen ”suomen kieltä huonosti osaavan ulkomaalaisen”. Kysymyksen perään hän tuo melko selvästi esiin omaa mielipidettään. Käsitys vaikuttaisi olevan sisäistetty eikä sen kanssa käydä dialogia. Kirjoittajalla ei liene omakohtaista kokemusta näistä filippiiniläisistä. Hän sulkee itsensä tällä hetkellä pois huonokuntoisten vanhusten ryhmästä, mikä ilmenee kirjoittajan käyttämästä konditionaalimuodosta, joka osoittaa ehdollisuutta.

Sen sijaan ”hv:lle” osoitetussa viestissä on läsnä omakohtaisuus. Sekä nimimerkistä että viestin sisällöstä saa vaikutelman, että kirjoittaja on ollut filippiiniläisten hoidettavana ja on tyytyväinen osaansa, koska voisi jatkossakin olla heidän hoidettavanaan. Viestistä nousevat esiin myös työympäristö ja sen tarjoamat apuvälineet, jotka ovat esimerkki konkreettisista kulttuurisista työvälineistä. Niitä pitää vain oppia hyödyntämään eikä ”pieni kokokaan ole este”. (ks. Vygotski 1978.) Työympäristön tarjoamat välineet auttavat tehtävän hoitamisessa ja tavoitteen saavuttamisessa aivan kuten tilanne ja roolitkin, mitä Sjöberg (2004: 140–141) käsittelee ja sanoo kasvokkaisen viestinnän tarjoamista avuista.

Omakohtaisuus on myös seuraavassa esimerkissä esillä. Viestin kirjoittaja on nimimerkin perusteella ulkomailla asuva suomalainen, joka on sairaskohtauksen saatuaan ollut filippiiniläishoitajien potilaana.

osaavat filippiiniläiset

ulkosuomalainen | 20.8.2009 21:27

jouduin sairaskohtauksen vuoksi klinikalle san francicon kyljessä olevassa Vallejon kaupungissa. 80% sairaanhoitajista joita n:n 3 päivän aikana oli filippiiniläisiä. **hyvin asiantuntevia ja ystävällisiä.**

ilmeisesti ovat oman maansa laadukasta vientitavaraa. Suosittelen!

Viestistä voi tulkita, mikä on kirjoittajan omaksuttua käsitystä ja mitä hän toistaa muiden sanomana. Hän on mahdollisesti omaksunut käsityksensä hoidettavana ollessaan, ja hoitajat ovat tällä perusteella ”asiantuntevia ja ystävällisiä”. Viimeinen lause edustaa arvelua hoitajien ammattitaitoisuudesta toistamalla ääntä ”filippiiniläiset hoitajat ovat maan laadukas vientituote”. Oman kokemuksen perusteella ääni on ”ilmeisesti” totta.

Yhteenvedon voidaan sanoa, että omakohtainen kokemus potilaana olosta vaikuttaa positiivisen käsityksen luomiseen filippiiniläisistä hoitajina sekä kielitaidon toissijaistamiseen. Yksikään hoidettavana ollut tai oleva kirjoittaja ei ole moittinut viesteissään hoitajiaan tai ei ole kirjoittanut sitä kaikkien nähtävälle verkkoon. Myös vanhusten omaiset kaiuttavat positiivisia kokemuksia. Tätä henkilökohtaisten kontaktien merkitystä Jaakkola (2009: 34–35)

käsittelee tutkimuksessaan ja hän on huomannut niiden vaikuttavan yksilöiden asenteisiin. Analyysi ilmentää sitä, että maahanmuuttajien kanssa tekemisissä olevilla näyttää olevan suhteessa myönteisempi asenne maahanmuuttajia kohtaan kuin muilla.

4.2.7 Suomalaiset ja filippiiniläiset hoitajat vastakkain

Filippiiniläisiin sairaanhoitajiin liitetään paljon stereotypioita ja niiden kautta odotuksia. Suomalaisetkaan eivät tältä välty. Seuraava viesti edustaa optimistisimmasta laidasta olevaa käsitystä filippiiniläisten luonteenlaadusta:

Tervetuloa!

hui kauhistus | 21.1.2008 4:28

Olen erittäin tyytyväinen siihen, että tanne saadaan **mukavia ja sydämmellisia ihmisiä tekemaan toita TEHY:n valittajien lisaksi**. Filippiiniläiset siis saavat aivan normaalia palkkaa ts. heihin patee samat lait kuin muihinkin suomalaisiin, eli eikohan ne parjaa.

Lisäksi filippiiniläiset ovat **ahkeria ja oppivat varmasti suomen kieltakin**. Lisäksi luulisin, että vanhuksetkin osaavat iloita, **kun maailman iloisimmaksi kansaksikin väitetyt noyrat ja rehelliset ihmiset tekevät mukisematta työnsä ja vielä hymyillen**. TERVETULOA

Kirjoittaja vaikuttaa suhtautuvan melko luottavaisesti hoitajien tuloon. Hän vaikuttaa omaksuneen filippiiniläisiin liittyviä myönteisiä luonnehdintoja eli vallalla olevia stereotypioita. Hän korostaa tätä sanomalla olevansa ”erittäin tyytyväinen”, että Suomeen tulee sellaista työvoimaa suomalaisten ”valittajien” oheen. Kirjoittaja ottaa osaa myös hoitajien palkkaukseen liittyvään keskusteluun korjaamalla verkkokeskusteluissa vallannutta käsitystä alipalkkauksesta. Hän sanoo filippiiniläisten olevan ahkeria eikä suomen kielen oppiminenkaan ole heille ongelma. Seuraavan äänen hän ilmaisee oletuksenaan. Hän arvelee vanhustenkin iloitsevan, kun ”maailman iloisimmaksi kansaksikin väitetyt” tekevät työnsä hymy huulilla. Tämän äänen hän osoittaa lainatuksi. Vaikuttaa, että nimimerkin äänessä on paljon muualta omaksuttua. Sanoma on varsin ylistävä, mutta omakohtaisia kokemuksia ei tuoda ilmi. Mistä nämä äänet ovat peräisin? Kirjoittaja kaiuttaa jokaisen filippiiniläisiin liitetyn positiivisen adjektiivin yhdessä viestissä, jolloin saa vaikutelman, että luodaan kuvaa lähes yli-ihmisestä.

Seuraavassa viestissä kirjoittaja ei niinkään keskity filippiiniläisiin vaan luonnehtii suomalaisia hoitajia värikkäästi:

Vihdoinkin päästään siihen, mikä muualla Länsi-Euroopassa on totta: ulkomailta tulee hyvää työvoimaa, ja **kotimaan sosiaaliturvaan tottuneet vötkäleet ovatkin pulassa, kun enää ei voi kiukutella ja mennä lakkoon, jotta palkka nousisi koulutukseen ja tehtäviin nähden aivan liian korkeaksi.**

Vielä tarvitaan turkkilaisia korvaamaan suomalaiset tehdastyöntekijät ja kuljettajat, niin ei tarvitse kuunnella SAK:n, AKT:n, paperiliiton vonkausta, kun pojilla palkka on vain yliopiston professoritasoa.

Joko nyt saatais pimeitä ahkeria siivoojia ja remonttimiehiäkin tänne, niin kuin Ruotsiin ja Saksaan? Siellä asuneena noita asioita todella kaipaa...

Viestistä nousee esiin, että kirjoittajan mukaan suomalaiset sairaanhoitajat eivät edusta sitä hyvää työvoimaa, johon hän laskee ulkomailta tulevat hoitajat. Suomalaiset hoitajat menettävät mahdollisuuden ”kiukutella ja mennä lakkoon”. Kirjoittaja viittaa lakonuhkaan, joka oli valloillaan vuoden 2007 loppupuolella. Samaan teemaan rinnastuvat myös SAK, AKT ja Paperiliitto. Kirjoittaja on ilmeisesti kyllästynyt riittävästi ansaitsevien rahavaateisiin. Kirjoittajan ääni vaikuttaisi moittivan enemmän yhteiskuntaa kuin nostavan rekrytoitavaa työvoimaa jalustalle. Viestin loppua kohden kirjoittajan käyttämä ironia vahvistuu, kun hän kaipaa Suomeen pimeää työvoimaa.

Kirjoittajat puhuvat eri roolien kautta. Seuraavan esimerkin kirjoittava lienee omainen tai muuten potilaalle läheinen ihminen. Viestissä ilmaistaan suomalaisen hoitajan tyylyttä potilaan kohtaamisessa:

Potilaille ja vanhuksille suuri etu!

Raparperi | 26.4.2008 9:55

Toivottavasti nämä hoitajat tuovat mukanaan ystävällisen ja välittävän kulttuurinsa, **eivätkä opi liian perusteellisesti suomalaisia tapoja**. Esimerkki **tympeästä hoitokulttuuristamme**: Porvoon sairaalassa polvileikkauspotilas valittaa kipua ja pyytää jääpussia.

Hoitaja: "Kyllä sen kipulääkkeen pitäisi auttaa, ei tässä ehditä passaamaan."

Jos ei ehditty passaamaan, sen olisi kai voinut toisinkin ilmaista.

Tervetuloa filippiiniläiset!

Kirjoittaja kertoo tapauksen, jota on ilmeisesti ollut todistamassa tai kuullut hoidettavana olleelta. Hän kritisoi suomalaista hoitokulttuuria ja etenkin viestintäkulttuuria, jolla ei vastata potilaan tarpeisiin. Kirjoittajan mukaan jääpussia polvelleen pyytävä potilaalle, jonka toivetta ei ehditä täyttää, ollaan tyyliä. Esimerkistä saa vaikutelman, että suomalaisilla hoitajilla ei ole

käytöstapoja, mutta kirjoittaja olettanee filippiiniläisten tuovan niitä Suomeen. Kirjoittaja ilmeisesti kokee mainitsemansa hoitajan ammatillisen viestintätaidon puutteelliseksi. Hoitaja ei ole osannut pehmentää sanomaansa potilaalle vaan on tiuskaissut sanomansa. Esimerkissä korostuu siis nonverbaalisen viestinnän osuus hoivatyössä. Näitä tekijöitä onkin luonnosteltu osaksi ammatillisen kielitaidon viitekehystä (ks. Jäppinen – Komppa 2009).

Myös terveydenhoitoalan ammattilaisen ääni on viesteissä esillä. Seuraavassa viestissä puhuu työyhteisön edustaja, joka on seurannut sairaanhoitajien työntekoa:

Tervetuloa!

Mariia | 20.1.2008 20:16

[- -] Minun mielestäni tämä on ihan ok ratkaisu. **Omalla työpaikallani** akateemiset työntekijät (lääkärit, psykologit, sosiaalityöntekijät ja puheterapeutit) paahtavat aamusta iltaan hulluna töitä ja päälle vielä ylitöitäkin, että saisivat työnsä tehtyä. **Sairaanhoitajilla sen sijaan tuntuu päivittäin olevan (jopa 2h!) aikaa istua persiillään ja juuruta jos jonkinmoisia. Tämä ei ole panettelua, vaan totisinta totta.** No, toisaalta heillä ei olekaan paljon etenemismahdollisuuksia, vaan he ovat tässä vaiheessa uransa huipulla. **Minä esimerkiksi kerään työkokemusta ja lisäpätevyyskiä, joiden jälkeen suuntaan jonnekin muualle töihin.**

Mutta siis **katolilaisena terveydenhuollossa työskentelevänä suomalaisena** toivotan filippiinihoitajat nopeasti tervetulleeksi. **Toivottavasti he toisivat mukanaan työyhteisöömme käytöstapoja, potilaiden kunnioittamista ja ahkeruutta**

Kirjoittaja keskittyy varmaan sävyyn kuvailemaan, millaisia suomalaiset sairaanhoitajat ovat. Hän on ilmeisesti omaksunut käsityksen työympäristössä ja todennut hoitajien juoruilevan sillä aikaa kun ”akateemiset työntekijät” tekevät ylitöitä. Hän näyttää painavan sairaanhoitajan ammatin alas myös sillä, ettei hoitajilla ole mahdollisuuksia edetä urallaan – toisin kuin hänellä itsellään. Kirjoittaja ilmaiseekin asiaa korostaakseen hankkivansa lisäpätevyyskiä ja lähtevänsä pois nykyisestä työpaikasta. Hän ikään kuin rinnastaa itsensä filippiiniläisiin ”katolilaisena terveydenhuollossa työskentelevänä suomalaisena” toivottaen heidät tervetulleiksi. Viestiketjuissa filippiiniläisiä luonnehditaan myös heidän uskontonsa perusteella. Tätä teemaa sisältävistä viesteistä syntyy vaikutelma, että katolilaisuus tekee hoitajista vielä parempia hoitajia kuin mitä luterilaiset olisivat. Katolilaisuuteen liitetään viesteissä ihmisläheisyyttä sekä perinteisten arvojen vaalimista. Esimerkiksi vanhusten kunnioittaminen tulee tässä yhteydessä esiin. Äänet ovat siis intertekstuaalisia. Tässä yhteyden luojana on juuri katolilaisuus ja siihen liittyvät käsitykset. (ks. Lähteenmäki 2002: 196–197.) Lopuksi kirjoittaja nostaa esiin työyhteisön, jonne toivoo filippiiniläisten tuovan

näitä arvoja ja käytöstapoja, joita liittää heihin.

Seuraavassa viestissä on vuorostaan seitsemän vuotta vanhainkodin elämää seuranneen ääni.

Hieno homma!

jatta | 26.4.2008 9:59

Vihdoinkin saadaan sellaista henkilökuntaa, **joiden kulttuurissa, kunnioitetaan vauksia**. Olen tosi ilonen tästä uutisesta, **en voi uskoa että olisivat, niin ilkeitä, kuin jotkut Suomalaiset leipiintyneet hoitajat**.

Filipiineillä koulutetaan liikaa sairaanhoiajia, ovat itse työntekijät kertoneet. 250 e kuukausipalkka, täällä saavat asunnon ja 1600 e palkkaa. Kumpa saisivat vielä nopeasti, perheensäkin tänne, ja jäisivät vakituisiksi, olisin tosi iloinen. **7 vuotta Suomalaisen vanhainkodin kävijänä voin vakuuttaa, että hyvään suuntaan ollaan menossa**.

Eivät varmaankaan kohtele vauksia, kuin lahoja halkoja, kuten jotkut hoitajat, mitä olen omin silmin, joutunut seuraamaan. Se on asenne millä vauksia hoidetaan, monella kotimaisella hoitajalla, se on vääristynyt.

Kirjoittaja lienee jonkun vauksen omainen, sillä hän sanoo nähneensä, miten jotkut kohtelevat vauksia ”kuin lahoja halkoja”. Hän ei ilmaise saaneensa itse sellaista kohtelua osakseen. Kirjoittaja vaikuttaa omaksuneen stereotyyppioita filippiiniläisistä hoitajista, sillä hän ei voi uskoa filippiiniläisten olevan yhtä ilkeitä ja työhönsä leipiintyneitä kuin suomalaiset hoitajat. Ääni on kuitenkin niin omaksuttu, että kirjoittaja voi vakuuttaa muitakin oikeasta suunnasta. Sama teema toistuu vielä viimeisessä kappaleessa, jossa kirjoittaja nostaa esiin suomalaisten hoitajien väärän asenteen. Lisäksi hän toivoo hoitajien jäävän Suomeen ja tuovan perheensä tänne. Tällä kirjoittajalla ei ole mielikuvaa naimattomana tulevista hoitajista, jotka haluaisivat suomalaisen puolison. Vanhusten kunnioittaminen on tässäkin viestissä esillä.

Hoitajien välinpitämättömyys on esillä myös seuraavassa esimerkissä. Kirjoittaja sulkee kielitaidon merkityksen pois:

Kieliongelma vaivaa jo nyt

Vauksen omainen | 20.1.2008 17:12

Ainakin Suomessa on tuttua jo entuudestaan potilaita kohtaan lisääntyvä välinpitämättömyyden kulttuuri hoitolaitoksissa.

Mikäli kielikynnyksen jättää pois, tuskin muualta tulevien palvelutaso voi paljoakaan alemmaksi mennä. **Lisäksi tuntuu kun suomalainen hoitohenkilökunta osaa vain vaieta suomenkielillä, äidinkiellellään**.

Kirjoittaja sanoo, ettei tulevien hoitajien myötä palvelutaso pääse laskemaan. Hän puhuu vanhuksen omaisen äänellä, mikä ilmenee nimimerkistä. Lisäksi hän vetoaa siihen, ettei suomalaisten hoitajienkaan kielitaidolla ole väliä, sillä he vain vaikenivat omalla äidinkielellään. Taustalla saattaa olla stereotypia hiljaisesta suomalaisesta ”the Silent Finn”, joka ei ota osaa keskusteluihin ja on hiljaa. Tämä hiljaisuus välittyy viestissä negatiivisena asiana. (Lehtonen – Sajavaara 1982: 2–3.)

Suomalaisen sairaanhoidon tasoa ja hoitajia luonnehditaan siis varsin värikkäillä kielikuvilla. Anonymiteetti mahdollistaa juuri tällaiset kannanotot, sillä sen turvin käsityksiä on turvallisempi tuoda julki pehmentelemättä kieltä.

4.2.8 Koontia: filippiiniläiset hoivatyössä

Filippiiniläiset hoitajiin kohdistuvat äänet voidaan jakaa kahdeksi ryhmäksi. Stereotypia ahkerista, ystävällisistä, vanhuksia kunnioittavista ja nopeasti suomen kielen oppivista filippiiniläisistä saa vastaansa äänen, joka on huolissaan kielen oppimisesta, hoidon tason laskusta, potilaista, eettisyydestä ja suomalaisten työttömyydestä. Mistä nämä äänet ovat peräisin?

Verkkoviestijät käyttävät vaikutuskeinona runsaasti ironiaa kielitaidosta puhuttaessa. Keskusteluista on omaksuttu sanoja, joita toistetaan ja käytetään vastakkaiseen tarkoitukseen ja omien tavoitteiden mukaisesti. Kirjoittajan oma ääni on kuultavissa ironiassa. (ks. Lähteenmäki 2002: 197–198.) Kirjoittajat vetoavat kirjoituksissa yleisinä totuuksina pitämiinsä asioihin, kuten stereotypioihin: ”filippiiniläiset ovat iloisia, ahkeria ja kunnioittavat vanhuksia” ja ”he ovat sitä työvoimaa, mitä Suomi tarvitsee”. Analyysi osoittaa, että autoritaariset äänet vaikuttavat olevan kaikista yleisimpiä toistuvia ääniä, mikä on samansuuntainen tulos kuin Wertschin (1998) esittämässä havainnossa: auktoriteettien ääniä pidetään yleensä hyväksyttävämpänä kuin muiden. Harvemmin yksittäiset provosoivat äänet herättävät keskustelua, mutta sen sijaan esimerkiksi muualla mediassa kuuluvat auktoriteettien äänet kielitaidon riittämättömyydestä toistuvat verkkokirjoituksissa. Tämän näkee esimerkiksi kansanedustaja Tarja Tallqvistin antaman haastattelun tarjoamien äänien laadusta. Tallqvist on itse alan ammattilainen ja Tehyn lähihoitajien puheenjohtaja, joten hänen ilmaisemat käsitykset voivat saada painoarvoa tämän aseman takia. Vaikka Tallqvist toteaa haastattelussa, ettei potilasturvallisuusteema ole herättänyt ihmisissä tunnereaktioita, näkökulmia ilmaistaan

varsin vahvaan sävyyn juuri verkkokeskusteluissa. Tallqvist saattaa olla yksi toimija, jonka ääni on osaltaan vaikuttanut näiden verkkokeskusteluiden sisältöihin, sillä hän on ollut paljon esillä mediassa juuri potilasturvallisuutta koskevien asioiden yhteydessä.

Potilasturvallisuuden ohella filippiiniläisten hoitajien rekrytointia vastustavat näyttävät korostavan rekrytoinnin epäeettisyyttä, koska Filippiinien oma terveydenhuolto on näiden äänien mukaan ”retuperällä”. Viestiketjuissa argumentoidaan myös sen puolesta, että Suomessa on jo ennestään työttömiä, joihin kannattaisi enemmän panostaa kuin ulkomaalaiseen työvoimaan. Taustalla voi siis olla laman tuomia asenteita. Jaakkolan (2009) pitkittäistutkimuksen mukaan edellisen taantuman aikana asenne maahanmuuttajia kohtaan muuttui negatiivisemmaksi, ja samaa on uutisoitu Helsingin sanomissa (17.3.2009) nyt vallitsevan taantuman myötä. Samanlaista liikehdintää on siis havaittavissa nytkin, koska taloudellisella tilanteella näyttää olevan vaikutusta verkkokeskustelijoiden ilmaisemiin maahanmuuttoasenteisiin. Taantuma on tehokas argumentointikeino. Lisäksi viestiketjujen kirjoittamisen aikoihin oli vielä ajankohtaisena sairaanhoitajien lakonuhka vuoden 2007 lopulta, mikä osaltaan näkyy viestien sisällössä.

Taustalla vaikuttavien yhteiskunnallisten tekijöiden ohella viestiketjuissa keskustellaan hoitajien puutteellisesta kielitaidosta. Kielitaidosta puhutaan yleisesti asiana, jota filippiiniläisellä hoitajalla on tai ei ole. Analyysi osoittaa, että kielitaidolla tarkoitetaan nimenomaan suomen kielen taitoa, kuten sanomalehdissäkin. Verkkokeskusteluissa esiin tulevien jyrkimpien käsitysten perusteella suomen kielen puutteellisen taidon voidaan tulkita tarkoittavan ammattitaidottomuutta. Tätä kielitaidottomuutta selitetään suomen kielen vaikeudella, ja tämä huono kielitaito vaarantaa potilasturvallisuuden. Lisäksi viesteissä vedotaan vanhusten oikeuteen saada omakielistä hoitoa. Kieli pitäisi osata ennen töihin ryhtymistä. Jos kieltä ei osaa, ammattitaitokaan ei ole riittävä hoivatyössä toimimiseen. Puhuttu kieli vaikuttaisi olevan ainoa väline, jolla hoito tehdään. Niin Vygotski (1978) kuin Wertschkin (1998) painottavat molemmat kielen merkitystä yksilön toiminnassa, mutta näkevät yksilön olevan osa sosiokulttuurista yhteisöä – ei vain passiivinen yksisuuntaista viestintää harjoittava toimija tyhjiössä.

Kielitaidottomuusääntä vastaan argumentoidaan tuomalla esiin filippiiniläisten hoitajien muita piirteitä, jotka kompensoivat kielitaidon puutteita. Ilmaistuissa käsityksissä asetetaan suomalaiset ja filippiiniläiset vastakkain. Kirjoittajat, jotka nostavat rekrytoitavien

filippiiniläisten empatiakyvyn kielitaidon yli, kuvailevat tulevaa työvoimaa hyvin positiiviseen sävyyn; he vaikuttavat näkevän hoitajan ammattitaidon koostuvan muustakin kuin suomen kielen taidosta. Hoitajien ahkeruus, ystävällisyys ja vanhusten lähelle meneminen saavat enemmän painoarvoa kuin tympeän suomalaisen hoitajan ”vaikeneminen omalla äidinkielellään”. Ammatillisen kielitaidon katsotaan koostuvan myös nonverbaalisesta viestinnästä. Filippiiniläisten toivotaan tuovan työyhteisöön myös asennemuutosta kuten vanhusten kunnioittamista.

Kielitaidon riittävyyden ohella kantaa otetaan myös kielenoppimiseen. Analyysi osoittaa, että kielenoppimisesta puhuvat perustavat kommenttinsa kuultuihin ja omaksuttuihin käsityksiin tuomatta juuri omakohtaisuutta esiin. Toiset tuntevat itse kielenoppijoita ja vetoavat heidän kielenoppimiskokemuksiinsa – toimivat heidän äänenään. Suomen kielen vaikeus -myyttiä vastassa on ääniä, joista kaikuu, että englannilla voi pärjätä, suomen oppii vähitellen ja joka tapauksessa hoitajat ovat ammattitaitoisia ja vanhuksia kunnioittavia. Kuitenkin filippiiniläiset nähdään lähinnä yksilöinä, jotka ”opettelevat kielen”. Vastuu kielen oppimisesta on siis heillä. Harva nostaa esiin esimerkiksi työyhteisön roolia tai sitä, että koulutuksen järjestäminen olisi työnantajan vastuulla.

Analyysin perusteella voisi sanoa, että filippiiniläisiä hoitajia ei usein nähdä osana työyhteisöä. Hoitajat vaikuttavat tulevan ikään kuin irtonaisina hoitamaan vanhuksia: joko vaarantamaan heidän turvallisuutensa tai olemaan enemmän läsnä kuin suomalaiset hoitajat. Hoitajaa ei aina nähdä sosiaalisena ja ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa olevana yksilönä, ellei tämä puhu suomea. Työyhteisön ja ympäristön keskusteluun mukaan tuovat kirjoittajat ovat vähemmistössä. Heidän mukaansa ympäristön tarjoamat apuvälineet helpottavat työtä ja työyhteisön kanssa vuorovaikutuksessa oleminen auttaa viestinnällisten tavoitteiden saavuttamisessa. Tätä Sjöberg (2004: 140–141) käsittelee ja sanoo, että tilanteen tarjoamien roolien turvin kielitaito voi olla toimiva, vaikka sanavarasto olisikin vähäinen.

Viestiketjuissa kerrotaan harvoin omakohtaisia kokemuksia. Analyysi osoittaa, että omista kokemuksistaan kertovat ovat yleisimmin itse sairaalayhteisössä mukana joko työntekijöinä tai hoidettavan omaisina. Jonkin verran esiintyy filippiiniläisten hoitajien hoidettavina olevien ääniä ja niitä, joilla on kokemusta suomalaisesta hoitokulttuurista. Näissä omakohtaisissa kokemuksissa pää-ääninä toistuvat filippiiniläisten hoitajien hyvä hoitajuus ja suomalaisten hoitajien tyylyys ja kylmyys. Yksilön käsitykseen on voinut vaikuttaa vahvimmin

lähellä olevan ihmisen seuraaminen – ei niinkään kulttuurisia totuuksia tai käsityksiä toistavien äänien omaksuminen (ks. Dufva ym. 1996: 44). Yksilö on lähimmäisen kanssa vuorovaikutuksessa ja siten osallisena oppimisprosessissa. Tulos on samansuuntainen kuin Jaakkolan (2009: 34–35) pitkittäistutkimuksessaan havaitsema seikka, että henkilökohtaisia kontakteja omaavat yksilöt suhtautuvat myönteisemmin maahanmuuttajiin. Itse filippiiniläisten hoitajien oma ääni on aineistossa pienessä osassa ja kuuluu vain kirjoittajien kokemusten kautta.

Keskustelijat luovat ja ylläpitävät toiseutta ja minuuttaan käsityksiään ilmaisemalla. Vaikka ihmiset ovat anonyymeina kirjoitustensa takana, he rakentavat yhteistä todellisuutta – yhteisiä merkityksiä ja ääniä. Ihmiset ovat tehneet asioita ja asenteita omakseen ja rakentaneet niiden pohjalta keskusteluja asettuen joko toisen rinnalle tai toista vastaan. Vastakkaisina ääniä tässä ovat esimerkiksi kielitaidottomuus ja mahdollisuus tai kyvykyys oppia suomen kieltä. Kaikki saman viestiketjun viestit ovat samassa kontekstissa uutista ajatellen. Kuitenkin viestien ja viestijöiden lisääntyessä dialogi laajenee ja uusi kirjoittaja asemoi itsensä ja sanomansa aiempaan. Verkkokeskustelu muodostaa oman diskurssimaailmansa, jossa on omat käytänteensä, joiden mukaan yksilöt ilmaisevat käsityksiään. (ks. Lähteenmäki 196 – 197.) Kaikki tuskin ovat lukeneet jokaista viestiketjun viestiä, vaan ovat tarttuneet omia merkitysmaailmoja lähellä olevaan tai ovat asettuneet vastakkain siitä täysin poikkeavan äänen kanssa. Tätä esimerkiksi van Lier (2002: 252) käsittelee affordanssikäsitteen yhteydessä: yksilö havaitsee sen, mikä on tämän tarpeille ja tavoitteille merkityksellistä. Kommentti ilmentää yksilön sillä hetkellä, sen hetken tiedoilla kielen avulla ilmaistua käsitystä, joka sulautuu muihin ääniin ja jatkaa eloaan, mikäli muut viestijät ovat kokeneet sanat merkityksellisiksi.

4.3 Haastattelu

4.3.1 Kielikoulutuksen ammattilaisen näkökulma

Kielikäsitteellä on vaikutusta siihen, millaisena kielen oppiminen ja opettaminen nähdään: onko kieli muotoja vai vuorovaikutusta. Tässä alaluvussa tarkastelen englanninkielisen sairaanhoitajakoulutuksen suomen kielen opetuksesta vastaavan opettajan käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ja kielikoulutuksesta. Ensin tarkastelen opettajan

ennakkokäsityksiä filippiiniläisistä sairaanhoitajista ja sen jälkeen ääniä, joita opettaja tuo esiin verkkokeskusteluista. Opettaja sai nähtäväkseen ja kommentoitavakseen muutaman verkkokeskusteluviestin Helsingin sanomien verkkosivuilta. Verkkokeskusteluiden jälkeen siirryn käsittelemään opettajan omakohtaisten opetuskokemusten kautta kielitaidon riittävyyttä hoivatyössä. Päätän luvun haastattelussa esiin tuleviin kielikoulutuksellisiin teemoihin.

4.3.2 Käsityksiä kielitaidosta

Analyysi osoittaa, että verkkokeskustelijoiden käsityksissä korostuu kielen suullinen osaaminen, joka vaikuttaisi olevan eurooppalaiseen viitekehyksen raameihin peilattuna suppeahko käsitys. Eurooppalaisessa viitekehyksessä kielitaito nähdään porrasteisena, mutta verkkokirjoitusten mukaan, jos kärjistetään, kielitaitoa joko on tai ei ole. Mikä on suomea toisena kielenä ammattikorkeakoulussa opettavan ammattilaisen käsitys kielestä?

Verkkokeskusteluissa kirjoittelun kohteena olivat rekrytoitavat filippiiniläiset hoitajat. Kirjoittajat vaikuttavat saaneen käsityksensä pääosin muualta kuin suorasta omakohtaisesta kokemuksesta. Haastattelemani suomi toisena kielenä -opettajakaan ei ole itse ollut tekemisissä filippiiniläisten sairaanhoitajien kanssa, mutta on perehtynyt teemaan muualla, mikä ilmenee seuraavasta esimerkistä. A:lla tarkoitan haastattelijaa eli itseäni ja T:llä haastateltavaa.

A: onko sulla sitten minkälainen ennakkokäsitys [filippiiniläistä hoitajista] että

T: **siis mä oon lukuun vaan tuota Susanna Hartin blogia lukuun tuolta netistä** ja sinnehan pääsee se on Opteam Opteam -sivustolla niin **siellä annetaan tosi positiivinen kuva näistä opiskelijoista** ja nehan on siellä jo seuloitu (-) sitä **mä ihmettelen että miten heidän suomen kielen opiskelumotivaatio riittää** ku he eivät ole vielä edes olleet meidän pääsykokeissa (-) eli he ei vielä tiedä pääseekö he Suomeen opiskelemaan (-) että **miten on ajateltu et heidän kielitaitonsa siellä jo hilattais B1:seen eurooppalaisen viitekehyksen mukaan** mut jos näin tapahtuu nii sehän on jo parempaa kuin mitä näitten muitten sieltä sun täältä tulevien opiskelijoitten kanssa mutta **tuota suomeksi opiskeleminen erikois- erikoissairanhoidon ammattiin tulee varmasti olemaan aikamoinen haaste kuitenkin vielä vielä sitten ja ja sit ihan sellanen selkomateriaalin työstäminen** (-) taas näille niinku opettajille sairaanhoidon opettajille jonkun pitäis ensi kouluttaa heidät tekemään selkomateriaalia

Opettajan käsitys filippiiniläisistä sairaanhoitajista perustuu tämän kommentin mukaan Filippiineillä suomen kielen opetusta antavan Susanna Hartin blogiin, joka löytyy

rekrytointifirma Opteamin sivustoilta, sekä omaan työkokemukseen. Opettaja peilaa omaa käsitystään positiivista kokemusta kaiuttavaan ääneen, joka Hartin tekstistä on noussut. Opettaja vaikuttaa itse suhtautuvan epäilevästi tavoiteltuun B1-kielitaitotason saavuttamiseen. Hän viittaa muihin ”sieltä sun täältä tuleviin” opiskelijoihin, jotka eivät ilmeisesti hänen oman kokemuksensa mukaan yltäisi samaan. Opettajan omat opiskelijat ovat englanninkielisessä sairaanhoitajakoulutuksessa eräässä ammattikorkeakoulussa, ja hän vastaa siellä opiskelijoiden suomen kielen opetuksesta. Haastetta on ilmeisesti jo siinä tarpeeksi, ja haastateltava tuokin esiin sen, miten erikoissairaanhoitajan kouluttaminen suomeksi ”tulee olemaan aikamoinen haaste”. Myöhemmin haastattelussa hän ilmaisee olevansa ”ihan kauheen pessimistinen”, sillä hän ajattelee, että on otettu iso haaste ajattelematta asiaa viestinnällisistä ja kielellisistä näkökulmista.

Haaste on kuitenkin otettu Suomessa vastaan, mikä on herättänyt keskustelua Suomen kansan keskuudessa. Verkkokeskusteluissa esillä olevat äänet potilasturvallisuudesta herättävät kielen ammattilaisessa ymmärrystä, mutta hän asemoi itsensä tätä huolta vastaan:

No niin nää on näitä näitä puheita mitä täällä veivataan tuota tietysti tietysti ihan tällanen **omakohtanen ajatus** tulee että totta kai **totta kai on mukavaa, että on ulkomaalaisia hoitajia (-) kyl mä ainakin näitä omia omia hoitajiani** (naurahtaa) **haluaisin vanhanakin ympärilleni ja sairaana** että [- -] mutta se on ihan ilmiselvää että **kansalaiset on aika huolissaan** siitä että mikä se on se ihmisten kielitaito ja että täytyykö minun osata sairaana sairaanakin sitten jotain englantia puhua (-) **et tää on varmaan ihan sellanen asia mihin kannattais julkisessa keskustelussa puuttua** että **toki tänne töihin tulevat oppii suomea (-) opiskelee suomea he haluaa oppia suomea ja heidän mielestään on okei et he opiskelee suomea**, et nää jotka tulee tämmösist saarivaltakunnista (naurahtaa) jostain Filippiineiltä tai Indonesiasta tai Afrikan eri maista niin ei he tai siis **he on eläneet niin monikielisessä ympäristössä sen lapsuutensa että ei heille ajatus kielen oppimisesta ollenkaan vieras**

Haastateltava ilmaisee heti ensimmäisenä omakohtaisen ajatuksen: hän haluaa ympärilleen omia opiskelijoitaan vanhana ja sairaana. Hän kuitenkin osoittaa ymmärtävänsä verkkokeskusteluissa ilmenevän huolen. Ratkaisuksi ristiriitaan hän nostaa julkisen keskustelun. Hän olettanee mediassa käytävän keskustelun lisäävän tietoisuutta ulkomaalaisten hoitajien kyvykkyydestä opiskelemaansa alaa kohtaan.

Ääneen nivoutuja toimija vaihtuukin hänestä itsestään ”kansalaisein”, joiden varmoiksi ääniksi hän kiteyttää huolestuneisuuden niin hoitajien kuin heidän omasta kielitaidostaan.

Toimijuus vaihtelee läpi esimerkin (ks. Wertsch 1998: 25). Ensin opettaja mainitsee omakohtaisen kokemuksen, minkä jälkeen hän toistaa muiden sanoja irtautumalla niistä itse. Puhuessaan julkisen keskustelun merkityksestä – tosin hieman varovaisemmin – hän osoittaa, ettei kansan pelkoihin ole tartuttu mediassa. Media vaikuttaa siis olevan hyvin vahvassa roolissa ja toimijana, joka vaikuttaa kansalaisten käsityksiin.

Opettaja sanoo varmaan sävyyn, että ”toki tänne töihin tulevat oppii suomea”. Lisäksi haastateltavan mukaan he opiskelevat suomea, haluavat oppia suomea ja ”heidän mielestään on okei et he opiskelee suomea”. Ammatillisen uransa aikana opettaja on nähnyt monen opiskelijan oppimispolut, mikä on todennäköisesti vaikuttanut äänen omaksumiseen. Tässä on kyse omaksutusta äänestä, josta on muiden äänet siirtyneet taka-alalle. (ks. Aro 2009: 32). Samalla toimijuus siirtyy näihin tuleviin hoitajiin. He ovat niitä aktiivisia ja hyvät kielenoppimisvalmiudet omaavia toimijoita, jotka haluavat opiskella suomea. Käsitys on ikään kuin valmis, mikä ei kuitenkaan tarkoita, ettei se voisi muuttua tulevaisuudessa; kyse on tämänhetkisestä tilanteesta. Hoitajien kielenoppimisvalmiuksissa näyttäisi olevan yhteneväisyys verkkokeskustelijoiden käsitykseen filippiiniläisten kielikyvyistä, vaikka samaa terminologiaa ei käytetä (ks. lukua 4.2.5 edellä).

Paitsi erikoisalalan terminologian hallussa oleminen myös kielikäsitys erottaa opettajan äänen verkkokeskustelijoiden enemmistöstä. Esimerkissä hän tuo ilmi, ettei näe kieltä rajattuna asiana: hoitajat eivät vain tule tänne ja opiskele suomen kielen kokonaisuudessaan, mihin verkkokeskustelijat usein viittaavat. Seuraavassa esimerkissä kiteytyvät haastateltavan kielitaitokäsitys ja hoitajan työssä tarvitsemat kommunikatiiviset taidot:

A: niin kuinka paljon tää kompensoi tää justinsa tää että on hymyilevä ja muuten niin tätä kielitaitoa. Mikä sun käsitys siitä on tai näkemys?

T: No no tota siis normaalisti mitä sairaampi potilas on mitä vähemmän potilas itse pystyy puhumaan sitä enemmänhän se kompensoi mutta tuota yleisesti ottaen **kielitaito pitää nähdä kokonaisuutena** et mä oon aina hoitajaopiskelijoille sanonu, että et kieli kieli kun se käsitetään **nonverbaaliksi ja verbaaliksi kommunikoinniksi niin se on hoitajan työväline numero yks** et kyllä siihen (-) **kyl se on on kielellä (-) kommunikoinnista kyllä se on kielellä kommunikoinnista se työ.** (-) et ja kaikki kaikki niin ku suomalainen hoitofilosofia mikä on tämä vallalla tämä kokonaisvaltainen ajattelu niin niin sehän **korostaa nimenomaan kommunikatiivisuutta(-) et meillähän ei sairaanhoitaja tuu paikalle vaan tekemään jotakin toimenpidettä (-) vaan vaan sairaanhoitajan tehtävä on nähdä ihminen kokonaisuutena (-)** ja tota monasti vielä (-) vielä sitten ehkä ehkä tarkentaa aina ja tarkentaa lääkärin antamia ohjeita ja tulkita lääkärin kirjottamia

tekstejä öö ho- potilaalle **et hoitaja on se jolta kysytään et mitä tää tarkoitti tää kieli tässä lääkärin kirjottamassa (-) kirjottamassa diagnoosissa.(-)** Tai sanomassa et mitä se oikeesti tarkoitti ku mulle sanottiin näin. Et kyl se on hirveen keskeisesti (-) **keskeisesti (-) kielen (-) kielen osaamisen ammatti**

Esimerkissä haastateltava puhuu vahvasti opettajan ja asiantuntijan äänellä. Voi tulkita, että opettaja asemoi itsensä asiantuntijaksi kielellisesti käyttämällä esimerkiksi ilmaisua ”meillähän ei sairaanhoitaja tuu”. Hän korostaa kielitaidon käsittämistä ”kokonaisuutena” eikä puhu yleisellä tasolla, että kompensointia esiintyisi. Hänen mukaansa kieli on verbaalista ja nonverbaalista kommunikointia, joka on ”hoitajan työvälinen numero yks”. Hoitaminen tapahtuu tämän välineen kautta: työ on kielellä kommunikoimista (ks. Vygotsky 1978: 55). Haastateltava puhuu myös suomalaisen hoitofilosofian takaa ja tuo keskusteluun lisäargumentin, johon nivoo oman ääneensä: ”sehän [hoitofilosofia] korostaa nimenomaan kommunikatiivisuutta” ja jatkaa ”meillähän sairaanhoitaja ei vain tuu paikalle - - tehtävä on nähdä ihminen kokonaisuutena”. Tässä haastateltava puhuu hoitoalan ammattilaisen äänellä. Äänessä vaikuttaisi korostuvan ajatus ihmisestä psyykkis-fyysis-sosiaalisena kokonaisuutena. Hän puhuu kokonaisvaltaisesta hoidosta, joka ei käsitä vain fyysisiä hoitotoimenpiteitä. Tästä teemasta argumentoi myös osa verkkokeskustelijoista: puhutaan ”konemaisesta hoidosta”, jos suomea ei puhuta, sekä siitä, että vanhuksat tarvitsevat myös puheseuraa ja omakielistä hoitoa.

Opettaja tarkentaa lisäksi, mihin hoitajat tarvitsevat kieltä. Hoitaja on myös linkki lääkärin ja potilaan välillä muokkaamassa sanomaa ymmärrettävään muotoon, eli auttamassa yhteisten merkitysten luomisessa, mikä on dialogille ominaista. Lääkärin sanat eivät välttämättä kerro potilaalle paljoa eri kokemusmaailmojen takia. Tällaisista muista kuin potilaan ja hoitajan välisistä vuorovaikutussuhteista ei verkkokeskusteluaineistosta löytynyt montaa esimerkkiä. Verkkokeskusteluissa potilas-hoitajasuhteen ulkopuolisina suhteina esiin nousi vain hoitajan ja omaisten välinen suhde. Hoitajan ammatillisessa kielitaidossa on siis kyse substanssiosaamisesta. Mukana on laajempi vuorovaikutus yhteisössä sanastollisine erityispiirteineen. (ks. Härmälä 2008: 53, 62.) Vaikuttaisi, että kielitaito on opettajan mukaan ammattitaidon osa; hoitajan ammatti on ”kielen osaamisen ammatti” – kokonaisvaltaisesti.

Verkkokeskusteluissa on ääniä, jotka puhuvat hyvästä hoitajuudesta. Millainen on tämä hyvä hoitaja opettajan silmissä? Seuraavassa haastatteluotteessa taistelee kaksi ääntä:

T: mutta tuota (-) mutta mutta.(-) **emmä tiedä** tietenkin kun täs näin **ku tunteella ajattelee** et et niin nää ihmiset jotka on valmiita (naurahtaa) tekemään sitä työtä, jotka arvostaa sitä työtä

valtavasti ja ja haluaa sitä tehdä jotk- jotka on niinku (-) om **jotka oikein niinku hehkuu onnesta kun ne** (naurahtaa) **pääsee hoitamaan** hoitamaan niin tota kyl **ne on sitten loppujen lopuks niitä joista kehit- kehittyi niitä oikeita oikeita hoitajia** (-) mutta tota samalla niin ihan **ihan järjellisesti ajateltuna tää on kielenopettajille ja tota koulutukselle hirveen iso haaste**

Haastateltava puhuu esimerkissä oman tuntemuksensa pohjalta ja alan asiantuntijana realiteetit tiedostavana yksilönä. Hän puhuu hieman epäröiden, mutta omakohtaisesti kokemuksistaan. Taustalla vaikuttaa ääni, joka toistaa hoitajien innokkuutta ja omistautuneisuutta hoitajan työlle. Toisena äänenä on koulutukselle heitetty ”iso haaste”.

Vaikuttaa, että opettajan käsitykset eivät ole vielä täysin muotoutuneet: ne käyvät dialogia, mistä voi ajatella, etteivät käsitykset ole vielä täysin omaksuttuja. Toisaalta haastateltava pitää onnesta hehkuvia hoitajia ”oikeina hoitajina”, mutta toisaalta hän puhuu alan asiantuntijana äänellä, joka myöntää haasteen olevan suuri kielenopettajille ja koulutukselle. Tosin tässä hän asemoi itsensä toiminnan ulkopuolelle; toiminnan tekevät jotkut koulutuksen kanssa tekemisissä olevat. Haastateltava puhuu ihmisenä, joka on ollut itse lähellä prosessia ja on selvästi omakohtaisesti nähnyt opiskelijoidensa omistautumista hoitotyölle. Samalla hän kuitenkin tiedostaa järkipäisesti, että asia ei ole niin yksinkertainen.

4.3.3 Kielitaidon riittävyys hoivatyössä

Haastattelemani opettaja on ammatinsa puolesta kosketuksissa hoivatyön viestinnälliseen puoleen. Hän opettaa ammatillista viestintää ja on luokkahuoneessa vuorovaikutuksessa opiskelijoidensa kanssa. Kuinka paljon hän opettajana tietää siitä, miten opiskelijat toimivat työyhteisössä ja millaisia kokemuksia he keräävät luokkahuoneen ulkopuolella harjoittelujaksoilla?

Opettajan tieto työssä pärjäämisestä perustuu osin siihen, mitä hän on kuullut opiskelijoilta itseltään. Opiskelijoiden opintoihin kuuluu työharjoittelujaksoja sairaalassa, josta tulee myös palautetta:

mutta sairaaloista (-) meille tulee koko ajan tulee koko ajan (-) palautetta että **meidän opiskelijoitten pitäis osata suomea.**

Opettaja kuulee toistuvasti harjoittelupaikoista, että suomen kieltä on osattava. Opiskelijoiden omat kokemukset harjoittelujaksoilta vaihtelevat hänen mukaansa laidasta laitaan. Toiset ovat hyvin tyytyväisiä suoritukseensa ja toiset tulevat ”turhankin siipeensä saaneina takaisin”.

Opettaja kertoo esimerkkitapauksia, joista kuvastuu, miten erilaisia tilanteita voi tulla vastaan. Seuraavassa esimerkissä opettaja kertoo siirto-opiskelijasta, joka ei puhunut suomea juuri lainkaan, mutta joka oli otettava keskitason kurssille kesken mukaan. Esimerkistä näkee, miten ristiriidassa opiskelijan ja opettajan käsitykset voivat olla:

eilen oli yks nuori mies josta mä en meinannu saada suomen sanaa ulos hän oli siirto-opiskelija toisesta ammattikorkeakoulusta tullu intermediate Finnish -jaksolle kesken kaiken hänellä oli niin paljon pisteitä että kaiken järjen mukaan mun piti ottaa hänet sinne Intermediate Finnishiin mutta **hänenstä ei yksinkertaisesti tullut mitään sanoja ulos** ja mä mietin et mitä tästä tulee mut sit hän tuli harjottelusta ja hän **sanoi et hän on ollu yksin kotipalvelussa ja mennyt yksin asiakkaan luo** (-) ja kysynyt miten asiakas voi ja ymmärtänyt mitä asiakas on sanonut et että **hän on hirveen tota tyytyväinen itseensä** (-) **mut tän kaiken hän selitti mulle englanniksi** (-) ja mä jäin jäin tosi epäileväksi ja sanoinkin hänelle että emmä mejän pitää vielä tutustua et mejän pitää ruveta puhuu suomee et sun täytyy puhua mullekin suomee (nauraa) että mä uskon että et **mä en aina tiedä että millä** (-) **millä ne niinku siellä niinku pärjää ja miten se oli sen tehny** (-) **miks hän ei mulle voinu sanoo hän ei osannu sanoo mulle yhtään mitää eikä ymmärtäny kun mä yritin helpolla suomella kysyä sit hän muka oli pärjänny siellä harjottelussa mielestään niin hyvin että** (-) **et aina mä en tiedä mistä on kyse**

Haastattelukatkelmasta saa vaikutelman, että tilanne on selvästi aiheuttanut hämmennystä, eikä opettaja oikein tiedä, miten opiskelija on selvinnyt harjoittelusta omasta mielestään niin hyvin. Hän on saanut toisenlaisen käsityksen opiskelijan kielitaidoista luokkahuoneessa. Tässä esimerkkitilanteessa ristiriita vallitsee opettajan ja oppilaan kielikäsitusten välillä, sillä heillä on eri käsitys siitä, mitä on riittävä kielitaito. Vaikka opettaja ja opiskelija ovat todennäköisesti käyttäneet samoja sanoja, he tarkoittanevat niillä eri asioita. Vuorovaikutustilanteen tulkinnat ja tavoitteet eivät kohtaa eikä yhteisymmärrystä synny, minkä muun muassa Lähteenmäki (2002: 186–187) nostaa yksilöiden välisen dialogin ominaisuudeksi: samoja merkityksiä ei välttämättä jaeta. Opettajan hämmennystä on lisännyt etenkin se, että opiskelija kommunikoi hänen kanssaan englanniksi. Miten suomen kielen taito on voinut riittää hoitotyössä? Kuitenkin läsnä on työympäristön tuki, jonka avulla viestinnällisiä tavoitteita voidaan saavuttaa (ks. Sjöberg 2004: 140–141). Opettajan antamassa esimerkissä opiskelijan kielellinen anti on tosin ollut niin suppeaa, että ympäristönkin tarjoama avun hyödyntäminen ja riittävyys herättänee epäilyksiä.

Kielitaidon osalta potilasturvallisuus nouseekin yhdeksi teemaksi. Seuraavassa esimerkissä haastateltava kertoo tilanteesta, jossa työharjoittelussa olevalla opiskelija oli

ymmärtänyt ohjeet virheellisesti:

T: sit jotkut opiskelijat kertoo **hassuja juttuja** kun he eivät oppineet suomen kielen numeroita ja sitte tuli joku joku mummo jossai huoneessa **tuli syötettyä vahingossa kaks kertaa** ku hänelle annettiin ruoka-annos että vie se (-) yhteentoista yhteentoista (-) ja sit hän veikin sen yhdeksään (nauraa) tai jotai näin (-) että et sitten kun hän oli syöttäny mummon niin sinne tuli toinen ruoka-annos (-) ovella vastaan (nauraa) **että onneks ei ollu lääkkeistä kyse**

Kumpi painaa enemmän – kielitaidon puutteet vai kyky osoittaa empatiaa? Opettaja suhtautuu esimerkissä asiaan lähinnä huumorilla, sillä kyseessä ei ollut potilaan tilaa vaarantava väärinymmärrys. Viimeiseksi hän sanoo, ettei onneksi ollut lääkkeistä kyse. Toisessa esimerkissä tulee sen sijaan ilmi toisenlainen painotus: yleisesti ulkomaalaiset hoitajat osaavat antaa toisenlaista kuin kielellistä tukea potilaalle.

T: niin ja sitten se et et minkäläistä minkäläistä tuota kulttuurista tietoo (-) tää on silleen hirveen sellanen jännä aihepiiri että mun opiskelijat on väittäny kyllä tai he on kertoneet esimerkkejä nää ulkomaalaiset opiskelijat nimenomaan semmosista tilanteista että (-) et **suomalainen hoitaja ei oookkaan niinku uskaltanu mennä potilasta lähelle niinku jossai tämmösessä tunnekuohutilanteessa missä potilas osottaa osottaa paljon tunteita** (-) on hirveen vihanen tai kiihtyny (-) ja tota monissa **kulttuureissa jotka on vähän niinku lähempänä päiväntasaajaa on helpompaa semmone yleisesti ottaen semmonen ihmisen lähestyminen** et jos niinku kulttuurisesti ajattelee Suomee ni tää on (-) täällä pidetään aina sitä etäisyyttä (-) toiseen ihmiseen (-) ja meillä voi olla aikamoisia sokeita pisteitäkin sillä alueella (-) et **mun opiskelijoilla on ollu positiivisia kokemuksia siitä et he on uskaltaneet mennä ja kuunnella potilaan tunteita ja koskettaa olkapähän tai polveen ja sillon ku toinen on ollu suuren ahdistuksen vallassa ja he on saanu siihen sitten eivät oo säikähtäneet potilaan tunnereaktioita**

Kielitaidon puutteiden vastapainoksi nousee maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden empatiakyky, mikä on esillä myös verkkokeskusteluissa. Haastateltava ilmaisee aluksi äänen olevan opiskelijoidensa, jotka ovat ”väittäneet” tai ”kertoneet”, ettei suomalainen hoitaja mene lähelle potilasta. Kuitenkin hän vaikuttaa uskovan opiskelijoidensa sanaan, sillä hän kertoo päiväntasaajan lähellä olevien kulttuureiden ominaisuudesta lähestyä ihmistä helpommin – suomalaisilla se ei ole niin helppoa. Empatiakyky on ulkomaalaisten sairaanhoitajaopiskelijoiden vahvuus; he osaavat ja uskaltavat tulla lähelle. Heille on luontaisempaa lähestyä potilasta, joka on ahdistunut, kuin suomalaiselle sairaanhoitajalle keskimäärin. Tämä ääni on saanut autoritaarisen aseman. Samanlaista vastakkainasettelua suomalaisten ja ulkomaalaisten hoitajien välillä on esillä kuten verkkokeskusteluissakin:

voittaako lempeä käsi kiskonnan? Kuinka paljon se, että osaa lähestyä ihmistä, kompensoi kielitaidon puutteita?

Haastattelun perusteella vaikuttaisi, että opettaja on muodostanut käsityksiään lähinnä sen pohjalta, mitä opiskelijat kertovat harjoittelujaksoilta ja harjoittelupaikoista saadun palautteen perusteella. Oman kokemuksensa ulkopuolelta käsitys kielitaidon riittävydestä on muodostunut myös blogien kautta ja julkista keskustelua seuraamalla. Opettajan ääni on siis sulautuma opiskelijoiden ja median äänistä, joita hän on omaksunut ympäristöstä ja joita hän toistaa edelleen. Vaikuttaisi siltä, että opettaja on omaksunut ääniä siinä määrin, että niistä on muodostunut ajan kuluessa oma ääni, joka kuuluu suomen kielen ammattilaisen suulla. Lausumissa on läsnä omakohtaisuutta ja varmuutta, mikä on tyypillistä omaksutuille äänille (ks. Aro 2009: 50–52). Omaksutuissa äänissä ovat yhä enemmän esillä puhujan omat merkitykset ja tarkoitukset.

Kaiken kaikkiaan kaiuttaessaan sairaanhoitajaopiskelijoidensa kokemuksia opettaja vaikuttaisi toimivan heidän äänenään, mitä ei muualla aineistossa tässä muodossa ilmene. Sairaanhoitajat asemoidaan aktiivisiksi omaan oppimiseensa vaikuttaviksi toimijoiksi ja heidän tarpeitaan ja kokemuksiaan tuodaan esiin. Näiden tarpeiden huomiointi vaatii koulutuksen kehittämistä.

4.3.4 Kielikoulutuksen pedagoginen kehittäminen

Ei riitä, että kielikoulutuksen pohjalla on hyvä suunnitelma. Se vaatii toteutuakseen myös päättävässä asemassa olevien tahojen mukana olemisen. Esimerkiksi suomen kielen opettaminen englanninkielisessä sairaanhoitajakoulutuksessa ei ole ollut itsestänselvyyttä, ja opettajan onkin pitänyt taistella saadakseen lisää suomen tunteja ulkomaalaisille opiskelijoille. Opettajan mielestä kielenopetuksen tarvetta tulisi kartoittaa enemmän: pitäisi selvittää tarkemmin, mitä hoitotyö pitää viestinnällisesti sisällään. Olisi tehtävä määritelmä ammattitaidolle, jotta saataisiin perusta vaatia lisää opetusta, mikä ilmenee seuraavasta esimerkistä:

T: niin niin kun se oliskin oliskin selkeemmin määritelty että että aikanaan siis joitakin vuosia sitten tehtiin hirveen innokasti eri ammattiteille tämmösiä ammatillisen (-) ööö (-) osaamisen (-) niinku (-)miksikä sillo niitä nimitettiin kuitenkin et **ammatillisen osaamisen semmone ydin piirrettiin tällasiin pallokuvioita haluttiin tehdä sinne keskiöön semmone, et siinä sai olla noin**

viis määritelmää siitä et mikä tän ammatin ydinosaamista on (-)ja sen muistan vaan et silloin sosiaalialalla esimerkiks so- no sosionomian sosionomin työnkuva liippaa hirveen läheltä lastentarhanopettajan työtä niin siihen lastentarhanopettajan työhön niin siellä oli oli tää (-) puheviestintä tai ylipäätään viestintätaidot (-) ihan siellä ydinpallukassa niinku määriteltynä (-) ja silloin oli niinku hirveen helppo lähteä sille sekä suomenkielisille että ulkomaalaisille opiskelijoille niin (-) pyytämään (-) lisää (-) kielen opetusta ja viestintätaitojen opetusta (-) kun se oli niinku pinnalla ja keskustelunaiheena mutta musta tuntuu että ettei nyt ei ihan sentyyppistä keskustelua täs viime aikoina käyty

Aiemmin oli määritelty sosionomin työnkuva, jota pystyi soveltamaan muuhunkin, ja saatiin perusteet tietyille oppisisällöille. Englanninkielisessä sairaanhoitajakoulutuksessa vastaavaa määrittelyä ei ole opettajan mukaan tehty. Haastattelussa kävi ilmi, että opettaja on taistellut suomen kielen opetuksen järjestämisen kanssa kauan. Aluksi englanninkielisessä koulutusohjelmassa oleville ulkomaalaisille opiskelijoille ei opetettu ollenkaan suomea. Opettaja sanoo käyneensä ”semmosta niinku jatkuvaa väsytystyötä erilaisten johtajien kanssa siitä että suomen kieltä pitäis saada mukaan siihen OPSiin”. Lopulta hän sai pitää pienen suomen kielen esittelykurssin ja lopulta OPS:iin tuli kaksi opintoviikkoa suomea. Koko 1990-luvun loppuun asti ”pidettiin niinku et heil on paljon suomea ku heillä on kaks opintoviikkoa”. Vaikka kurseja on jonkin verran, sairaaloista – jonne opiskelijat lähtevät harjoitteluun – tulee palautetta, että suomea tulisi osata.

Tällä hetkellä opiskelijoilla on valittavana 15 opintopisteen edestä kurseja: kolme eritasoista kurssia sekä niin sanottu tandem-opintopaketti, jonka aikana ulkomaalainen opiskelija opiskelee kieltä natiivin kanssa vastavuoroisesti. Opettaja sanoo neuvotelleensa johdon kanssa suomen kielen lisäkurseista ja on toiveikas, että pian olisi mahdollista opiskella 10 opintopistettä vuodessa suomen kieltä.

Opiskelijat opiskelevat suomea puoli vuotta ennen kuin lähtevät ensimmäiselle harjoittelujaksolleen. Vaikka suomen opetusta on kaiken kaikkiaan 15 opintopistettä opintojen aikana, haastatteluhetkellä harjoittelujaksojen aikana opetusta ei ollut. Opettajan puheista tulee vaikutelma, että opiskelijat ovat hyvin motivoituneita suomen opiskeluun heti näiden harjoittelujaksojen jälkeen. He kertovat tilanteista, joissa ovat olleet ja joista joko ovat tai eivät ole selviytyneet. Selvästi suomen opetukselle myös harjoittelujakson aikana olisi aihetta. Opettaja kertoo, että opiskelijat kysyvät kysymyksiä töissä esille tulevista kielellisistä asioista, mistä hän on saanut käsitystä siitä, millaista oppimateriaalin tulisi olla:

esimerkiksi esimerkiksi **tällä viikolla opiskelijat tuli käytännönharjoittelujaksolta** ja (-) **en mä ollu opettanu passiivia vielä vielä niinku kunnolla** Intermediate Finnshille siis se on jotenkin niin ensiapua se mitä mä ehin siinä muutamassa opintopisteessä ja tälle opettaa me oltiin opiskeltu verbimuodoista niin tota (-) preesensin imperfektin persoonataivutus ja tota ja sitten oli niinku havainnoitu sitä että tai miten miten muodostetaan perfektin ja tuota ja sitten imperfektin ja perfektin käyttöeroa eroa käytännötilanteissa et mitä eroa on sillä jos sanoo et olen syöttänyt potilaan tai syötiin potilaan (-) et täytyy olla aina sieltä ne esimerkkilauseet (-) muuten he lähtee lukemaan anatomian tenttiin se on aina tää aina tää juttu et sillo kun ihmiset opiskelee ammattiin niin ni mikään ei saa olla niinku heidän näkökulmastaan katsottuna turhaa (-) että tässä **niinku täytyy kielenopettajan olla vaan semmonen asiakaspalvelija et okei ne tarvii nyt niinku ne tarvii siinä siinäkin ku mä annan verbityypit niin siellä on pakko olla semmoset verbit joita he tarvii ihan varmasti** siellä mutta tota **siis joku kysy passiivin muotoa että että syötetty** mikä se **on mikä se on** ja sit mä oivalsin että he joutuu kirjaamaan potilai- niinku vuoron vaihtuessa he kirjaa sinne sairaalan effica- järjestelmään tämmösillä verbimuodoilla että syöty- öö syötetty (-) juotettu (-) suihkutettu (-) öö niinku (-) vaipat vaihdettu (naurahtaa) [- -] ja mä tajusin et sitten et **mun täytyy tehdä tämmösiä tämmösiä harjoituksia joissa on just tätä muotoa** et vaikkei sit välttämättä (-) niin (-) no et täytyy vielä itsekkin katsoa mitä kaikkee siihen liittyy

Esimerkistä ilmenee, että opiskelijat poimivat kieltä työssä. Harjoittelussa on tullut eteen tietty verbimuoto, jonka tarkoitusta hän ei tiennyt ja jota ei ollut vielä opetettu. Opiskelija on tarttunut itselle merkitykselliseen kieliainekseen harjoittelussa, mutta pääsee kysymään asiaa vasta jakson jälkeen. Van Lierin (2002: 252) mukaan yksilö havaitsee ja hyödyntää tarpeidensa mukaan ympäristöä. Ympäristö ei sinänsä muutu, mutta sen tarjoamiin mahdollisuuksiin tartutaan kussakin tilanteessa omien lähtökohtien ja senhetkisten motiivien perusteella. Tästä haastattelukatkelmasta syntyy vaikutelma, että juuri työelämään liittyvä aines koetaan merkitykselliseksi ja sitä ainesta on hyvä hyödyntää myös opetuksessa, jotta siitä tulisi van Lierin termein affordanssia. Opettaja tosin sanoo, että hänen täytyy vielä itsekkin perehtyä siihen, mitä aiheeseen kuuluu. Toimintatapaa voisi hänen mukaansa muuttaa siten, että seuraavana vuonna olisi ainakin pari tuntia viikossa suomea myös harjoittelujakson aikana. Tällöin kontakti säilyisi ja lisäksi opiskelijat toisivat itsekkin autenttista materiaalia kentältä, mikä päivittää opettajan tietoutta. Näin opetusta saataisiin vastaamaan opiskelijoiden tarpeita, ja hän kuvaakin työtään ”asiakaspalveluksi”.

Opettaja oli pyrkinyt sellaiseen käytäntöön, että hän näkisi opiskelijoita kerran harjoittelun aikana ja kerran harjoittelun lopuksi, jotta kokemuksia saataisiin purettua. Seuraavasta esimerkistä ilmenee, miten opettaja purkaa harjoittelujaksolta mukaan tarttunutta:

must parhaita hetkiä mun opiskelijoiden kanssa on kun tietysti sydän kylmänä lähetän ne ekavuotiset käytännönjaksolle ja sit **me pyritään tapaamaan heidän kanssa koululla kerran sen jakson aikana ja sitte sitte jakson loputtua** niin aletaan purkaa että mitä kaikkee heidän olis pitäny osata mitä ei osattu (-) niin tota (-) niissä tilanteissa **niissä tilanteissa kirjattu kirjatut niinku tämmöset muistiinpanot on mulle se tärkein mistä voin tehdä taas seuraavalle jaksolle taas parempaa materiaalia**

Antoisinta opettajan mukaan on, kun opiskelijat tuovat harjoittelusta käytännön kokemuksia jaettavaksi. Tällöin opiskelijat pääsevät refleктоimaan kokemuksiaan muiden kanssa, ja opettaja hyötyy saadessaan kehitysideoita materiaaleihinsa. Haastateltava mainitsee, että viimeistään ensimmäisen työharjoittelujakson jälkeen lähes kaikki opiskelijat ymmärtävät, mitä aktiivinen oppiminen on, ja haluavat tehdä pieniä draamoja. Työelämän kontakteilla vaikuttaisi olevan motivoiva merkitys. Aivan opintojen aluksi opiskelijat turvautuvat opettajan mukaan hyvin paljon häneen ja haluavat olla nimenomaan opiskelijoita – eivät aktiivisia tiedonkäsittelijöitä. Haastateltava sanoo, että aluksi opiskelijoille voitaisiinkin suoda tämä rooli, sillä sen he osaavat. Opettajan mukaan olisi hyvä, jos opiskelujen alkuun saataisiin kuukauden mittainen intensiivikurssi. Sen kautta opiskelijat voisivat saada alkusysäyksen suomen opintoihin. Tällainen kokeilu olikin pääkaupunkiseudulla kesällä 2009, ja opiskelijoille tämä oli ollut varsin myönteinen kokemus. (Jäppinen & Komppa 2009.)

Opettaja sanoo tekevänsä kaikki oppimateriaalit itse. Hän tosin kertoo ottavansa kielioppiharjoituksia oppikirjoista, mutta muuten hän pyrkii poimimaan esimerkit opiskelijoiden oikeasta elämästä työpaikalla. Esimerkiksi verbien on oltava suoraan työelämästä, sillä ”muuten he lähtevät lukemaan anatomian tenttiin”. Motivoiva oppimateriaali on perustana. Omaa opettamistaan opettaja haluaisi kehittää perehtymällä enemmän hoitajien arkeen töissä:

A: eli pitäis päästä kohdentamaan hirveen hyvin

T: Niin kyllä (-) ihan ottaa silleen **osastoittain niinku työ- työelämän arjesta käsin (-) ja jos mulla ois aikaa niin mä lähtisin tekemään tekemään sitä niin et et mä vierailisin enemmän tuolla osastoilla** ja tota [- -] et mun mielest jotai siis sellasta tarvis et vaikka (-) vaikka ammattikorkeakoulu on kiinteässä yhteydessä (-) työelämän kanssa toisella tavalla kuin että jos esimerkiks nää kaikki ulkomaalaiset heitettäis yliopistolle opiskelemaan suomea ensin ja sitten sitten opiskelemaan sitten opiskelemaan tota ammattisisältöjä ammattikorkeakoulussa (-)et et sillä tavalla onhan meillä meil on niinku sitä hoitotyön hoitoalanmateriaalia koko ajan ja

fysioterapiatyön materiaalia käsillä ja luurankoja muuallakin kuin kaapissa siellä (nauraa) et tota (-) niin siinä mut et siitä huolimatta **mä koin et kun meni fyysisesti sinne sairaalaan ja tota (-) niin siinä se että siinä ymmärs edes kysyä oikeita asioita et kielenopettajan on kuitenkin aika vaikee kääntää (-) mielensä siihen sairaalaympäristöön**

Kielenopettajan tietous hoitajien tekemästä työstä voi olla kaukana arjesta; hoivatyö voi olla työnä opettajalle vierasta. Menemällä itse paikan päälle saa mallia autenttisista tilanteista. Opettaja sanoo, että siten ymmärtää kysyä oikeita asioita. Hän oli ollut toisena ohjaavana opettajana kurssilla, joka pidettiin erään sairaalan tiloissa. Opiskelijat tulivat työvaatteet päällä kesken työpäivän tunnille ja jatkoivat siitä taas töitään. Opettaja kuvaa saaneensa linkitettyä opetuksen työelämään ja motivoitua opiskelijoita kokemuksen myötä.

Käytännön työhön tutustumisen lisäksi opettajan mielestä olisi hyvä saada kohdennettua opetusta opiskelijoiden ja hoitotyön tarpeita vastaavaksi. Tätä hän erittelee seuraavassa esimerkissä.

No siis mä oon lähteny omassa työssä ku tää on koko ajan ollu sellasta ettei oo aikaa kehittämiseen vaan täytyy niinku tehdä asioita (-) mutta semmonen semmonen niinku sivu- sivukehittämisuonne tässä mulla on täsäs ollu mielessä koko ajan **et pitäis mahdollisimman paljon semmosia sairaan- esimerkiks sairaanhoitajan viestintätilanteita (-) saada (-) saada tuota (-) ihan kirjattua silleen aika konkreettisella tasolla (-) mä tarkotan siis sentyyppisiä että potilaan tulohaastattelu (-) potilaan hoitosuunnitelman tekeminen (-) mitä viestintätaitoja niissä itse kussakin vaaditaan (-) tai potilaan kotiuttaminen (-) ää lähimaisten tapaaminen (-) ja sit sillä tavalla hyvin osastoittain et tää on valtavan iso kenttä koska (-) meidän opiskelijat menee kaikenlaisille osastoille mut **et jos nyt ajatellaan vaikka vaikka tämmöstä ensiapu (-) poliklinikkaa niin sen tarpeet on ihan toisenlaiset kuin jossain vanhusten pitkäaikaisosastolla (-) tai psykiatrisilla osastoilla****

Opettaja luettelee eri osa-alueita, joiden viestintätilanteita tulisi kartoittaa. Vaatimukset hoiva-alan sisällä vaihtelevat tehtävittäin, joten opiskelijoiden tulee osata toimia ja reagoida eri tavoin esimerkiksi ensiapupoliklinikalla kuin vanhusten osastolla. Sairaanhoitajan työhön liittyy monia kielellisesti haasteellisia tilanteita, joita haastateltava esimerkissä luettelee. Näitä viestinnällisiä tilanteita voitaneen kartoittaa juuri menemällä paikan päälle. Tätä opettaja painotta aiemmassa esimerkissä, jossa hän kertoo osanneensa kysyä oikeita asioita mentyään käymään sairaalassa tai pidettyään oppituntia sairaalan tiloissa.

Opiskelijoiden tarpeiden kartoittamisen ja opetuksen kohdentamisen lisäksi haastateltava painottaa työyhteisön osallisuutta prosessissa. Haastateltu opettaja on tuonut esimerkeissään

ilmi, että opiskelijat omaksuvat työharjoittelun ohessa kieltä, mutta harjoittelupaikoissa on vielä tekemistä; työyhteisöä pitäisi saada nivottua mukaan. Hän kertoo, kuinka suomalaiset lähihoitajat olivat olleet yhden kesän jälkeen hyvin vihaisia, koska ”heille oli lykätty koko ajan tämmösiä ulkomaalaisia ihmisiä eikä he ees osaa englantia”. Hoitajat olivat siis kokeneet olevansa tulkkeina. Työyhteisön valmentamiseen ja sen valmiuksiin ei ollut ilmeisesti kiinnitetty huomiota. Pedagogisten muutosehdotusten ohella haastateltu opettaja esittääkin työyhteisön toimintakulttuuriin muutosta:

ja semmosia riittävän autenttisia ja ajankohtaisia materiaaleja saadaan tai tai että kehitetään semmost semmost oppimisvalmiuksien opettamista **tai et kehitetään työpaikkakulttuureita siihen suuntaan että sielläkin voisi tämmönen vastavuoroinen oppiminen toimia suomalaisen ja ulkomaalaisen öö työntekijän kesken niin että työnantaja vois palkita jotenkin sitä suomalaistakin hoitajaa siitä että hän ei niinku koe että hänen täytyy kaiken oma työnsä lisäksi vielä toimia tulkkina** niinku nää mun muutammat opiskelija- suomalaiset opiskelijat valitti jonkun rankan kesän jälkeen

Haastateltava vaikuttaisi hakevan jonkinlaista mentoritoimintaa työpaikoille. Vygotski (1978: 86) painottaa tätä osaavamman tuen (*scaffolding*) merkitystä uuden oppimisessa. Kielenoppija tarvitsee vielä tukea omaksumiseen, ja tässä tapauksessa suomenkielinen kollega on osaavamman roolissa. Opittava siirtyy vuorovaikutuksesta sisäiseksi puheeksi ja itsesäätelyn välineeksi. Kielenoppimisen merkityksellistämisen lisäksi mentoritoiminnan myötä työpaikalle tuleva, muuta kieltä kuin suomea äidinkielenään puhuva, ei jäisi yksin ja irralliseksi yhteisöstä eivätkä suomalaiset työkaverit toimisi vaan tulkin roolissa. Ulkomaalaisten hoitajien pitäisi olla enemmän voimavara kuin rasite. Opettaja puhuu myös asenteellisesta ympäristöstä:

T: mut että ettei niinku käy sit niin että ulkomailta tulee se koulutettu perushoitaja tai **koulutettu sairaanhoitaja ja kielitaidon puutteen vuoksi hän sitten on täällä sitten se hierarkian alimmainen**

A: aiva et se apulainen sitten

T: niin se apulainen jolla **on hyvää tahtoa ja ja niinku ja jolla riittää sydäntä kaikille mut joka on siellä sen hierarkian alapäässä** eikä koskaan pääse sieltä nousemaan kun **näin tiukkenevien resurssien aikaan aina voidaan sanoo et sulla on huono kielitaito (-)** et et saa sairaanhoitajan palkkaa vaikka oot sairaanhoitaja

Huolena on se, että ulkomaalaista työvoimaa aletaan polkea kielitaidon puutteiden takia ja he

ovat alemmassa asemassa kuin samanarvoisen koulutuksen saaneet työtoverit. Opettaja kertoo työnantajien vallasta valita työvoimansa. Tämä ääni on samansuuntainen kuin Forsanderin (2002: 239–240) painottama: kysynnän pienentyessä työnantajilla on varaa pitää valintakriteerinsä. Siinä taistelussa ei hoitajien hyvä sydän riitä, vaan kielitaito nousee ratkaisevaan osaan.

4.3.5 Kielikoulutuksen kytkös työelämään

Kielikoulutuksen tarpeita ei ole kartoitettu virallisesti eikä niitä ole erikseen eritelty hoiva-alan sisällä, mikä tulee ilmi opettajan haastattelusta. Oppimateriaalin ja koulutuksen tulisi olla opettajan mielestä enemmän kohdennettua ja työelämälähtöistä. Tässä alaluvussa käsitelen aineistosta esiin tulleita asioita edellä mainituista näkökulmista.

Tarvekartoituksen tekeminen sekä opetuksen ja oppimisen sitominen työelämään korostuvat haastattelussa, kun puhutaan kielikoulutuksen tilasta. Opettaja reflektoi omia käytänteitään ja kokemuksiaan. Kielitaidosta ja sen riittävydestä puhuttaessa ilmenee muutamia esimerkkejä siitä, millaisia pieniä ongelmia kielitaidon puutteet ovat aiheuttaneet käytännön työssä. Toisen äänen keskusteluun tuo ulkomaalaisten hoitajien kyky lähestyä ihmistä ja osoittaa empatiaa.

Haastattelusta tulee vahvasti esille se, että hoitoalan sisällä olevia viestinnällisiä tarpeita pitäisi kartoittaa tarkemmin. Niiden pohjalta voitaisiin kehittää opetusta ja saataisiin yleiseen keskusteluun suomen opetuksen merkitys; suomen opettamisen tarpeita voitaisiin perustella tarvekartoituksen pohjalta. Näin opettajan kuvaama ”väsytystyö” koulun johdon kanssa ei ehkä muodostuisi niin pitkäksi prosessiksi. Opettaja sanoi joutuneensa taistelemaan saadakseen suomen kielen opetusta lisää täysin englanninkieliseen koulutusohjelmaan. Hänen kokemuksensa mukaan vaikuttaisi, ettei suomen opettamista ulkomaalaisille nähdä vielä kovin oleellisena asiana, vaikka valmistuessaan hoitajat siirtyvät täysin suomenkieliseen ympäristöön. Tosin asiaan lienee tulossa muutosta, koska opettaja oli niin toiveikas puheissaan. Nyt viitekehyksiä nimenomaan ammatilliseen kielitaitoon kohdennettuna on tehty (Jäppinen & Komppa 2009).

Käytännön opetustyössä opettajan olisi hyvä päästä mahdollisimman lähelle työelämää saadakseen kohdennettua opetustaan paremmin. Resursseja ilmeisesti puuttuu, koska haastateltava mainitsi, että hän kävisi enemmän tutustumassa sairaalan työelämään, jos vain

olisi enemmän aikaa. Kehitystyö vaatinee lisää yhteistyötä opettajien ja harjoittelupaikkojen välillä. Haastateltava sanoo, että viimeistään ensimmäisen työharjoittelujakson jälkeen lähes kaikki opiskelijat ymmärtävät, mitä aktiivinen oppiminen on ja motivaatio on muutenkin huipussaan. Tätä resurssia olisi hyvä päästä hyödyntämään enemmän etenkin säännöllisesti harjoittelujakson aikana. Harjoittelupaikassa opiskelijat pääsevät hyödyntämään ympäristön tarjoamaa – affordanssia – eli tarttuvat oppimismahdollisuuksiin ja käyttävät niitä hyväkseen. Kyse on siis itselle relevanttien asioiden havainnoimisesta, mitä van Lier (2002: 252) tähdentää: yksilön omat motiivit vaikuttavat siihen, mitä yksilö havaitsee ja hyödyntää kussakin ympäristössä. Työpaikalla henkilö pääsee heti harjoittelemaan autenttisen ympäristön tarjoamien välineiden käyttöä ilman viivettä. Tällöin omaksutaan työhön sidoksissa olevia kulttuurisia välineitä ja ympäristöä kyetään ottamaan paremmin haltuun (Hakamäki 2005: 32). Sidettä työelämään olisi kielikoulutuksessa siis vahvistettava koko ajan, koska hoitajat tulevat tarvitsemaan työssään työelämälähtöistä kielitaitoa. Opettajan ääni on tässä yhtenevä Arajärven (2009) selvityksessä painotettujen linjausten kanssa.

Opetuksen ja työelämän sidoksen lisäksi työyhteisöjä pitäisi valmentaa enemmän tulevaan työvoimaan. Pitkäsen (2007: 48) mukaan monikulttuurinen työympäristö on kulttuurikoulutusta arjessa, mutta koko työyhteisön on oltava mukana. Tähän opettaja ehdotti ratkaisuksi mentorointitoimintaa, jolloin oppiminen ja työhön sopeutuminen tapahtuu osaavamman avulla (ks. Vygotsky 1978: 86). Myös kommunikointi työyhteisössä, jossa kielitaito ei ole kaikilla sama, vaatii kielen sopeuttamista puhekumppanin tasolle, mitä Sjöberg (2004: 137–140) tähdentää: jos viestintätaidoissa on paljon tasoeroja eikä taitoa huomioida puhekumppania ole, viestintä voi epäonnistua. Käytännössä ratkaisuna voisi olla selkokieli. Työnantajien on siis otettava vastuuta ulkomaalaisen työvoiman sopeutumisesta työyhteisöön.

5 PÄÄTELMÄT

Tämän tutkimuksen kantavana teemana ovat olleet ihmisten käsitykset ammatillisesta kielitaidosta sosiokulttuurisessa ja dialogisessa viitekehyksessä. Tarkasteltavana on ollut aineisto, joka koostuu kolmesta toisiaan täydentävästä erityyppisestä osasta: sanomalehtiartikkeleista, niihin nojaavista verkkokeskusteluista sekä suomi toisena kielenä -opettajan haastattelusta. Tutkimukseni on toteutettu laadullisin menetelmin ja etnografisella otteella.

Ensin esittelen työperusteiseen maahanmuuttoon liittyviä tuloksia, jonka jälkeen siirryn ammatillisen kielitaidon kysymyksiin. Sitten käsittelen tuloksia kielitaitoon ja sen riittävyyteen liittyen. Sitä seuraavassa alaluvussa esittelen kielikoulutuksen kehittämiskohteita. Sen jälkeen nivon yhteen tutkimuksessa esiintyviä ääniä ja toimijoita. Viimeisessä alaluvussa arvioin tutkimustani ja esittelen jatkotutkimusehdotuksia. Tutkimuskysymykseni olivat 1) *Millaisia käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ja sen oppimisesta esiintyy?* 2) *Millaisia käsityksiä ilmenee kielitaidosta ja sen riittävyydestä institutionaalisissa tilanteissa sekä kielikoulutuksen tarpeista ja riittävyydestä?* 3) *Millaisia käsityksiä työperusteisesta maahanmuutosta ilmenee sanomalehtiartikkeleissa?*

5.1 Käsityksiä työperusteisesta maahanmuutosta

Yhtenä tutkimuskysymyksenäni oli, millaisia käsityksiä työperusteisesta maahanmuutosta esiintyy. ”Suomessa tarvitaan työperusteista maahanmuuttoa kompensoimaan työvoimavajetta” on ääni, joka toistuu aineistossa taajaan. Tämä ääni on yhteiskunnan vaikuttajien kautta kuuluva autoritaarinen ääni, joka toistuu aineistossa sanomalehdissä ja verkkokeskusteluissa. Tällaista ääntä vastaan joko käydään tai sitä toistetaan lähes sellaisenaan (ks. Bakhtin 1981: 343–345).

Tulokset ilmentävät sitä, että työperusteiseen maahanmuuttoon liitetään erityisesti filippiiniläiset sairaanhoitajat, joissa termi ”vientituote” henkilöityy. Tähän käsitteeseen kohdistuu kaksi vastakkaista ääntä. Toinen kaiuttaa tulo- ja lähtömaiden hyötyjä ja toinen rekrytointin epäeettisyyttä. Sanojen moniäänisyys mahdollistaa tämän äänien sumautuman (ks. Bakhtin 1981: 291, 293–294). Yksilöt voivat puhua samoilla sanoilla, mutta sanoihin kohdennetut merkitykset eivät ole välttämättä yhtenevät. Rekrytoidut hoitajat vaikuttavat

olevan ainoa ryhmä, joka erotetaan selvästi työperusteiseksi maahanmuutoksi. Muuten maahanmuuttokeskustelua hankaloittaa se, että eri ryhmistä puhutaan samoilla käsitteillä, joihin jokainen luo omia merkityksiään. Maahanmuuttokeskustelun yksipuolisuutta kritisoidaankin sanomalehdissä eri tahojen suunnalta.

Työperusteisen maahanmuuton tarpeettomuuden ja Suomessa jo olevan työttömyyden vähentämisen ääntä kaiuttavaksi tahoksi näyttäisi nousseen perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soini. Hänen kauttaan tuleva autoritaarinen ääni toistuu myös verkkokeskusteluissa. Työperusteisesti maahan tulevat ovat yhtä lailla kritiikin kohteena kuin muut maahanmuuttajaryhmät. Sanomalehdissä ja muualla vahvistunut ääni taantumasta työttömyydestä näyttää toistuvan myös Filippiineiltä rekryoitavien hoitajien kohdalla ja kaikuu verkkokeskusteluissa, joissa osa kirjoittajista näyttää kokevan heidät sosioekonomisena uhkana. Tulosten mukaan työttömyyskeskustelun taustalla oleva taloudellinen taantuma näyttää siis vaikuttavan yksilöiden tämänhetkisiin asenteisiin. Tulos on samansuuntainen kuin Jaakkolan (2009) pitkittäistutkimuksessaan havaitsema: edellisen laman aikana suomalaisten maahanmuuttoasenteet kiristyivät. Taantumasta ja työttömyyden ohella turvapaikanhakijoiden määrän sanotaan vaikuttavan suomalaisten asenteisiin. Vastäänä taantumasta ja työttömyyden vaikutuksesta syntyneille äänille asettuu asennemuutoksen tärkeyden korostaminen.

Ääriäänet päässevät helpommin julkisen keskustelun keskipisteeksi, jos asioista muuten vaietaan. Kyseiset äännet vaikuttavat olevan sellaisia, jotka eivät käy dialogia muiden äänien kanssa (ks. Aro 2009: 32). Tältä kannalta katsottuna omaksutut niin sanotut valmiit käsitykset eivät välttämättä aina ole niin sanottuja parhaita esillä olevia asioita, sillä toisinaan dialogin käymättömyys voi tarkoittaa muuta kuin avointa keskustelua. Rekrytoituista ja rekrytoitavista filippiiniläisistä puhuminen lienee yksi väylä saada toisenlaista ääntä maahanmuuttokeskusteluun.

5.2 Ammatillinen kielitaito ammattitaidon osana

Tutkimuskysymyksenäni oli lisäksi se, millaisia käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ja sen oppimisesta esiintyy. Tulokset osoittavat, että äänien kirjo kielitaitoa koskevissa käsityksissä on laaja.

Kielitaidolla tarkoitetaan aineistossa useimmiten suomen kielen taitoa. Kielitaitoa joko

on tai ei ole. Yksilö vaikuttaisi olevan se toimija, joka tekee työn kielenoppimisessa. Verkkokeskusteluissa tämän äänen kaiuttajilla toistuu ammattitaidon ja kielitaidon erottamattomuus. Tämä tulee etenkin potilasturvallisuutta koskevissa viesteissä esiin: suomen kieltä osaamaton on myös ammattitaidoton. Jos hoitaja ei puhu suomea, hän ei ole kykenevä hoitotyöhön. Sanomalehtiartikkeleissa ja verkkokeskusteluissa amatillinen kielitaito esiintyy ennen kaikkea sanastollisena piirteenä, mikäli sitä erotetaan muusta suomen kielen osaamisesta. Puhutaan ”ammattisanastosta”, ja etenkin laaja sanavarasto vaikuttaisikin olevan amatillista kielitaitoa. Amatillinen kielitaito vaikuttaisi siten olevan irrallaan niin sanotusta peruskielitaidosta. Tämänäyttöiset äänet työnantajien ja kouluttajien suista.

Amatillisista viestintäsuhteista painottuu verkkokeskusteluissa erityisesti potilaan ja hoitajan välinen kommunikointi. Juuri puhuttu kieli vaikuttaisi olevan olennaisin hoitoväline, joka tulisi olla kokonaisuudessaan hallussa ennen ammatissa toimimista. Tämän kielitaidon dikotomian takia esimerkiksi potilasturvallisuustematiikka on esillä etenkin verkkokeskusteluissa sekä terveydenhoitoalalla, ja taustalla on kuultavissa auktoriteettiasemassa olevien kaiuttamia ääniä. Osa verkkokeskustelijoista ei vaikuta näkevän hoitajia työyhteisön osana eikä näe mahdollisuutta oppia suomen kieltä esimerkiksi työssä. Hoitajat tulevat ikään kuin irrallisina keskelle työyhteisöä. Lisäksi käsityksissä korostuu kielenoppimisen yhteydessä suomen kielen ja kieliopin vaikeus. Koululaisten kielenoppimiskäsityksiä tutkinut Aro (2009) on havainnut, että oppilaat kaiuttavat ääntä, jonka mukaan puhumaan opitaan lukemalla kieltä kirjoista. Myös verkkokeskustelijoiden käsityksissä näyttää siis olevan kuultavissa samanlainen koulumaailman kirjallinen traditio.

Tuloksissa on viitteitä siitä, että kieltä opitaan myös työelämässä. Esimerkiksi filippiiniläisten hoitajien haastatteluista tulee ilmi, että tukena toimivat työtoverit sekä potilaat, jotka auttavat kieliaineksen kierrättämisessä. Kieltä ja nimenomaan amatillista kielitaitoa on opittu vuorovaikutuksessa. Vygotski (1978) painottaa yksilön ja ympäristön suhdetta. Yksilö on välttämättä ympäristön osana. Esimerkiksi Filippiineiltä tuleva hoitaja ei ole tämän näkemyksen mukaan irrallinen toimija, vaan on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Esimerkiksi suomi toisena kielenä -opettaja kertoo, että hänen opiskelijansa tuovat harjoittelujaksoilta kieltä myös luokkahuoneeseen. Tämä kielen jakaminen ja toistuminen nähdään dialogisessa viitekehityksessä kielen peruspiirteenä. Kieltä opitaan siis osaavamman avulla ja työympäristöä saadaan paremmin haltuun (ks. Vygotsky 1978: 86). S2-opettajan

haastattelun analyysissä näkyy myös tämä työelämäsidosuuden merkitys, sillä juuri työharjoittelujaksot ovat osoittautuneet opettajan mukaan motivoiviksi tekijöiksi kielenoppimisessa. Van Lierin (2000: 252) mukaan yksilölle merkityksellinen kielitarjonta on affordanssia eli kieliainesta, johon voidaan tarttua. Haasteena vaikuttaisi olevan, miten näitä työyhteisön tarjoamia oppimismahdollisuuksia opitaan havaitsemaan ja hyödyntämään. Haastateltu opettaja mainitsee idean mentoroinnista, jolla saataisiin työyhteisöä mukaan oppimisprosessiin ja jonka kautta tarjottaisiin nimenomaan osaavamman tukea uuteen työympäristöön tulevalle.

Verrattaessa suomi toisena kielenä -opettajan ja verkkokeskustelijoiden käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ei ole yllätys, että eroja löytyy. Opettaja painottaa kielitaidon näkemistä kokonaisuutena – verbaalisena ja nonverbaalisena viestintänä – joten esillä on sellaisia viestinnän osa-alueita, jotka puuttuvat verkkokeskustelu- ja sanomalehtiaineistosta. Hänen mukaansa hoitotyö on nimenomaan ”kielen osaamisen ammatti”. Härmälän (2008: 53, 62) mukaan kyse on substanssiosaamisesta, joka käsittää laajemman vuorovaikutusprosessin, jossa ovat mukana yhteisön viestinnälliset käytänteet ja sanastolliset erityispiirteet. Kielitaito on siis tehtäväkohtaista, mikä toistuu aineistossa yhtenä äänenä laajemminkin: juuri terveysalan ammattilaisilta vaaditaan ”riittävää kielitaitoa”.

Tulokset osoittavat, että hoitajat voidaan nähdä puutteellisesta suomen kielen taidosta huolimatta ammattitaitoisina. Tämän äänen toistajien mukaan esimerkiksi englannin kielellä pääsee alkuun, suomen kieli voidaan oppia vähitellen ja sitä opitaan myös työssä. Kielitaidon voidaan tulkita koostuvan eri osista ja kehittyvän vaiheittain eikä olevan pelkkä joko-tai-asetelma. Myös muiden kielten osaaminen ja nonverbaalinen viestintä voivat kompensoida kielitaidon puutteita, ja viestintätilanne voidaan kokea onnistuneeksi (ks. Sjöberg 2004: 140–141). Tämän kaltainen ääni kuuluu maahanmuuttajiin kontakteja omaavien henkilöiden kautta, kuten omaisten, työnantajien, tutkijoiden sekä haastattelun S2-opettajan.

Vaikka tutkimusten mukaan työnantajat edellyttävät työntekijöiltä suomen kielen taitoa (ks. esim. Välivehmas – Ylätaalo 2008), etenkin sanomalehtiartikkeleissa esillä olevien työnantajien ilmaistut käsitykset käyvät tätä ääntä vastaan. Heillä vaikuttaisi painottuvan kielitaitokäsitys, joissa kieli nähdään resurssina: muidenkin kielten taidosta kuin vain suomen kielen on hyötyä koko yritykselle. Artikkeleihin haastateltaviksi on tosin valikoitu työnantajia, joilla on kontakteja ulkomaille ja heillä on jo kokemusta ulkomaalaisesta työvoimasta.

Vaikuttaisi tietoiselta valinnalta tuoda julkiseen keskusteluun ääniä, jotka käyvät ”työnantajilla on negatiivinen asenne ulkomaalaista työvoimaa kohtaan” ja ”työnantajilla on liiallisia vaatimuksia” -ääniä vastaan. Vastakkaisia ääniä jaettaessa ja taas kierrätettäessä ääni vahvistuu, minkä kautta käsityksiä voidaan omaksua ja toistaa yhä enemmän omina (ks. Aro 2009), jolloin niistä voisi tulla itsesääntelyn väline (ks. Alanen 2003), mikä puolestaan voi vaikuttaa käyttäytymiseen. Tässä tilanteessa äänet käyvät dialogia.

5.3 Onko kielitaito riittävä?

Yhtenä tutkimuskysymyksenäni oli, millaisia käsityksiä on kielitaidosta ja sen riittävydestä institutionaalisissa tilanteissa – etenkin hoivatyössä. Yhtenevää käsitystä ei ole. Käsitykset kielitaidon riittävydestä riippuvat siitä, kenen kautta ääni kuuluu ja kenen ääni on kyseessä. Samalla määrittyy, mitä ääniä käsitteeseen kielitaidon riittävyys kohdennetaan. Tällä hetkellä työtehtävän kielitaitovaatimuksista päättää työnantaja. Yksi kokee maahanmuuttajan muiden kielten osaamisen voimavaraksi ja toinen suomen kielen osaamattomuuden kielitaidottomuudeksi. Aina korkeakoulututkinto ei takaa, että pääsisi oman alan töihin. Juuri suomen kielen puutteellinen taito vaikuttaa tulosten mukaan olevan maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen esteenä. Esimerkiksi marokkolainen mies toimi kokkina ennen kuin kielitaito riitti linja-autonkuljettajan ammattiin (KSML: 9.11.2008). Mitä tämä riittävä kielitaito sitten on?

Aineistossa toistuu ääni, joka korostaa, että työntekijän pitäisi valmiiksi osata suomen kieltä ja työelämän käytänteitä ennen työsuhteen solmimista. Tämän käsityksen mukaan kielitaito on ammattitaitoa ja ilman riittävää suomen kielen taitoa ei ole riittävää ammattitaitoakaan. Tämä ääni kuuluu verkkokeskusteluissa sekä ammattikunnan edustajien, kuten Tehyn puheenjohtaja Laitinen-Pesolan ja kristillisdemokraattien kansanedustaja Tarja Tallqvistin kautta, jotka tuovat keskusteluun mukaan nimenomaan hoivatyössä vaadittavan kielitaidon merkitystä. Etenkin Tallqvistin kautta kaikuu ääni, joka peräänkuuluttaa potilasturvallisuutta. Verkkokeskusteluissa on kuultavissa samansuuntaisia ääniä, jotka nostavat keskusteluun ”kielitaidottomat” hoitajat, jotka ovat vaaraksi potilaiden terveydelle. Tähän käsitykseen nivoutuu siis kielitaidon dikotomia: suomen kieltä joko osaa tai ei.

Joko-tai-asetelmaa vastaan asettuu käsitys, jonka mukaan kieltä voi oppia työssä ja nimenomaan vuorovaikutuksessa. Osa viestiketjujen kirjoittajista luonnehtii filippiiniläisiä

hoitajia empaattisiksi ja ahkeriksi yksilöiksi, joiden voidaan tulkita olevan parempia kuin suomalaisten hoitajien, jotka ”kohtelevat vanhuksia kuin lahoja halkoja”. Luonteenpiirteet siis voinevat kompensoida kielitaidon piirteitä. Nämä viesteissä mainitut kompensoivat piirteet ovat melko vahvoja stereotypioita. S2-opettaja tuo vuorostaan kaksi lähestymistapaa asiaan. Ensiksi hän vaikuttaa vetoavan siihen, miten luonnollista näille hoitajille on esimerkiksi potilaan lähelle meneminen, kun vuorostaan suomalainen hoitaja ei siihen aina kykene. Toiseksi hän korostaa hoitajan työn olevan nimenomaan kielellinen ammatti, mutta opettajan kielikäsiyden näyttää koostuvan niin verbaalisesta kuin nonverbaalisestakin kielitaidosta.

Maahanmuuttajien oma ääni on aineistossa vähemmistössä ja se kuuluu lähinnä välillisesti. Sanomalehdissä heitä on haastateltu jonkin verran. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa (11.1.2009) filippiiniläiset hoitajat kertovat voivansa ennakoita potilaiden tarpeita ”kehonkielen perusteella”. Hoitotilanne ja sen tarjoamat roolit ovat kommunikoinnin tukena, mitä Sjöberg (2004: 140–141) tähdentää: työelämän kieli on varsin konkreettista ja sidoksissa ympäristöön, joten hyödyntämällä tätä resurssia viestintätavoitteet on mahdollista saavuttaa. Työyhteisö ja potilaat tarjoavat siis kielellisiä resurssejaan ulkomaalaisen työvoiman käyttöön, mikäli sitä voimavaraa osataan hyödyntää. Tässä on kyse siitä, että oppijan täytyy oppia käyttämään näitä ympäristön tarjoamia työvälineitä. Tätä Vygotski (1978) kutsuu kehitykseksi, ja kehittyminen vaatii nimenomaan toimimista sen kulttuuristen välineiden, kuten kielen, kanssa (ks. Wertsch 1998: 32). Kaiken kaikkiaan käsitteeseen kielitaidon riittävyys kohdistuu ääniä sen mukaan, millaisena kielitaitoa pidetään: onko se ensisijaisesti suomen kielellä puhumista ja ymmärtämistä vai onko siinä mukana myös nonverbaalista viestintää ja ympäristöstä saatavaa tukea.

5.4 Kielikoulutuksen työelämälähtöisyyden tarve

Tutkimuksen kohteena olivat myös käsitykset kielikoulutuksen tarpeista ja riittävydestä institutionaalisissa tilanteissa. Tämän kysymyksen kohdalla niin sanomalehtiartikkeleissa kuin opettajankin kautta kaikuvissa äänissä korostuu kielikoulutuksen kytkeminen työelämään. Verkkokeskusteluissa kielikoulutukseen ei juuri oteta kantaa, vaan painotus on kielitaidossa ja sen riittävydessä.

Keskusteluista nousee esiin kysymys, kenelle kuuluu vastuu kielikoulutuksesta. Maahanmuuttoministeri Astrid Thors on korostanut lehtiartikkelin haastattelussa tarvetta saada

yritykset mukaan kielikoulutukseen. Myös tutkijoiden, professoreiden ja mielipidepalstoilla kirjoittavien kautta kuuluu ääni, joka painottaa kielikoulutuksen kytkemistä työelämän käytänteisiin: formaalia kielioppiin perustuvaa koulutusta kritisoidaan. Myöskään dialogisessa viitekehyksessä ei nähdä muotoon keskittyvää koulutusta tarkoituksenmukaisena, vaan niin kieli kuin kielioppiin opitaan käytön yhteydessä (ks. esim. Dufva 2006). Aineistosta nousevien käsitysten mukaan koulutusta tulisikin eriyttää ja kohdentaa, sillä nyt esimerkiksi akateemisesti koulutetut maahanmuuttajat saattavat olla samassa ryhmässä lähes lukutaidottomien kanssa, vaikka yksilöiden kielenoppimistarpeet ovat lähtökohtaisesti erilaiset.

Sanomalehtiartikkeleissa nostetaan ratkaisuksi räätälöity kielikoulutus, jossa pitäisi huomioida työelämän ja maahanmuuttajien tarpeita. Myös S2-opettajan näkemyksen mukaan ammatin viestinnällisiä tavoitteita tulisi kartoittaa, jonka perusteella kielikoulutusta voitaisiin kehittää ja arviointikriteereitä luoda. Tätä on nyt toteutettukin ammatillisten viitekehysten myötä (ks. Jäppinen ja Komppa 2009). Opiskelijat saadaan motivoitua ja hyödyntämään ympäristön tarjoamia oppimistilaisuuksia. Esimerkiksi harjoittelujaksojen ohessa oleva kielen opiskelu on olennaista, koska silloin tukea saisi niin työympäristöstä kuin opettajaltakin. Samalla opettaja pysyisi mukana kielenoppimisen vaiheissa ja tarpeissa. Kielikoulutuksessa ei siis riitä, että työnantaja on siinä mukana; mukaan pitäisi saada koko työyhteisö. Koska kieltä opitaan vuorovaikutuksessa toisten sanoja, toisten ääniä, sisäistämällä, ei ole merkityksetöntä, miten kielenoppijan kanssa esimerkiksi puhutaan. Niin Vygotski (1978: 57) kuin Bahtinkin (1981: 344–345) painottavat kielen siirtymistä intersubjektiiviselta tasolta intrasubjektiiviselle tasolle. Esimerkiksi kielen sopeuttaminen puhujan taitoon nähden sopivaksi selkokieleksi ei liene kaikille yhtä itsestään selvä asia; S2-opettaja epäili, onko se sitä kaikille suomen kielen opettajillekaan.

Suomen kielellä vuorovaikutuksessa oleminen tukee oppimista, sillä samat sanat kiertävät (ks. Bakhtin 1891 ja myös Suni 2008). Hoivatyössä ollaan jatkuvasti tekemisissä ihmisten kanssa, joten kielen kiertämistä vuorovaikutuksessa on arvatenkin paljon. Koska kieli toimii nimenomaan merkitysten välittäjänä eri toimijoiden välillä, haasteena on päästä tämän kieliyhteisön merkitysten osaksi. Tässä tarvitaan vuorovaikutusta, ja osalliseksi pääseminen alkaa toisiin tukeutumalla. (ks. Suni 2008: 197.)

Dialogisuuden funktionaalinen aspekti ja merkitysten konstruointi yhdessä

keskustelukumppaneiden kanssa todentuvat siinä, miten kieltä opitaan työtilanteissa. Työyhteisö voi estää tai edistää kielen omaksumista omilla kommunikointitavoillaan – autenttisempaa oppimistilannetta ja materiaalia on vaikea löytää. Kieli ilmenee työyhteisössä suoraan käyttökontekstissaan erilaisine vivahteineen ja viestintätilanteineen. Tämä lienee suunta, johon ollaan pyrkimässä ainakin rekrytoidun työvoiman kohdalla. Kuitenkin hedelmällisintä lienee vastavuoroisuus, jonka suomi toisena kielenä -opettaja mainitsi mentorointitoiminnan yhteydessä. Voisi ajatella, että mikäli halutaan luoda ja ylläpitää toimivaa monikulttuurista työympäristöä, koko työyhteisön tulisi sopeutua monimuotoisuuteen eikä välttämättä pyrkiä sulauttamaan maahanmuuttajataustaista henkilökuntaa suomalaiseen työyhteisöön sellaisenaan. (ks. Pitkänen 2007: 48.)

5.5 Äänet ja toimijat

Tässä tutkielmassa oli tarkoitus tarkastella, millaisia käsityksiä ammatillisesta kielitaidosta ja kielikoulutuksesta ilmenee. Käsityksiä ilmaistessaan yksilö asettaa jatkuvasti toimijuutta eri tahoille: esimerkiksi jo yhden viestiketjun viestin sisällä useaan kertaan. Millaisiin asemiin ammattikielen oppijoita asetetaan ja mitä ääniä näiden käsitysten taustalla on?

Autoritaaristen äänien vaikutus yksilön käsityksiin on aineistossa läsnä. Wertschin (1998) mukaan auktoriteettiasemassa olevien ääniä pidetäänkin yleensä hyväksyttävämpänä ja niitä omaksutaan ja toistetaan herkemmin. Sanomalehdissä ja muualla mediassa kaikuvat äänet vahvistuvat esimerkiksi verkkokeskustelijoiden toistaessa niitä uudestaan. Äänien on täytynyt olla verkkokeskustelijoille merkityksellisiä, koska niistä on tullut tarjoumaa (ks. van Lier 2002: 252). Tällaisia autoritaarisia ääniä aineistossa ovat muun muassa stereotyyppiset filippiiniläisistä hoitajista, työperusteisen maahanmuuton tarve ja suomen kielen vaikeus. Tulosten mukaan käsitysten taustalla voi vaikuttaa myös taantuma ja se, missä valossa ja millä käsitteillä maahanmuuttajista puhutaan mediassa.

Verkkokeskusteluiden kautta kuuluu, mitä käsityksiä niin sanottujen kansan syvien rivien joukossa esiintyy – mitä ja miten suomalaiset ilmaisevat käsityksiään ja keiden ääniä näissä lausumissa on kuultavissa. Autoritaaristen äänien täyttämien käsitysten ohella on myös omakohtaisten kokemusten kautta ilmaistuja käsityksiä. Omalla äänellä puhuvat ovat yleensä olleet tekemisissä maahanmuuttajien kanssa ja puhuvatkin heistä eri sävyyn kuin autoritaaristen äänien kaiuttajat. Jaakkolan (2009) tutkimuksen mukaan juuri

henkilökohtaisilla kontakteilla on vaikutus maahanmuuttoasenteisiin, ja tämä tutkimus vaikuttaa tukevan Jaakkolan tuloksia. Verkkokeskusteluissa kuuluvat omakohtaiset äänet ovat kielenoppijan puolisoiden tai vanhusten omaisten kautta kuultavissa. Kielikysymyksissä oppijat asetetaan aktiivisiksi toimijoiksi, joiden oppimista on seurattu ikään kuin osallisena projektia. Ilmaistujen omakohtaisten käsityksien mukaan suomen kieltä voi oppia ja jo puutteellisellakin kielitaidolla voi pärjätä. Ammatti- ja kielitaitoa ei nähdä joko-tai-asetelmana. Näiden äänien kaiuttajat tuovatkin välillisesti kielenoppijoiden ääntä kuuluville. Samoin suomi toisena kielenä -opettaja tuo opiskelijoidensa ääntä esiin ja puhuu vahvalla ammattilaisen äänellä kielitaitoa määritellessään. Opetuskokemuksensa myötä hän on nähnyt erilaisia oppimispolkuja ja on saanut vahvistusta äänille, jotka kertovat ulkomaalaisten opiskelijoiden motivaatiosta ja oppimistaidoista. Tätä ääntä hän toistaa ja vahvistaa edelleen esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistossa. Aineiston pohjalta syntyy vaikutelma, ettei stereotyyppisiä käsityksiä omaavilla verkkokeskustelijoilla näitä henkilökohtaisia kontakteja ja kokemuksia maahanmuuttajista ole tai ainakaan he eivät ilmaise niitä kielellisesti.

Aineistossa vaihtelee äänien dialogi ja sen käymättömyys. Dialogin kautta saadaan käsittelyyn kielitaitoon ja sen riittävyteen liittyvien asioiden eri puolia, jotka voivat taas tulevaisuudessa muokata käsityksiä kokemuksen ja muiden lisä-äänien myötä enemmän. Keskustelu saattaa toisinaan olla avoimempaa kuin esimerkiksi sanomalehdissä, joissa on esillä enimmäkseen yhdensuuntaisia autoritaarisia ääniä. Tällöin myös ääniä dialogin käymiseen on suppeammin tarjolla, mikä puolestaan saattaa vaikuttaa siihen, millaisia käsityksiä julkista keskustelua seuraavat muodostavat kullakin hetkellä, eli mikä asettautuu tarjoumaksi. Sanomalehdissä kuuluvat äänet toimittajien kautta. Toimittajan tekemät valinnat vaikuttavat siis väistämättä siihen, mitä ja miltä kannalta keskustelua käydään. Wertschin (1998:31) mukaan toimijalla on valta tehdä valinta käytetystä välineestä – tässä tapauksessa kirjoitetusta kielestä – ja tämä kieli on yksi väylä tarkastella äänien taustalla vaikuttavia käsityksiä. Yleensä sanomalehdissä kuuluva ääni vaikuttaa olevan yhteiskunnan autoritaarisen äänen mukainen.

Tulosten mukaan yksilön kielikäsitteillä näyttäisi olevan vaikutusta siihen, miten hän suhtautuu työperusteisesti hoivatyöhön tulleen hoitajan ammattitaitoon. Lienee melko selvää, että "kielitaidottoman" hoidettavana olemisen tai hänen kanssaan työskenteleminen herättää epäilyksiä ja vaikuttaa vuorovaikutukseen. Käsitteet voivat siis hyvinkin vaikuttaa myös

yksilön käyttäytymiseen.

5.6 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset

Maahanmuutto ja maahanmuuttajien kielikoulutus ovat tällä hetkellä hyvin ajankohtaisia aiheita, sillä kotoutumiskoulutusta ja kielikoulutusta sen osana ollaan kehittämässä parasta aikaa. Tällä hetkellä työperusteisesti maahan muuttaneet eivät kuulu kotoutumiskoulutuksen piiriin, joten heidän kielikoulutuksensa ei vaikuta olevan kenenkään vastuulla. Tämä tutkimuksen tarkastelun kohteena olleet käsitykset kielitaidosta ja sen riittävydestä osoittavat, että ammatillisen kielitaidon määrittelemiselle ja kielikoulutuksen kehittämiseksi olisi tarvetta. Kielikoulutusta kehitettäessä on siis merkitystä sillä, mitä kielitaidolla ja sen riittävydellä tarkoitetaan ja kohtaavatko eri tahojen käsitykset toisensa. Lisäksi asenteet maahanmuuttajia kohtaan vaikuttavat kiristyneen taantumun myötä, mikä on ollut julkisen keskustelun kohteena pitkän aikaa. Taantumun vaikutus on näkyvillä myös tutkimustuloksissani.

Tämän tutkimuksen myötä sain sanomalehtien, niin sanottujen kansan syvien rivien ja ammatillisen suomi toisena kielenä -opettajan kautta kuvaa tällä hetkellä kielitaidon ympärillä vallitsevista käsityksistä. Tutkimukseni kannalta nämä eri aineistot täydensivät hyvin toisiaan ja toivat uusia näkökulmia, sillä kuultavissa oli eri asemasta puhuvien ääniä. Sanomalehtiä analysoimalla sain esiin yhteiskunnassa yleisessä keskustelussa olevia linjauksia ja näkökulmia. Verkkokeskusteluiden kautta ilmeni, mitä tästä median tarjoamasta syötöksestä koettiin merkitykselliseksi kansan keskuudessa ja mitä aineksesta mahdollisesti poimittiin toistettavaksi. Suomen kielen opettajan haastattelu toi puolestaan aineistoon suomi toisena kielenä -alan ammattilaisen äänen, joka on muodostunut opetuskokemusten myötä. Opettajan kautta oli kuultavissa myös ulkomaisten sairaanhoitajaopiskelijoiden ääntä, jota ei muualla aineistossa ollut näkyvillä juuri lainkaan.

Eri aineistotyyppit kävivät selvästi dialogia keskenään, mikä osoittautui mielenkiintoiseksi piirteeksi. Kun yksilöt jakoivat käsityksiään verkkokeskusteluissa, ilmeni viestien sisällöissä asioita, joita oli esillä esimerkiksi sanomalehdissä. Toistolla on merkitystä kielenoppimisessa (ks. Suni 2008) ja samaa vaikuttaisi olevan havaittavissa myös käsityksissä. Kuitenkin kuten aina laadullisessa tutkimuksessa, myös tässä on kyse tutkijan näkökulmasta ja valinnoista, jotka heijastuvat väistämättä tutkimusprosessiin. Esimerkiksi oma kielitaitokäsitykseni on saattanut vaikuttaa analyysiin ja sen tuloksiin.

Vaikka aineiston etuna oli sen monipuolisuus, aineistosta jäi puuttumaan vielä kielenoppijoiden omakohtainen ääni. Sanomalehdissä heidän kauttaan kuuluvat äänet olivat hyvin kaukaisia ja siloteltuja yksittäisiä lausumia työstä, suomen kielestä ja Suomesta. Verkkokeskusteluissa oli esillä suomalaisten omaa kokemusta ja muualta omaksuttua ääntä, joten harvassa viestissä kuului ulkomaalaisten hoitajien kanssa tekemisissä olleiden kokemuksia. Olisi erittäin hyödyllistä saada jatkotutkimukseen mukaan niin hoitajien kuin asiakkaiden ääniä täydentämään kuvaa. Ihanteellisin tilanne olisi päästä itse seuraamaan tilanteita työyhteisöön, mutta potilastilanteiden seuraamisessa tutkimusetiikka tulee vastaan. Yhtenä keinona voisi olla ulkomaalaisten sairaanhoitajaopiskelijoiden kokemusten kartoittaminen ammatillisesta kielitaidosta ja sen riittävydestä. Haastatteleman S2-opettajan lausumista kävi ilmi, että hän saa opiskelijoiden suunnalta palautetta ja kokemuksia, joiden pohjalta hän voi itse kehittää opetustaan. Näitä opiskelijoiden tarjoamia ääniä voisi kaiken kaikkiaan hyödyntää kielikoulutuksen kehittämisessä.

Tämä tutkimus antaa joka tapauksessa jo monipuolisen kuvan siitä, mitä Filippiineiltä rekrytoitavien hoitajien ympärillä tapahtuu: millaisia käsityksiä heistä ja heidän kielitaitonsa riittävydestä ilmenee. Aiemmin on tutkittu oppijoiden käsityksiä kielenoppimisesta sosiokulttuurisesta ja dialogisesta näkökulmasta nimenomaan haastatteluaineiston kautta (ks. Aro 2009). Tämä tutkimus osoitti, että menetelmä sopii myös kirjallisen aineiston analysoimiseen. Näiden viitekehysten tarjoamat menetelmät eri tasoin omaksutuista äänistä ja toimijuudesta ja sen siirtymisestä näyttävät toimivan hyvin myös tämän tyyppisen aineiston analysoimisessa. Haasteena oli ääni-käsitteen määrittelemine. Tässä tutkimuksessa ääni merkitsee toisinaan jotain sisältöä ja toisinaan jonkun puhujatyypin kautta kuuluvia käsityksiä. Jatkossa tähän voisi yrittää saada selvempää määritelmää tai yrittää tarkastella lähemmin käsitteen merkitystä.

Huomasin, että tämän tutkimusprosessin aikana kielitaitoon liittämäni käsitykset ovat muokkautuneet. Tämä osaltaan osoittaa, että dialogin käyminen ammatillisesta kielitaidosta ja sen riittävydestä on kaikkea muuta kuin turhaa. Tutkimustulokseni saattavat mahdollisesti tulevaisuudessa herättää vastaavia reaktioita muissa ja olla siten osaltaan mukana esimerkiksi kielikoulutuksen kehittämisessä. Ainakin omalta kohdaltani koen olevani tämän tutkimuksen myötä tietoisempi kielestä, mitä voin hyödyntää muualla. Voin esimerkiksi opettajana pohtia omia valintojani, lähestymistapojani ja opetuksen tavoitteita eri näkökulmista ja ehkä

havainnoida paremmin myös opiskelijoiden kielikäsitteitä. Lisäksi tutkimus herätti mielenkiintoni perehtyä käsitteisiin vielä kielenoppijoiden näkökulmasta, joka täydentäisi tuloksia tuoden nimenomaan maahanmuuttajan ääntä tutkimukseen.

Yhteenvetona voisi sanoa, että tutkimuksen myötä vahvistui se näkemys, että niin kieltä kuin sen kautta käsitteitäkin rakennetaan toisten kanssa. Edes käsitteet eivät ole täysin yksilöiden omia, vaan niissä kiertävät toisten äänet. Käsitteet eivät ole koskaan valmiita vaan niiden kierrättäminen jatkuu läpi elämän.

LÄHTEET

- ALANEN, RIIKKA 2002: Lev Vygotski: kieli ja ajattelu ihmisen kehityksessä. Teoksessa Hannele Dufva – Mika Lähteenmäki (toim.) Kielentutkimuksen klassikoita. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. s. 201–234.
- ALANEN, RIIKKA 2003: A sociocultural approach to young learners' beliefs about language learning. In Kalaja ja Barcelos (edit.) Beliefs about SLA: new research approaches. Dordrecht: Kluwer. s. 55–85.
- ARAJÄRVI, PENTTI 2009: Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Sisäasiainministeriön julkaisuja 2/2009. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- ARO, MARI 2009: Speakers and Doers. Polyphony and agency in children's beliefs about language learning. Jyväskylä Studies in Humanities nro: 116. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- BAKHTIN, M. 1981: The dialogic imagination. Four essays by M. M. Bakhtin. Austin, Texas: University of Texas.
- BACHMAN, LYLE F. – PALMER ADRIAN S. 1996: Language testing in practice. Designing and developing useful language tests. Oxford University Press, Oxford OX2 6DP.
- BLOMMAERT, JAN 2005: Discourse. Key topics in sociolinguistics. The University of Cambridge.
- CANALE – SWAIN 1980: Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. In Olles (edit.) Issues in language testing research. Applied Linguistics 1. s. 1–47.
- DUFVA, HANNELE – ISOHERRANEN, SARI – LÄHTEENMÄKI, MIKA 1996: Elämää kielen kanssa. Arkikäsityksiä kielestä, sen oppimisesta ja opettamisesta. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- DUFVA, HANNELE 2006: Oppijat kielen virrassa: dialoginen näkökulma vieraan kielen oppimiseen. Teoksessa Alanen – Dufva – Mäntylä (toim.) Kielen päällä. Näkökulmia kieleen ja kielenkäyttöön. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. s. 37–51.
- EUROOPPALAINEN VIITEKEHYS – Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys 2003. Helsinki.
- FORSANDER, ANNIKA 2000: Työvoiman tarve ja maahanmuuttopolitiikka – onko maahanmuuttajien osaaminen vastaus työvoiman kysyntään? Teoksessa Trux (toim.) Aukeavat ovet – kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä. Sitra 238. Helsinki: WSOY. s.143–202.

- FORSANDER, ANNIKA 2002: Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestöntutkimuksen julkaisusarja D 39/2002. Helsinki: Väestöliitto.
- HAKAMÄKI, LEENA 2005: Scaffolded assistance provided by an EFL teacher during whole-class interaction. *Jyväskylä studies in humanities* nro: 32. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- HALLINTOVALIOKUNNAN MIETINTÖ 8/2009 vp. Valtioneuvoston selonteko kotouttamislain toimeenpanosta. HaVM 8/2009 – VNS 4/2008 vp. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/havm_8_2009_p.shtml 13.4.2010.
- HARTIKAINEN M. – HEINONEN A. 2009: Työnantajien ja maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden käsityksiä palvelualueilla vaadittavasta suomen kielen taidosta. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Kielten laitos.
- HEIKKILÄ E. – PIKKARAINEN M. 2008: Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- HYMES D.H. 1972: On communicative competence. In Pride – Holmes (edit.) *Sociolinguistics: selected readings*. Harmondsworth: Penguin Books. s. 269–293.
- HYNÖNEN, EMMI 2007: Keskustelufoorumit – ajatustenvaihtoa verkossa. Teoksessa Routarinne – Uusi-Hallila (toim.) *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Tietolipas 220. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. s.186–190.
- HÄRMÄLÄ, MARITA 2008: Riittääkö ett ögonblick näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta? Kielitaidon arviointi aikuisten näyttötutkinnossa. *Jyväskylä Studies in Humanities* nro: 101. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- JAAKKOLA, MADGALENA 2009: Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007. Tutkimuksia vol. 1/2009. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- JOHNSON, MARYSIA 2004: *Philosophy of second language acquisition*. Yale: Yale University Press.
- JÄPPINEN, T. – KOMPPA J. 2009: Suomea toisena kielenä ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Rantahalme, Rapatti ja Voipio-Huovinen (toim.) *Suomen kielen opetuksia. Suomi toisena kielenä -opettajat ry. 15 vuotta*. Helsinki: Suomi toisena kielenä -opettajat ry. s. 61–66.
- KOHONEN ANSSI 2007: Työperäinen maahanmuutto Euroopan unionissa. *BoF Online* nro 13. Helsinki: Suomen Pankki.

- LEHTOLA VESA 2009: Filippiinit. Marraskuu 2009. Maaraportti. Finpro.
–<http://www.finpro.fi/NR/rdonlyres/8E72C533-7706-4970-AA5C-631FBE1CC2D7/12610/FinproPhilippinescountryreport091103.pdf> 19.4.2010.
- LEHTONEN, JAAKKO – SAJAVAARA, KARI 1982: The silent Finn. Selosteita. Occasional Papers No 5. Jyväskylä: University of Jyväskylä..
- LÄHTEENMÄKI, MIKA 2002: Dialoginen näkökulma kieleen: Mihail Bahtin ja Valentin Vološinov. Teoksessa Dufva – Lähteenmäki (toim.) Kielentutkimuksen klassikoita. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. s. 179–200.
- MAAHANMUUTTOVIRASTO 2009: Tilastoliite. – <http://www.migri.fi> 19.4.2010.
- MARTIN, MAISA 2003: Kieli on kuin lammikko – johdatus toisen kielen oppimiseen. Teoksessa Nissilä – Vaarala – Martin (toim.) Suolla suomea. Perustietoa maahanmuuttajien suomen kielen opettajille. ÄOL:n vuosikirja XLVII. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. s. 75–90.
- NIEMIKORPI, ANTERO 1999: Erikoiskieli – ammattikieli. Erikois- ja ammattikielten teoriaa ja käytäntöä. – <http://lipas.uwasa.fi/hut/tutkimukset/vakki2000/erikoiskielet.html> 13.4.2010.
- PITKÄNEN, PIRKKO 2007: Kulttuurienvälisen oppimisen haasteita monikulttuurisessa työyhteisössä. Teoksessa Kallberg – Hallila (toim.) Osaamisen kohtaaminen – Näkökulmia työelämälähtöiseen koulutukseen. Joensuu: Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu.
- PÖYHÖNEN, S. – TARNANEN, M. – KYLLÖNEN, T., VEHVILÄINEN E-M – RYNKÄNEN, T. 2009: Kielikoulutus maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa. Tavoitteet, toteutus ja hallinnollinen yhteistyö. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- HAAKANA M. – RAEVAARA L. – RUUSUVUORI J. 2001: Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa Ruusuvuori – Haakana – Raevaara (toim.) Institutionaalinen vuorovaikutus: keskusteluanalyttisia tutkimuksia. Tietolipas 173. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. s. 11–38.
- SUOMALAINEN, JOHANNA 2002: Erikoiskielistä yleiskieleen – termeistä sanoiksi. Kielikello 1/2002.
- SUNI, MINNA 2008: Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa. Jyväskylä Studies in Humanities nro: 94. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- SUNI, MINNA 2009: Kenen kielitaito riittää työelämässä? Kieliviesti 3/2009. s. 9–11.

TYÖVOIMATOIMISTO 2008: Tilastot 2008. Työvoimatoimistojen osaratkaisut koskien työntekijän oleskelulupahakemuksia vuonna 2008.
[-http://mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/02_ulkom_tyonteko/oleskelulupa_osaratkaisut2008.pdf](http://mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/02_ulkom_tyonteko/oleskelulupa_osaratkaisut2008.pdf)
20.4.2010.

VALTIONEUVOSTO 2007: Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. Helsinki: Edita Prima Oy.

VALVIRA – : EU/ETA-maiden ulkopuolella suoritettu koulutus.
[-http://www.valvira.fi/luvat/ammattioikeudet/hakemusohjeet/eu_eta_maiden_ulkopuolella_koulutetut/ohje](http://www.valvira.fi/luvat/ammattioikeudet/hakemusohjeet/eu_eta_maiden_ulkopuolella_koulutetut/ohje)
20.4.2010.

VAN LIER, LEO 2000: From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. In James P. Lantolf (toim.) Sociocultural Theory and Second Language Learning. New York: Oxford. s. 246–259.

VESALA, K. M. – RANTANEN, TEEMU 2007: Laadullinen asennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Teoksessa Vesala – Rantanen (toim.) Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Helsinki: Gaudeamus. s.11–61.

VYGOTSKI, L. S. 1982: Ajattelu ja kieli. Käännös K. Helkama & A. Koski-Jännes. Helsinki: Weilin & Göös.

VYGOTSKY, L. S. 1978: Mind in society: The development of higher psychological processes. M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner & E. Souberman (edit.) Cambridge, MA: Harvard University Press.

VÄLIVEHMAS, K. - YLÄTALO R. 2008: Korkeakoulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla – työnantajien näkökulmia 2008. Helsinki: Helsingin työvoimatoimisto Kluuvi.

WERTSCH JAMES V. 1998: Mind as action. Oxford: Oxford University Press.